DIGITALA ÄR VI ALLIHOPA?

Anders Carlander & Ulrika Andersson (red)

Digitala är vi allihopa?

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019
SOM-rapport nr 77

Anders Carlander och Ulrika Andersson (red)

Redaktörer: Anders Carlander och Ulrika Andersson
© Författarna och SOM-institutet
Teknisk redaktör: Marcus Weissenbilder
Omslag: Daniel Zachrisson
Redigering: Henny Östlund
Tryck: Ale Tryckteam, Bohus, 2020
ISBN: 978-91-89673-48-9
ISSN: 0284-4788
ISRN: GU-STJM--77--SE

INNEHÅLL

Förord 7

Digitala är vi allihopa?
Anders Carlander, Ulrika Andersson och Marcus Weissenbilder 9

Minskade skillnader mellan yngres och äldres digitala nyhetsvanor
Ulrika Andersson 23

Internet – en kompanjon i vardagen
Annika Bergström 35

”Utan sociala medier hade vi aldrig någonsin kunnat växa så som vi har gjort” – En studie om Sverigedemokrater på nätet
Felix Andersson och Patrik Öhberg 45

Ettor och nollor i vården
Anders Carlander 59

Västsvenskarnas syn på privat bedriven sjukvård före och under pandemin
Björn Rönnerstrand 69

Medborgarnas inställning till automatiserat beslutsfattande
Thomas Denk, Karin Hedström, Fredrik Karlsson och Elin Wihlborg 79

Konsten att leva med robotar – Attityder till automatisering
Marcus Weissenbilder 91

Göteborgska lokapolitiker har svårt att vinna väljarnas uppskattning
Sören Holmberg 103

METODREDOVISNING

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019
Elisabeth Falk 115

Om författarna 131

SOM-institutets böcker 133

FÖRORD

Digitala är vi allihopa? är SOM-institutets 77:e forskarantologi sedan starten 1986. Den bygger på 2019 års västsvenska SOM-undersökning. I boken presenteras analyser av den västsvenska befolkningens vanor och attityder inom en rad olika områden. Undersökningen genomfördes med hjälp av ett representativt urval om totalt 6 000 slumpmässigt utvalda personer boende i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun i åldrarna 16 till 85 år.

Huvuddelen av de svar som ligger till grund för analyserna i boken inkom under oktober 2019. Ansvarig för datainsamlingen har varit *Indikator – Institutet för kvalitetsindikatorer* med Edvin Boije som fältledare. Närmare uppgifter om undersökningens uppläggning och genomförande finns i metodredovisningen längst bak i boken. En mer utförlig dokumentation av 2019 års västsvenska SOM-undersökning finns att ladda ner på SOM-institutets webbplats (SOM-rapport 2020:4).

I boken *Digitala är vi allihopa?* medverkar forskare från flera olika ämnesområden vid Göteborgs universitet och Örebro universitet. Varje författare svarar själv för sin tolkning av data och slutsatserna i respektive kapitel.

Dataunderlaget från tidigare SOM-undersökningar är tillgängliga för akademisk forskning och utbildning via Svensk Nationell Datatjänst (SND) vid Göteborgs universitet. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i föreliggande volym. Mer information om SOM-institutet finns på institutets webbplats.

Göteborg, december 2020

Anders Carlander
Fil dr
SOM-institutet
Göteborgs universitet

Ulrika Andersson
Docent
SOM-institutet
Göteborgs universitet

DIGITALA ÄR VI ALLIHOPA?

ANDERS CARLANDER, ULRIKA ANDERSSON OCH MARCUS WEISSENBILDER

I många kulturer samlas människor kring olika typer av ringlekar eller ringdans. I Sverige förekommer ringdans kanske främst vid jul, runt julgranen, eller midsommar, runt midsommarstången. Ringdansen verkar vara en aktivitet för gemenskap kring ett tematisk innehåller eller symbol. Tematiken för den här boken är digitalisering, vi väljer därför att – som så många andra gjort före oss – parafrasera sången ”Morsgrisar är vi allihopa” till boktiteln *Digitala är vi allihopa?* Titeln gör anspråk på att undersöka olika sociala aspekter av digitalisering. Centralt för SOM-institutet är att belysa samhället utifrån frågor som inkludering och frågan vi implicit ställer oss är hur attityder och beteenden i relation till digitalisering eventuellt skiljer sig åt mellan olika sociala grupper. I den här boken gör vi det genom analyser av den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Vi tittar som vanligt i backspegeln när vi fortsatt kör på den sällan kartlagda vägen framåt, men det kan inte understrykas nog att 2020 har kvaliteter som gör att det här årets händelser skrivs rakt in i historieböckerna. Årets tveklöst största händelse som har överskuggat det mesta är utbrottet av coronaviruset SARS-Cov-2 som ger upphov till infektionssjukdomen Covid-19. Den 11 mars deklarerade världshälsoorganisationen WHO att Covid-19 klassas som en pandemi (WHO, 2020). Hälsokrisen av coronapandemin spred sig mycket snabbt till världsekonomin och det stod klart att vi nu också var i början av nästa ekonomiska kris. Det index som mäter aktiemarknadernas förväntningar på framtida risk (VIX (FRED, 2020), även kallat ”skräckindex”) nådde en ny toppnotering och slog därmed det förra rekordet från finanskrisen 2008. Finanspolitiken, med USAs centralbank Federal Reserve i spetsen, svarade genom att avisera stödprogram och åtgärder av astronomiska mått i princip utan några som helst begränsningar så länge som det krävs (Federal Reserve, 2020).

En annan historisk händelse är förstås presidentvalet i USA. Valkampanjen 2020 var präglad av hetsigare debatter och ett skarpare tonläge än vad som synts i USA på mycket länge. För många i USA, både demokrater och republikaner, var en förlust ett absolut skräckscenario (Time, 2020). Coronapandemin spelade visserligen en stor roll under valet, men även frågor om ekonomi, sociala problem och nya politiska rörelser till både höger och vänster om de traditionella partierna fick stort utrymme. Valet, som slutade med en vinst för Joe Biden, präglades även av mer konstitutionella frågor om demokrati, det amerikanska valsystemet och rösträknande. Ingen av dessa tidigare nämnda frågor lär försvinna inom de

Carlander, Anders, Andersson, Ulrika & Weissenbilder, Marcus (2020). Digitala är vi allihopa? I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

närmsta åren. Inte minst ifrågasättandet av de demokratiska processerna verkar ha fått fäste i debatten i USA.

Noterbart är då förstås att de data som används i denna bok samlade in innan samtliga av ovan händelser. Läsaren bör ha med sig att mycket kan ha förändras i svenskarnas opinion sedan hösten 2019. De frågor som behandlas i denna bok, om internet och digitalisering, har nog snarast blivit mer relevanta sedan 2019 och de analyser som genomförts i boken är goda utgångspunkter för hur dessa frågor kan förstås.

Västsvenskarna och internet

Tillgång till internet är en slags kärnfråga när det kommer till digitalisering. Enligt Internetstiftelsen har cirka 98 procent av hushållen i Sverige tillgång till internet och omkring 95 procent av befolkningen använder internet någorlunda regelbundet (Internetstiftelsen, 2019). Internetanvändningen i Sverige har ökat stadigt de senaste 20 åren enligt Världsbanken (Världsbanken, 2019) och har under de senaste tio åren stabiliserats till strax över 90 procent av populationen (figur 1).

Figur 1 Individer som använder internet i Sverige 1990–2019 (procent av populationen)

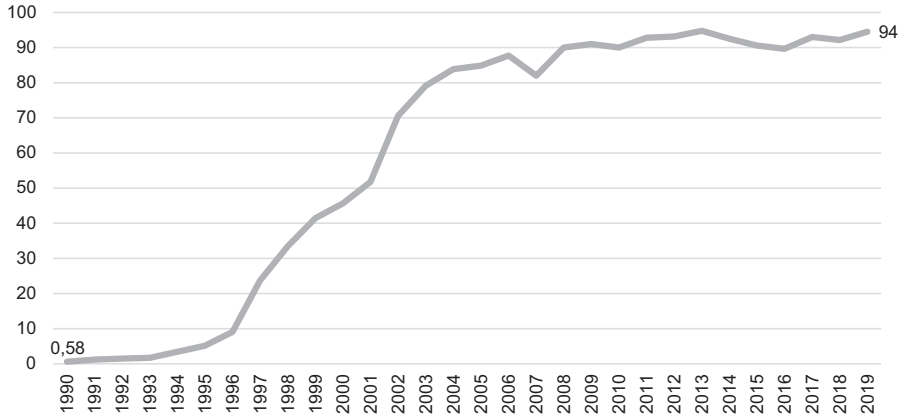

Kommentar: Individer som använder internet i Sverige (andel av populationen).

Källa: Världsbanken [International Telecommunication Union (ITU) World Telecommunication/ICT Indicators Database].

Tittar vi närmare på vad västsvenskarna rapporterar när det gäller internetanvändning ser vi ett liknande resultat, där endast sex procent uppger att de inte har använt internet någon gång under de senaste 12 månaderna (figur 2). Omkring

80 procent anger att de använder internet så gott som dagligen. Vidare är det en absolut majoritet som verkar vara nöjda med hur internet fungerar hemma då omkring 85 procent svarade ganska eller mycket bra.

Figur 2 Internetanvändning de senaste 12 månaderna, Västra Götaland 2019 (procent)

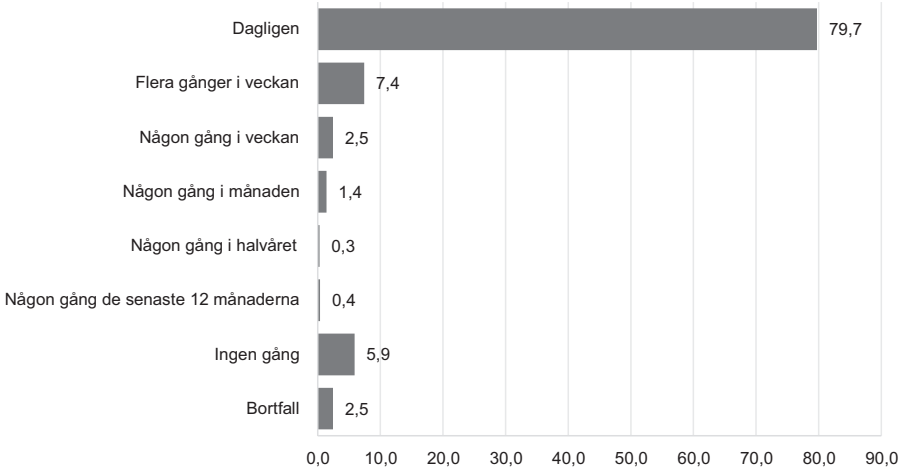

Kommentar: Frågan lyder '*Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?*' Svarsskalan framgår av figuren. Totalt antal svarande är 2 823.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 inkluderade även en fråga om hur många timmar om dagen som spenderas på internet på arbetet/i skolan eller motsvarande samt på fritiden. Resultaten indikerar att de flesta spenderar mellan 0–2 timmar både på arbetet och på fritiden men att det finns en viss övervikt till förmån för fritidssurfandet där många verkar spendera fler aktiva timmar på internet jämfört med på arbete eller i skolan (tabell 1). Den övergripande bilden är att folk i allmänhet inte verkar spendera så mycket tid online som många kanske tror. Det är emellertid inte helt självklart hur tolkningen av hur aktiv någon är på internet ska göras. Det finns sannolikt ett visst tolkningsutrymme i den här frågan.

En annan relevant aspekt av digitalisering och internet är hur det sociala succesivt flyttat till olika tekniska plattformar. Vi tänker på sociala nätverk, communitys, eller sociala medier där plattformar medger följare eller vänner online – i kontrast till vänner ”IRL” (In Real Life) eller ”AFK” (Away From Keyboard). I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 ställde vi därför en fråga om hur stort det sociala nätverket är när det gäller vänner ”i riktiga livet” men även vänner online.

Tabell 1 Antal timmar aktivitet på internet per dag, Västra Götaland 2019 (procent)

	Fritid							
Arbete/skola	0–2	2–4	4–6	6–8	8–10	10–12	Fler än 12	Total
0–2	30,72	16,42	5,68	1,58	0,84	0,26	0,31	55,81
2–4	5,85	8,71	2,77	0,75	0,44	0,13	0,00	18,66
4–6	2,99	4,40	2,99	0,62	0,35	0,13	0,04	11,53
6–8	2,51	3,21	1,32	1,28	0,31	0,13	0,22	8,98
8–10	0,62	1,14	0,66	0,26	0,57	0,22	0,13	3,61
10–12	0,18	0,04	0,00	0,09	0,09	0,18	0,04	0,62
Fler än 12	0,00	0,00	0,13	0,00	0,00	0,09	0,57	0,79
Total	42,87	33,93	13,56	4,58	2,60	1,14	1,32	100,00

Kommentar: Frågan lyder *'Hur många timmar per dag är du i genomsnitt aktiv på internet: På arbetet/i skolan eller motsvarande; På fritiden?*' Den sjugradiga skalan framgår av tabellen. Totalt antal svarande är 2 272.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Figur 3 Storleken på individernas sociala nätverk, Västra Götaland 2019 (procent)

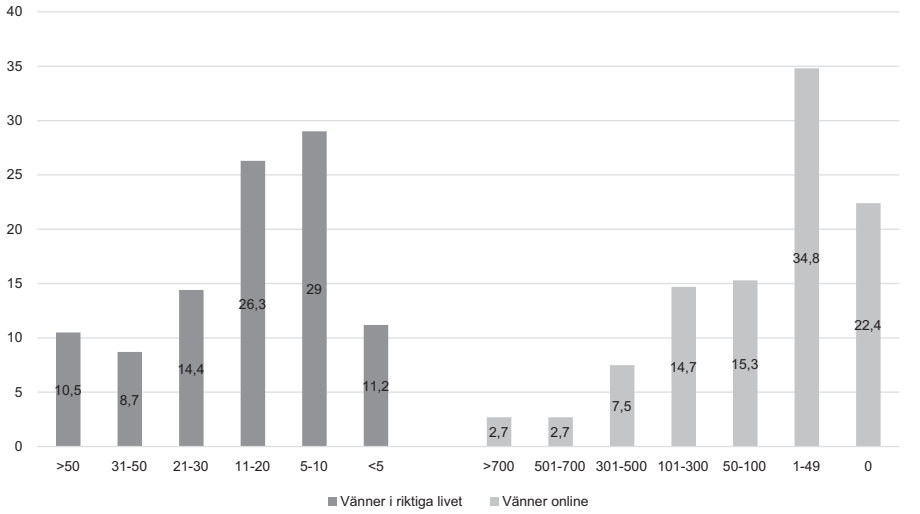

Kommentar: Frågan lyder '*Hur stort är ditt sociala nätverk när det gäller: Vänner i riktiga livet; Vänner online*'. Svarsskalorna framgår av figuren. Totalt antal svarande är 2 632.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Av resultaten framgår att båda skalorna verkar fungera relativt väl då det är en någorlunda jämn spridning av antalet vänner (figur 3). Lite mer än en femtedel (22,4%) svarar att de saknar vänner online och det verkar vara relativt sällsynt att ha flera hundra vänner online. En majoritet (≈ 55%) svarar att de har mellan fem och 20 vänner i riktiga livet och ungefär var tionde anger att de har fler än 50 vänner eller färre än fem vänner.

Men finns det en koppling mellan att vara ständigt uppkopplad och att ha många vänner online? Ja, en korrelationsanalys som visar det linjära sambandet mellan två variabler indikerar att det finns en del signifikanta samband mellan graden av internetaktivitet och storleken på sociala nätverk (tabell 2). Fler timmar internetaktivitet på arbetet eller i skolan är relaterat till fler timmar online även på fritiden. Resultaten indikerar också att fler vänner i riktiga livet är associerat med fler vänner online, och en högre grad av internetaktivitet är också förknippat med fler vänner online. Däremot verkar vänner i riktiga livet inte vara relaterat till graden av internetaktivitet.

Tabell 2 Korrelation mellan internetaktivitet och storleken på socialt nätverk, Västra Götaland 2019

	1	2	3	4
1. Internetaktivitet (arbete/skola)				
2. Internetaktivitet (fritid)	,39***			
3. Vänner i riktiga livet	,09***	-,03		
4. Vänner online	,26***	,21***	,34***	

*p<0,05; **p<0,01 och ***p<0,001

Kommentar: För frågornas formulering se kommentar till tabell 1 och figur 3 ovan. Minsta antal svar för någon parvis jämförelse är 2 272.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Aktiviteter på internet

Det är onekligen många av våra vardagsverksamheter som pågår på nätet och användningsområdena spänner över ett brett spektra. I den västsvenska SOM-undersökningen fångas några breda kategorier av användning inför att få en övergripande bild av hur människor orienterar sig i den digitala världen. Under i stort hela 2010-talet har en stor del av den västsvenska befolkningen uppgett att de flera gånger i veckan, i vissa fall flera gånger om dagen, använder internet för att söka information, hantera epost och ta del av nyheter (tabell 3). På samtliga områden har användningen ökat, vilket också gäller för andelen som uppger att de flera gånger i veckan använder sociala medier. Ungefär två tredjedelar anger att de ägnar sig åt det senare, vilket kan jämföras med ungefär hälften så många

i 2010 års mätning. Tillsammans utgör fakta- och informationssökning, epost-hantering, nyhetskonsumtion och användning av olika sociala medier de fyra användningsområden som tillhör de i särklass vanligaste 2019 och har så gjort under den senaste tioårsperioden.

Tabell 3 Användningsområden på internet, flera gånger i veckan eller mer, Västra Götaland 2010–2019 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sökt fakta/information	-	62	63	66	67	71	73	74	76	75
Använt e-post	61	61	63	67	69	70	71	72	73	71
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	-	49	50	55	58	62	65	67	70	67
Använt sociala medier	35	35	41	44	49	53	57	60	63	65
Skrivit/kommenterat i sociala medier	-	-	-	-	-	-	-	17	22	23
Lärt mig nya saker med hjälp av Youtube	-	-	-	-	-	-	-	8	16	20
Umgåtts med vänner online	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
Spelat onlinespel	6	7	7	8	9	11	11	11	6	9
Sett på vlogg (videoblogg)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Läst bloggar	-	-	-	-	15	15	15	15	8	8
Gjort ärenden hos myndighet	1	2	2	2	2	3	3	5	4	5
Nätdejtat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Köpt/sålt begagnade varor	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
Köpt livsmedel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Spelat om pengar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Spelat in podcast	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Skrivit egen blogg	2	3	3	2	-	-	-	1	1	-
	3 278	3 151	3 186	2 983	2 900	2 828	3 824	3 059	2 913	2 898

Kommentar: Frågan lyder *'Hur ofta har du gjort följande på internet?'* Svarsskalan är sjugradig och går från *'Ingen gång', 'Minst någon gång de senaste 12 månaderna', 'Minst någon gång i halvåret', 'Minst någon gång i månaden', 'Minst någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan', 'Dagligen'* till *'Flera gånger om dagen'*. I figuren visas andelen som svarat *'Flera gånger i veckan', 'Dagligen'* eller *'Flera gånger om dagen'*. Antal svarande 2019 är 2 898.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2010-2019.

Ett annat användningsområde som har blivit något vanligare över tid är att skriva och kommentera i sociala medier. Det kan kanske tyckas förvånande att det endast är 23 procent som svarar att de ägnar sig åt detta flera dagar i veckan när det samtidigt är 65 procent som uppger att de använder sociala medier (tabell 3). Aktiviteter som kräver ett större engagemang och aktivitet hos användaren lockar dock generellt en mindre andel av befolkningen, ett resultat som visat sig

även i tidigare studier (Bergström, 2018). Att logga in och skanna av läget kräver en mindre insats än att aktivt kommentera någon annans aktivitet eller inlägg, eller att producera eget innehåll, vilket också förklarar att sådana aktiviteter sker mindre frekvent än den allmänna användningen av sociala medier (Khan, 2017; Dolan m.fl., 2019).

Nästan var femte person uppger sig umgås med vänner online flera gånger i veckan, en aktivitet som hänger starkt samman med användning av sociala medier. Drygt en av fem uppger också att de återkommande lär sig nya saker via YouTube. Och knappt en av fem ägnar sig åt onlinespel, läser bloggar eller tittar på vloggar (videobloggar). Till de minst frekventa användningsområdena hör att göra myndighetsärenden, nätdejting, köpa och sälja varor på internet, spela om pengar samt att spela in en egen podcast. De senare aktiviteterna är det någon enstaka procent som ägnar sig åt flera gånger i veckan, vilket inte är särskilt konstigt då det i de flesta fall handlar om sådant som oftare görs någon enstaka gång i veckan eller kanske någon eller några gånger i månaden. Om måttet för dessa aktiviteter istället ändras till att omfatta minst någon gång i månaden, är det ungefär hälften, 48 procent, som brukar göra ärenden hos någon myndighet på internet, 17 procent som köper livsmedel online, 10 procent som spelar på t.ex. lotteri, casino eller sport och 10 procent som ägnar sig åt nätdejting. Andelen som under det senaste året har spelat in en podcast är däremot fortfarande låg, 3 procent, även med ett utökat tidsspann.

Likt många andra vanor skiljer sig den digitala vardagen mellan olika samhällsgrupper. Män tar exempelvis del av nyhetstjänster, lär sig saker via YouTube och spelar onlinespel i något högre utsträckning än kvinnor, medan kvinnor i sin tur är mer aktiva på sociala medier än män (tabell 4). Det är ett resultat som framkommit också vid tidigare undersökningar (Bergström, 2018). De största gruppskillnaderna hittas emellertid mellan människor i olika åldrar och med olika utbildningsnivå. Åldersskillnaderna går i en tydlig riktning, där yngre med några få undantag gör mer av allt jämfört med äldre. För aktiviteter som informationssökning och epostanvändning går skiljelinjen framför allt vid pensionsåldern, medan skillnaden mellan yngre och medelålders användning däremot är relativt små. För användningen av sociala medier syns en tydlig skillnad mellan personer under och över 50 år, medan umgänge med vänner online är klart mest frekvent bland unga under 30 år. Knappt hälften av 16–29-åringarna uppger att de umgås med vänner online flera gånger i veckan, vilket kan jämföras med omkring en femtedel av 30–49-åringarna och en tiondel av 50–85-åringarna. Fördelningen är ungefär densamma när det gäller att använda YouTube för att lära sig nya saker. Bland de minst åldersskiktade användningsområdena hittas onlinespel och myndighetsärenden.

Tabell 4 Användningsinriktning i olika grupper, flera gånger i veckan eller mer, Västra Götaland 2019 (procent, eta)

	Sökt info/ fakta	Använt e-post	Använt nyheter/ nyhets-tjänst	Använt sociala medier	Lärt mig nya saker m h a Youtube	Umgåtts med vänner online	Skrivit/ kommen-terat i sociala medier	Spelat online-spel	Sätt på vlogg	Läst blogg	Gjort myndig-hets-ärende	Antal svar
Alla	75	71	67	65	20	18	22	9	9	8	5	2 898
Kvinnor	74	71	64	71	16	18	29	6	9	9	5	1 506
Män	75	71	71	59	25	17	16	12	8	7	5	1 376
Eta	*0,04*	*0,02*	*0,08*	*0,11*	*0,13*	*0,02*	*0,16*	*0,17*	*0,05*	*0,09*	*0,06*	
16-29 år	86	74	61	87	45	49	36	7	32	13	3	438
30-49 år	89	88	80	83	26	22	31	12	10	13	7	786
50.64 år	81	78	76	68	14	12	22	9	2	5	5	764
65-85 år	51	50	50	36	10	8	9	7	2	4	2	898
Eta	*0,40*	*0,39*	*0,31*	*0,46*	*0,47*	*0,34*	*0,42*	*0,11*	*0,48*	*0,31*	*0,37*	
Låg utbildning	38	34	38	36	11	11	10	7	3	2	1	401
Medellåg utb.	75	69	65	71	26	21	27	11	14	8	3	838
Medelhög utb.	83	80	74	71	20	17	22	9	6	8	6	621
Hög utb.	91	90	83	74	20	19	26	7	8	12	6	912
Eta	*0,49*	*0,51*	*0,44*	*0,35*	*0,27*	*0,15*	*0,29*	*0,11*	*0,19*	*0,28*	*0,36*	
Ren landsbygd	70	67	63	60	17	15	22	9	6	5	4	431
Mindre tätort	72	69	63	62	19	13	23	8	8	7	4	574
Stad/större tätort	77	73	69	68	21	18	24	10	9	9	5	1 012
Göteborg	80	79	73	70	22	22	22	9	10	10	5	793
Eta	*0,23*	*0,22*	*0,20*	*0,16*	*0,11*	*0,13*	*0,11*	*0,07*	*0,10*	*0,14*	*0,13*	

Kommentar: Frågan lyder *'Hur ofta har du gjort följande på internet?'* Svarsskalan är sjugradig och går från *'Ingen gång', 'Minst någon gång de senaste 12 månaderna', 'Minst någon gång i halvåret', 'Minst någon gång i månaden', 'Minst någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan'*, *'Dagligen'* till *'Flera gånger om dagen'.* Tabellen visar andelen som svarat *'Flera gånger i veckan', 'Dagligen'* eller *'Flera gånger om dagen'.* Eta är ett sambandsmått som varierar mellan 0 och 1. Ju längre avstånd från 0 desto starkare är sambandet mellan den beroende och den oberoende variabeln.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Även utbildning har betydelse för internetvanorna, där högutbildade i de flesta fall är mer aktiva än lågutbildade (tabell 4). Det finns visserligen en viss korrelation mellan utbildningsnivå och ålder, där gruppen lågutbildade innefattar en större andel äldre individer. Men utbildningsnivå slår trots det igenom som den viktigaste förklaringsfaktorn för vanor som rör informationssökning, epostanvändning och nyhetskonsumtion. Även boendeområde har viss betydelse för internetvanorna, framför allt för områden som rör information, kommunikation, nyheter och sociala medier, där boende på landsbygden har en något mindre användningsgrad jämfört med boende Göteborg och andra städer i Västra Götaland. Här finns dock en

samvariation med utbildningsnivå och ålder, då andelen högutbildade respektive yngre är högre i städer än på landsbygden. Det bör dock påpekas att skillnaderna i internetvanor mellan boende i urbana respektive rurala områden är mer modesta jämfört med skillnaderna mellan exempelvis olika åldersgrupper.

Orosområden

Internet för med sig mycket positivt för många i samhället. Förbättrad tillgång till internet medför till exempel att även de som bor på landsbygden lättare kan ta del av service från myndigheter, att mängden distansundervisning vid högskolor och universitet kan öka och att medborgarna lättare kan ta del av information och nyheter som inte de lokalt tillgängliga medierna berättar om. Att samhället till så stor del förlitar sig på internet och blir allt mer digitaliserat medför dock ett antal stora utmaningar. Exempelvis har påverkanskampanjer och digitala intrång från olika aktörer på valkampanjer blivit en högst aktuell fråga under senare år, både i USA så väl som i Europa (Downing & Ashmed, 2019). Under 2020 kom även frågor om elavbrott och elbrist att diskuteras allt mer i olika delar av Sverige (DN, 2020-07-11) och i stora delar av landet diskuteras så kallad ”centrumdöd” när allt fler butiker flyttar online (Sveriges Radio, 2019-06-11).

I SOM-institutets undersökningar har det under många år frågats om respondenternas oro inför framtiden. Frågorna berör ett stort antal områden så som miljö, ekonomi, flyktingar och stora internationella kriser. I takt med att frågor om internet och digitalisering tar allt större plats i samhället är det därför av värde att undersöka hur oroande befolkningen finner även dessa frågor. I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 inkluderades därför ett antal frågor om digital oro. I figur 4 har ett antal av dessa frågor plockats ut och jämförs med ett antal av de orosfrågor som även har ställts tidigare i den regionala undersökningen. Det är värt att tolka dessa värden med ett visst mått av försiktighet. I spåren av coronapandemin är det förstås möjligt att oro för t.ex. att fysiska butiker slås ut på grund av e-handel har ökat, då den digitala konsumtionen har ökat rejält sett till den fysiska handeln och många fysiska butiker har tvingats stänga ner i spåren av pandemin (Sveriges Television, 2020-07-04).

Ett antal observationer som lär kvarstå går dock att observera i figur 4. Främst av allt går det att notera hur de boende i Västra Götaland har en fortsatt stor oro för frågor som rör miljö och klimat. Notera här att frågan ställs med formuleringen ”Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?”. Respondenterna tar inte ställning till fenomen som är oroande i dagsläget utan enbart inför framtiden, vilket högst troligt är avgörande för vilka bedömningar som görs, jämför med t.ex. frågor om ”största samhällsproblemen idag” där sjukvård, utbildning och invandring ofta ligger högst på dagordningen.

Noterbart är även hur frågor som berör etniska motsättningar, främlingsfientlighet och flyktingar nästan ligger på samma nivåer som oron för miljöfrågor. Figuren

redovisar enbart ett axplock av de frågor som ställts i undersökningen, men visar ändå hur oroande frågor om internet är för de boende i regionen. Den tidigare nämnda frågan om hur e-handel slår ut fysiska butiker oroar en stor del av medborgarna och även säkerheten på internet placerar sig i paritet med framtidsoron för de invandringsrelaterade frågorna. Sådant som snarare berör infrastrukturen kopplad till internet och det digitala samhället är betydligt mindre oroande för befolkningen. I läget där denna undersökning genomfördes hade dock frågan om elbrist ännu inte fått genomslag i Sverige. Huruvida denna debatt har påverkat oron går ännu inte att säga, det blir dock intressant för framtida undersökningar att följa utvecklingen av oro för ett flertal av de redovisade frågorna.

Figur 4 Upplevd oro inför framtiden, Västra Götaland 2019 (andel ganska/ mycket oroade)

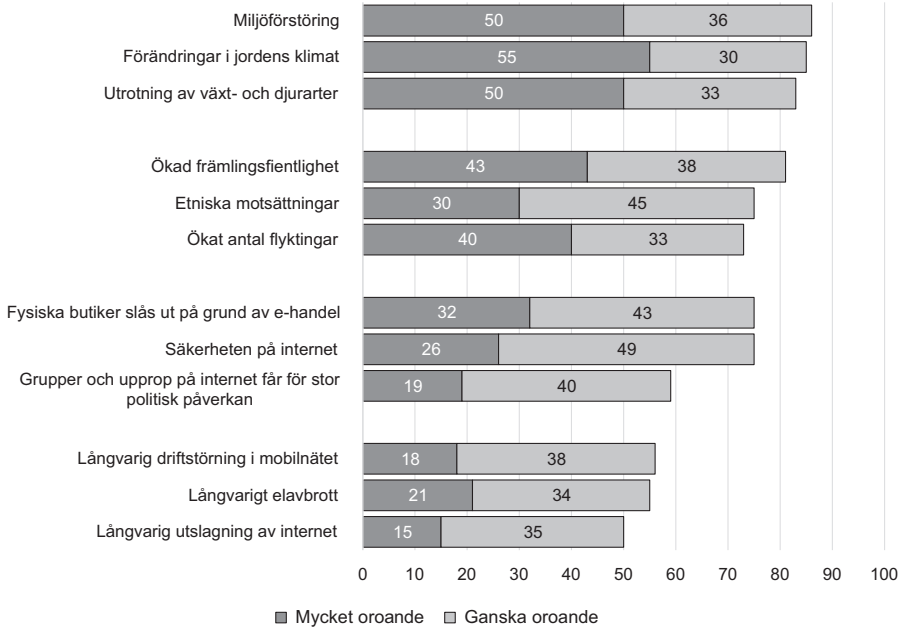

Kommentar: Frågan lyder '*Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?*'. En fyrgradig svarsskala användes: '*Mycket oroande*', '*Ganska oroande*', '*Inte särskilt oroande*' och '*Inte alls oroande*'. De sex översta frågorna ställdes tillsammans med ett antal andra orosfrågor, de sex lägsta frågorna ställdes tillsammans med orosfrågor fokuserade på internet och digitalisering. Figuren visar andelen som svarar '*Mycket oroande*' eller '*Ganska oroande*'. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Antalet svar varierar mellan 2 671 (Miljöförstöring) och 2 604 (Långvarig utslagning av internet).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Figur 5 Upplevd oro inför framtiden fördelat på ålder, Västra Götaland 2019 (andel ganska/mycket oroade)

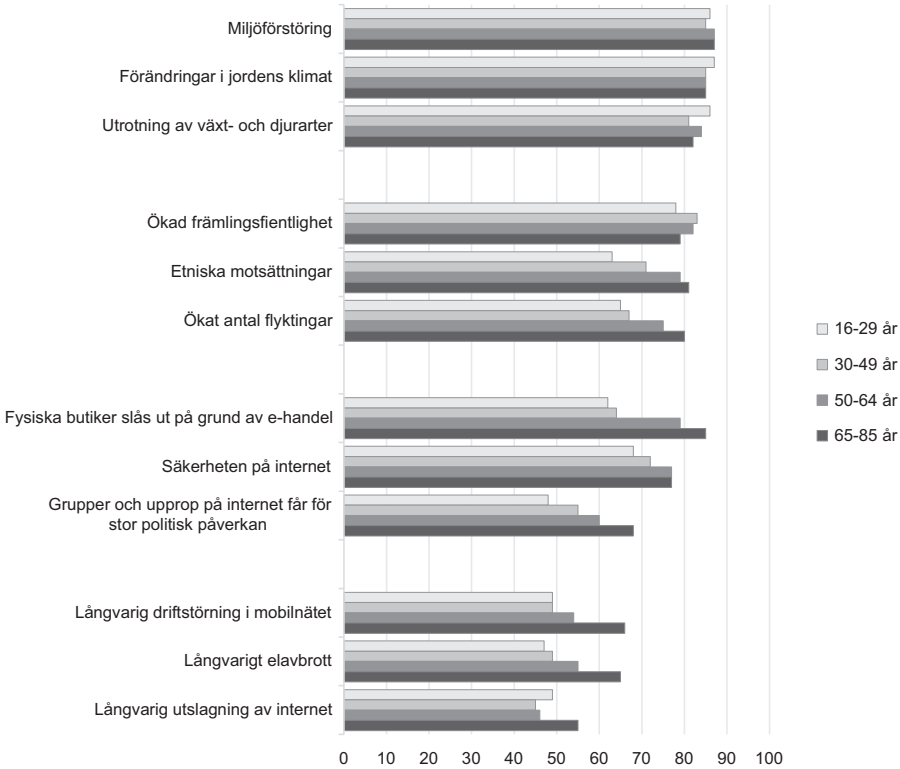

Kommentar: Frågan lyder '*Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?*'. En fyrgradig svarsskala användes: '*Mycket oroande*', '*Ganska oroande*', '*Inte särskilt oroande*' och '*Inte alls oroande*'. De sex översta frågorna ställdes tillsammans med ett antal andra orosfrågor, de sex lägsta frågorna ställdes tillsammans med orosfrågor fokuserade på internet och digitalisering. Figuren visar andelen som svarar '*Mycket oroande*' eller '*Ganska oroande*'. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Antalet svar varierar mellan 2 671 (Miljöförstöring) och 2 604 (Långvarig utslagning av internet).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

I den svenska debatten har de ungas oro för klimatet betonats allt mer. Det har närmast verkat allmänt accepterat att unga är särskilt oroade i denna fråga och den klimatrörelse som Greta Thunberg inspirerat har om något förstärkt detta synsätt ytterligare. SOM-undersökningarna studerar visserligen bara befolkningen från 16 år och uppåt, men likt figur 5 visar finns det inte mycket stöd för denna tes. De olika åldersgrupperna är i de närmaste exakt lika oroliga för olika miljö- och klimatfrågor och även där det skiljer sig, så som i frågan om utrotning av djur- och växtarter, är skillnaden som högst 5 procentenheter. Mer intressant blir då att

redogöra för oron för internet- och digitaliseringsfrågor. Som framgår av figuren finns det här ett antal stora skillnader. Bland de äldre åldersgrupperna finns det en mycket större oro för att fysiska butiker ska slåss ut. De yngre, som har större vana vid att handla online, är visserligen oroade för detta också, men i mycket mindre utsträckning. Också i frågan om att grupper och upprop på internet får stor politisk påverkan är de allra äldsta mycket mer oroliga. Även här bör mycket kunna förklaras av att de yngre vuxit upp med digitala grupper och upprop på ett annat sätt.

Även kring frågorna om den digitala infrastrukturen syns en viss åldersskillnad. Trenden motsvarar de skillnader som syns i de flesta internetfrågor, dvs. en tydlig ålderstrappa där de 65–85 är allra mest oroliga, medan de 16–29 är minst oroliga. Noterbart är att dessa åldersskillnader finns kvar även när enbart de som använder internet dagligen respektive de som använder internet flera timmar om dagen analyseras. Resultaten verkar därmed inte främst bero på ovana att använda internet bland äldre leder till större oro, förklaringsfaktorer lär snarare finnas i någon slags socialiseringseffekt. De allra yngsta har ofta haft internet hela sina liv och saker som e-handel och digitala politiska grupper ses därför som normen. SOM-undersökningarna är visserligen ingen panel på så sätt att samma individer kan följas över tid, men sett till en punktskattning på vad som oroar regionens medborgare blir det trots det intressant att följa två saker. Kommer oron för internet- och digitala frågor att blir allt större när samhället blir mer och mer digitalt? Och kommer ett närmande att ske mellan åldersgrupperna på lång sikt när en allt större del av befolkningen haft tillgång till internet en majoritet av sitt liv? Oavsett svaren på dessa frågor bör oron för internet- och digitalisering inte trivialiseras. Medborgarna vet vad som pågår i dessa arenor och oron bör tas på största allvar.

När blir det digitala normalt?

Coronapandemin har slagit olika hårt mot olika grupper och vi är sannolikt inte i närheten av slutet på den här krisen, oavsett hur många olika vaccinkandidater som kommer vid eller efter årsskiftet. Finanspolitikens åtgärder har åtminstone skyddat de mer systemkritiska delarna av samhället och vi har därför sett en relativt snabb återhämtning på finansmarknaden och i Sverige säljs t.ex. bostäder som aldrig förr. Coronapandemin har också inneburit många nya förhållningssätt när det gäller sociala möten och inte minst förvärvsarbete. Det går inte att undvika att tänka att trevliga aktiviteter som ringdans och social gemenskap i coronatider har förflyttats till olika digitala gränssnitt. Begrepp som ansiktsmask, social distansering och handhygien har bubblat upp som återkommenade samtalsämnen då det ingår som en första linjens försvar i arsenalen från ansvariga myndigheter vid pandemier. Det här har givetvis påverkat hur människor agerar och uppfattar omgivningen i denna nya ”parallella verklighet” som vi nu måste förhålla oss till.

Mycket av det analoga har under coronapandemin blivit digitalt. Många har möjlighet att jobba hemifrån, vilket också involverar digitala möten, presentationer och konferenser via videolänk, vilket alldeles nyligen var reserverat för möten mellan olika kontinenter och tidszoner. Men många andra har inte möjlighet att jobba alls. Kultur, besöksnäring och många delar av servicesektorn har lidit allra mest då restriktionerna i många fall har gjort det svårt eller omöjligt att bedriva den typen av verksamhet.

Redan innan coronapandemin fanns det förstås individuella preferenser och tillika möjligheter inför digitaliseringens framfart. Den digitala klyftan, alltså avståndet mellan användare och *icke*-användare av ny teknik och innovationer började studeras på allvar i förhållande till internettillgång mellan rurala och urbana områden. I takt med utvecklingen av digitaliseringens tillämpningar har den digitala klyftan också kommit att förändras. År 2020 pratar vi dessutom om digitalt utanförskap och om hur interanvändningen i sig kan skapa digitala klyftor mellan grupper av människor. Enligt Internetstiftelsens årliga rapport *Svenskarna och Internet* (Internetstiftelsen, 2019) minskar förvisso det digitala utanförskapet men hur meningsfulla användare tycker att sociala medier, nyhetstjänster och mobilspel är och åsikten om hur krångligt det kan vara med digitala samhällstjänster verkar alltjämt skilja mellan olika grupper. Det finns också en växande oro för att den ökande digitaliseringen inom myndigheter och företag kan påverka den personliga integriteten på nätet. Det är rimligt att anta att vissa grupper är mer sårbara på internet när det gäller bedrägeri och hackerattacker, då internetsäkerhet i mångt och mycket handlar om att hålla sig ständigt uppdaterad. Det är därmed mycket som talar för att den digitala klyftan är i ständig rörelse och att vi förmodligen alltid kommer att finna skillnader mellan grupper. Internets resa, från att i grunden komma från forskning och militär kommunikation för att därefter drivas på av olika mänskliga behov, till att sedermera utgöra en konsumentprodukt som de allra flesta har tillgång till 2020, är fascinerande. Om vi ska blicka framåt hoppas vi ändå kunna räta ut det där frågetecknet i titeln inom några generationer, då internet och digitalisering förmodligen bör ses som infrastruktur och en rättighet.

Referenser

Bergström, Annika (2018). En digital palett. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Dolan, Rebecca, Conduit, Jodie, Frethey-Bentham, Catherine, Fahy, Johan & Goodman, Steve (2019). Social media engagement behavior: A framework for engaging costumers through social media content. *European Journal of Marketing* 53(10), 2213–2243.

Downing, Joseph & Ahmed, Wasim (2019). #MacronLeaks as a ”warning shot” for European democracies: challenges to election blackouts presented by social media and election meddling during the 2017 French presidential election. *French Politics* 17(3), 257–278.

DN, 2020-07-11. *Effektbrist hotar tusentals jobb i södra Sverige*. Hämtad 2020-10-23: https://www.dn.se/ekonomi/elbrist-hotar-tusentals-jobb-i-sodra-sverige/

Federal Reserve, 2020-03-23. *Federal Reserve announces extensive new measures to support the economy*. Hämtad 2020-10-24: https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20200323b.htm

FRED (2020). *CBOE Volatility Index: VIX.* Hämtad 2020-10-22: https://fred.stlouisfed.org/series/VIXCLS

Internetstiftelsen (2019). *Svenskarna och internet 2019.* https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2019/10/svenskarna-och-internet-2019-a4.pdf

Khan, M. Laeeq (2017). Social media engagement: What motivates user participation and consumption on YouTube? *Computers in Human Behavior* 66(1), 236–247. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.024

Sveriges Radio, 2019-06-11. *Butiksdöden i mindre städer*. Hämtad 2020-10-23: https://sverigesradio.se/artikel/7239650

Sveriges Television, 2020-07-04. *Varningen: Coronakrisen kan påskynda butiksdöden*. Hämtad 2020-10-23: https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/coronakrisen-kan-paskynda-butiksdoden

Time Magazine, 2020-11-04. *It's Clear That America Is Deeply Polarized. No Election Can Overcome That*. Hämtad 2020-11-07: https://time.com/5907318/polarization-2020-election/

Världsbanken (2019). *Individuals using the internet (% of population) – Sweden*. Hämtad 2020-11-03: https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?locations=SE

World Health Organization, 2020-03-11. *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19*. Hämtad 2020-10-22: https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020

MINSKADE SKILLNADER MELLAN YNGRES OCH ÄLDRES DIGITALA NYHETSVANOR

ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning
I takt med att samhället blivit allt mer digitaliserat har skiljelinjen mellan yngres och äldres medievanor vuxit sig större. Där yngre föredrar nyhetssajter och konsumerar nyheter i sociala medieplattformar, riktar äldre fokus mot morgontidningar på papper och linjär tv och radio. Det gällde i början av 2010-talet och det gäller huvudsakligen även 2019. Men det är också tydligt att någonting är på väg att förändras. Medan yngres digitala nyhetsanvändning har stabiliserats under de senaste åren, har frekvensen i äldres digitala nyhetskonsumtion börjat röra sig uppåt. Fortfarande finns en stor åldersrelaterad digital skiljelinje bland invånarna i Västra Götaland, men den har på några få år krympt väsentligen. Det är några av resultaten som framkommer i 2019 års västsvenska SOM-undersökning.

Både svensk och internationell forskning har kunnat visa på ålders- och generationsbetingade skillnader i nyhetsanvändning som är kopplade till den sociokulturella och teknologiska kontext som individerna befunnit sig i under uppväxtåren och som unga vuxna (Lee m.fl., 2013; Patterson, 2013; Bohlin, 2016). Nyhetsvanor som etableras under de formativa åren tenderar att påverka de medieval som individen gör längre fram i livet (LaRose, 2010; Lee m.fl., 2013; Westlund & Weibull, 2013). Generationer som har vuxit upp under en tidsperiod då nyhetsutbudet bestod av tryckta dagstidningar och tablålagda nyhetssändningar, tenderar att i vuxen ålder framför allt vända sig till dessa medier trots att nya medier tillkommit på mediemarknaden. För generationer som vuxit upp med internet som ett självklart inslag i medievardagen, ter det sig oftast naturligt att istället rikta blicken mot nyhetsaktörernas digitala plattformar.

Med digitaliseringen, framväxten av mobil teknik och etableringen av sociala medieplattformar har mediemarknaden under 2010-talet kommit att erbjuda ett brett spektrum av möjligheter att ta del av nyheter i olika kanaler och på olika plattformar. Teoretiskt menar forskare att de generationsbetingade skillnaderna i hur människor socialiseras in i olika mediebeteenden borde fungera på samma sätt även i tider då multiplattformar dominerar nyhetsutbudet (jfr. Edgerly m.fl., 2018). Samtidigt finns det faktorer som rimligen påverkar också de generationer som inte utgör så kallade 'digital natives'. Exempelvis arbetar morgontidningsbranschen i Sverige för att öka antalet digitala konverteringar, vilket även inkluderar att få

Andersson, Ulrika (2020). Minskade skillnader mellan yngres och äldres digitala nyhetsvanor. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

befintliga papperstidningsprenumeranter – vilka oftast tillhör den äldre delen av befolkningen – att åtminstone delvis gå över till den digitala tidningsprodukten (Andersson, 2020). I Sverige har de allra flesta invånare numera också tillgång till smartphones (92 procent) och internet (98 procent) (Internetstiftelsen, 2020a). Bland 66–75-åringar använder 96 procent internet och bland personer över 75 år är andelen användare 73 procent. År 2010 var motsvarande andel 61 respektive 23 procent (Internetstiftelsen, 2020b). I den äldsta åldersgruppen är det numera 60 procent som använder internet minst en gång om dagen. Trots att det här är grupper som introducerats för digitala medier sent i livet, har de i allt ökande utsträckning tagit till sig den nya tekniken.

Frågan är i vilken utsträckning de äldre generationerna följer det övergripande mönstret att medier som funnits tillgängliga under de formativa åren också är de som framför allt används även senare i livet (jfr Bohlin, 2016; Edgerly m.fl., 2018) eller om digitala medier börjar få en allt mer framträdande roll, om än kanske inte i lika hög utsträckning som bland unga medieanvändare. Fokus för det här kapitlet är att granska hur nyhetsvanorna ser ut i den västsvenska befolkningen och om den ökade internetanvändningen bland äldre (Internetstiftelsen, 2020a) även innebär en motsvarande ökning i de äldres användning av digitala nyhetsplattformar. Kapitlet inleds med en beskrivning av hur nyhetsvanorna har förändrats på ett generellt plan under perioden 2008–2019 och övergår därefter till en jämförelse i hur olika åldersgruppers nyhetsanvändning ser ut liksom hur användningen har förändrats mellan 2015 och 2019.

Västsvenska nyhetsvanor 2008–2019

I Sverige har dagspress, radio och tv under lång tid varit människors huvudsakliga källa till information och nyheter om samhället. Särskilt morgontidningar och nyhetssändningar i public servicemedier har haft en stark position, då de nått ut till en mycket stor del av befolkningen (Weibull m.fl., 2018). Med internet och de sociala mediernas etablering har det skett en förskjutning i medievanorna, där mediemarknadens ökande segmentering bidragit till att splittra publikens uppmärksamhet på allt fler medier. Det har sedan 2008 skett en tydlig förändring i vilka plattformar nyhetspubliken vänder sig till för att få nyhetsbehovet tillgodosett. En samlad bild av västsvenskarnas nyhetsvanor visar på en rörelse från papper och tablå till digitala nyhetsmedier, en förändring som ligger i linje med hur det samlade medieutbudet har utvecklats, med allt större fokus på digitala plattformar. Men även om de digitala plattformarna har kommit att få en allt mer central roll, skiljer sig användningsmönstret både för olika medier och för olika åldersgrupper.

Den kanske mest påtagliga transformationen i Sverige såväl som i Västsverige står dagspressen för. Användningen av tidningarnas nyhetssajter har präglats av en stadigt uppåtgående kurva, samtidigt som papperstidningarna har befunnit sig i en brant nerförsbacke. År 2008 läste 71 procent av västsvenskarna någon

morgontidning på papper minst 3 dagar i veckan, att jämföra med 33 procent år 2019 (figur 1). För första gången någonsin i SOM-undersökningarna överstiger nu användningen av morgontidningssajterna läsningen av pappersmorgontidningarna. År 2019 är det 44 procent av västsvenskarna som tar del av morgontidningarnas nyhetssajter minst 3 av dagar i veckan. Mönstret är detsamma för kvällspressens papperstidningar respektive nyhetssajter. Andelen västsvenska kvällstidningsläsare har sedan 2005 minskat från 16 till 5 procent när det gäller papperstidningar medan användningen av kvällstidningssajterna sedan 2008 har ökat från 26 till 41 procent. Till skillnad från morgontidningssajterna förefaller kvällstidningssajterna dock sedan några år befinna sig i en platåfas, där andelen regelbundna användare varken ökar eller minskar.

Figur 1 Nyhetsanvändning i Västsverige minst 3 dagar/vecka[1] 2008–2019 (procent)

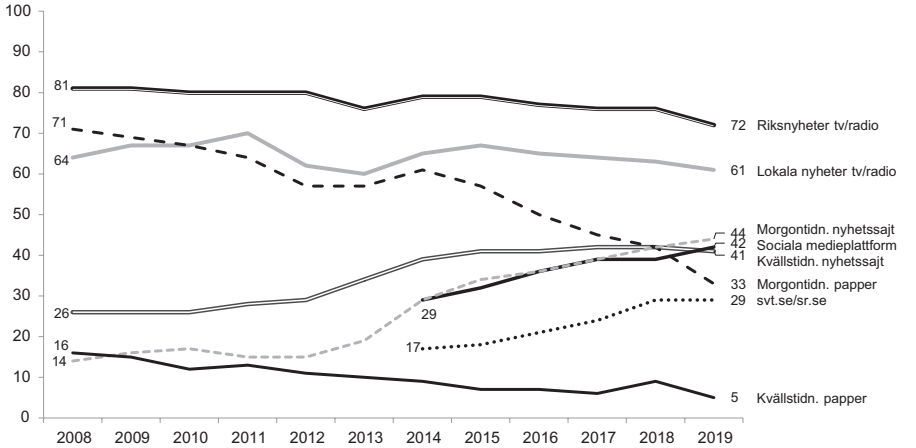

Kommentar: Morgontidningar på papper inkluderar dagliga gratistidningar. Riksnyheter = Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4, Ekonyheterna samt sedan 2015 nyheter i Sveriges Radio P3. Lokala nyheter radio/tv = Sveriges Radio P4, SVT:s lokala nyhetssändningar samt till och med 2014 lokala nyheter i TV4. [1]Fram till 2013 var svarsskalan i enkäterna en annan för morgontidningar på papper och nyhetssajt än för övriga nyhetsmedier. Till och med 2013 visar procentandelarna för morgontidningarna därför användning minst 4 dagar per vecka medan redovisningen från 2014 och framåt avser användning minst 3 dagar per vecka. Antalet svar 2019 var 2 898.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2008–2019.

Nationella och lokala nyhetssändningar i radio och tv har haft en mer stabil plats i västsvenskarnas nyhetskonsumtion. Visserligen ses en nedgång från 81 till 72 procent regelbundna tittare på Aktuellt, Rapport och TV4 Nyheterna under perioden 2008–2019, men i jämförelse med dagspressen får det betraktas som en modest förändring. De lokala nyhetssändningarna i Västsverige har legat på mer eller

mindre samma användningsnivå under hela tidsperioden, med vissa fluktuationer uppåt och nedåt under enskilda år. Parallellt har public serviceaktörerna sett en uppgång i andelen som regelbundet vänder sig till svt.se och sr.se för att ta del av nyheter, från 17 procent år 2014 till 29 procent år 2019. För Sveriges Television (SVT) spelar de lokala redaktionernas hemsidor en viktig roll för nyhetsbesöken till sajten (Sveriges Television, 2020).

Den plattform som under 2010-talet har slagit igenom starkast som nyhetsdistributör, är sociala medier. Fyra av fem västsvenskar uppger att de tar del av nyheter via sociala medieplattformar minst 3 av veckans dagar. Exakt vilken slags nyheter som konsumeras är inte helt givet, inte heller om det handlar om att ta del av enstaka artiklar som delats av vänner eller om det rör sig om besök på nyhetsmediers konton i sociala medier. De studier som hittills gjorts pekar dock mot att det är nyheter som kommer från traditionella medier som avses (Jervelycke Belfrage & Bergström, 2017; Bergström, 2016; Young, 2015).

Empiriskt går det därmed att urskilja fyra grupperingar i de västsvenska nyhetsvanorna. Den första utgörs av nyheter i radio och tv, vilka kan beskrivas som ett slags tätgrupp som en majoritet av invånarna tar del av. Den andra består av digitala plattformar som morgontidningssajter, kvällstidningssajter och sociala medier. Strax under denna grupp kommer morgontidningar på papper och public service-mediernas nyhetssajter, medan kvällstidningarnas papperstidningar utgör en egen grupp.

Den digitala skiljelinjen mellan yngre och äldre nyhetskonsumenter i Västsverige

Det finns ett antal faktorer som forskningen brukar lyfta fram som viktiga förklaringar till varför vanan att ta del av medier skiljer sig mellan olika människor. Under senare år har framför allt ålder och generationstillhörighet beskrivits som centrala faktorer för nyhetsanvändningen (Wadbring, 2015; Andersson, 2014: 28ff; Wadbring & Bergström, 2017).

Betydelsen av ålder är också tydlig i 2019 års västsvenska SOM-undersökning. Jämförelser mellan olika åldersgrupper visar ett mönster där de regelbundna nyhetsvanorna skiljer sig både i frekvens och i valet av medier. Unga tar generellt del av nyheter i betydligt lägre utsträckning än äldre och de föredrar digitala plattformar framför papper och linjära sändningar. Äldre väljer i sin tur i första hand morgontidning på papper och linjär radio och tv. För flera nyhetsmedier präglas vanorna hos yngre och äldre av ett spegelvänt förhållande, där det som används mest i den ena gruppen är minst använt i den andra, och tvärtom.

Denna fördelning är särskilt tydlig för pappersmorgontidningarna. Unga under 30 år tillhör gruppen av minst frekventa läsare, där endast 9 procent läser någon morgontidning på papper 3–7 dagar per vecka (figur 2). Andelen regelbundna läsare ökar därefter i takt med stigande ålder. De flitigaste morgontidningsläsarna finns

hos 75–85-åringar, där 65 procent läser minst tre av veckans sju dagar. För morgontidningssajterna syns ett lätt u-format användningsmönster, där 30–64-åringarna tillhör de mest regelbundna användarna, medan användningen är något lägre bland yngre och äldre. Ett liknande mönster framträder för kvällstidningarnas nyhetssajter. Kvällstidningen på papper för däremot en tynande tillvaro. Andelen regelbundna läsare finns inte redovisad i figuren, men varierar mellan 3 procent (16–49-åringar) och 6 procent (65–85-åringar).

Figur 2 Användning av nyhetsmedier minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2019 (procent)

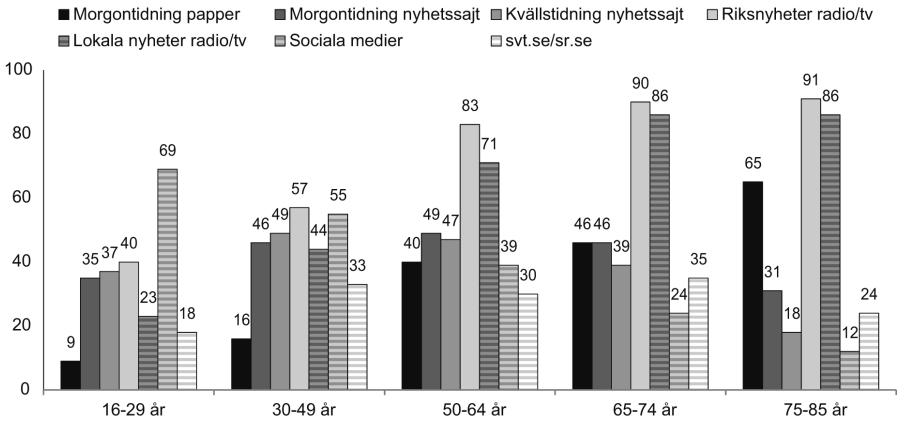

Kommentar: Morgontidningar på papper inkluderar dagliga gratistidningar. Riksnyheter=Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4, Ekonyheterna, nyheter i Sveriges Radio P3. Lokala nyheter radio/tv=Sveriges Radio P4, SVT:s lokala nyhetssändningar. För att mäta styrka och riktning i sambanden används måttet tau-c, som går från -1 (perfekt negativt samband) och +1 (perfekt positivt samband). 0 innebär att samband saknas. Sambanden är följande: morgontidning papper 0,27***, morgontidning nyhetssajt -0,03, kvällstidning nyhetssajt -0,16***, riksnyheter radio/tv 0,30***; lokala nyheter radio/tv 0,49***, sociala medier -0,33***, svt.se/sr.se -0,01. Minsta antal svar på gruppnivå är 356 (75–85-åringar). ****p*=0,000

Källa*:* Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Åldersskillnaderna syns också i användningen av nationella och regionala nyhetsprogram i radio och tv. Bland de yngsta, 16–29-åringarna är det 40 procent som regelbundet tar del av nationella nyhetssändningar, en andel som bland 30–49-åringar är 57 procent, bland 50–64-åringar 83 procent och som bland äldre över 65 år når höga 90 procent (figur 2). Trappan är densamma för lokalnyheter i radio och tv, där andelen regelbundna användare är 23 procent bland de yngsta och 86 procent bland individer över 65 år.

Den plattform som är den överlägset mest använda när unga uppger hur ofta de tar del av nyheter är sociala medier. Det är också de unga som står för den mest

frekventa användningen jämfört med övriga åldersgrupper. Andelen som i sociala medier också tar del av nyheter är 69 procent bland 16–29-åringar, att jämföra med 12 procent bland 75–85-åringar. Sociala medier bidrar således till att öka nyhetsinhämtningen i grupper som generellt har ett lägre intresse för traditionella nyheter, i det här fallet unga. Liknande resultat har även framkommit i internationell forskning (Fletcher & Kleis Nielsen, 2018).

Den digitala klyftan mellan yngre och äldre minskar

Det är tydligt att fundamentet för framför allt yngres och äldres nyhetsvanor är olika. Även om det alltid har funnits skillnader mellan åldersgrupperna, då framför allt med avseende på användningsfrekvens (jfr Weibull, 1983), har det i samband med medielandskapets digitalisering vuxit fram en tydlig digital klyfta mellan olika generationer. Samtidigt indikerar resultaten i den västsvenska SOM-undersökningen att den digitala skiljelinjen eventuellt är på väg att minska något. Det sägs ofta att förändringen av medielandskapet aldrig har gått så snabbt som nu. Det kan låta som en klyscha, men faktum är det på några få år har hunnit ske påtagliga förändringar i västsvenskarnas nyhetsvanor. Omvandlingen har varit som störst under 2010-talets senare hälft, varför jämförelsen här utgår från åren 2015 och 2019. Den mest påtagliga förändringen kan ses i läsningen av pappersmorgontidningar, där det på några få år har skett en markant minskning över hela åldersspannet. Av de 28 procent av 16–29-åringarna som 2015 läste någon morgontidning på papper minst tre dagar i veckan finns bara en tredjedel kvar, 9 procent (figur 3). Bland 30–49-åringar har andelen minskat från 41 till 16 procent. Även i de grupper som brukar beskrivas som morgontidningarnas trogna läsekrets, äldre över 65 år, är minskningen tydlig. Bland 65–74-åringar har andelen regelbundna läsare minskat från 75 till 46 procent och bland personer över 75 år från 80 till 65 procent. Det har tveklöst skett en mycket snabb förändring för papperstidningarna.

Tidigare har en viss del av tappet för morgontidningar på papper kompenserats av en ökad användning av morgontidningssajterna. Bland 16–49-åringar har denna ökning dock uteblivit mellan 2015 och 2019, ett resultat som även gäller för användningen av kvällstidningarnas nyhetssajter. Däremot syns en ökning av andelen 50–85 åringar som minst tre dagar i veckan tar del av nyheter från någon morgontidningssajt. Ökningen är mest uttalad bland personer över 65 år. 65–74-åringars användning av morgontidningarnas nyhetssajter överstiger numera 16–29-åringarnas konsumtion. Och bland 75–85-åringarna är användningen nästan uppe på samma nivå som bland unga västsvenskar.

Figur 3 Användning av dagspress och nyheter i sociala medieplattformar minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2015 och 2019 (procent)

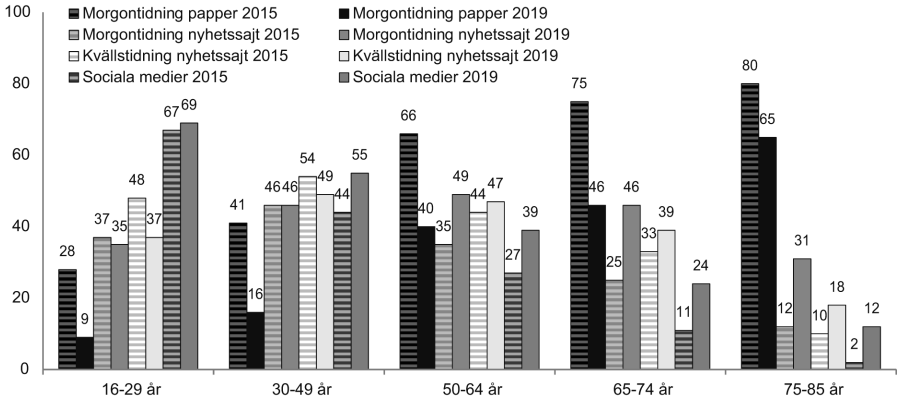

***Kommentar**:* Morgontidningar på papper inkluderar dagliga gratistidningar. Följande förändringar är signifikanta (*p*=0,01): morgontidning på papper i samtliga åldersgrupper, morgontidningssajter i åldersgruppen 50–85-år, sociala medier i åldersgruppen 30–85-år. Minsta antal svar på gruppnivå 2019 är 356 (75–85-åringar).

***Källa**:* Den västsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2019.

Också ökningen av andelen unga som tar del av nyheter i olika sociala medieplattformar 3–7 dagar i veckan har stannat av under perioden 2015–2019 (figur 3). I övriga åldersgrupper syns däremot en tydlig uppgång. Exempelvis har andelen 50–64-åringar som regelbundet konsumerar nyheter i sociala medier ökat från 27 procent 2015 till 39 procent 2019. Men störst förändring står personer över 65 år för. Sedan 2015 har andelen som regelbundet tar del av nyheter i sociala medier ökat från 11 till 24 procent i åldersgruppen 65–74 år, det vill säga en fördubbling, medan andelen användare bland 75–85-åringar har sexdubblats från 2 till 12 procent. Även om det fortfarande är det relativt få av de allra äldsta som konsumerar nyheter i sociala medieplattformar, har deras ökade användning resulterat i att glappet mellan yngre och äldre har minskat något på den här punkten, från 65 procentenheter 2015 till 57 procentenheter 2019.

För nationella och regionala nyhetssändningar i tv och radio har användningen minskat i samtliga åldersgrupper mellan 16–64 år, om än i något olika utsträckning (figur 4). Bland de äldsta har andelen regelbundna användare däremot förblivit intakt. I de äldre grupperna kan noteras en ökad användning av public servicemediernas nyhetssajter, en förändring som också gäller för 30–64-åringar. Exempelvis har andelen 74–85-åringar som minst tre dagar i veckan vänder sig till svt.se eller sr.se för att ta del av nyheter ökat från 11 till 24 procent mellan 2015 och 2019.

Figur 4 Användning av nationella respektive lokala nyheter i radio och tv minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2015 och 2019 (procent)

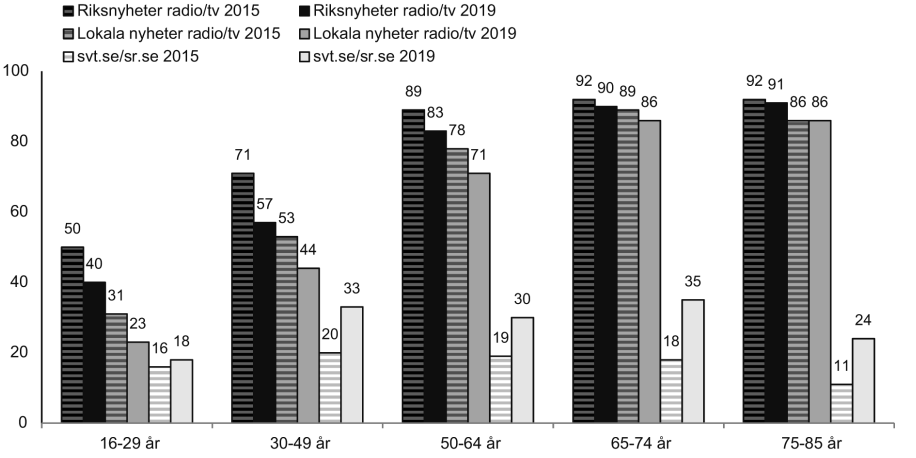

***Kommentar**:* Riksnyheter radio/tv = Rapport, Aktuellt, Nyheterna i TV4, Ekonyheterna, nyheter i Sveriges Radio P3. Lokala nyheter radio/tv = Sveriges Radio P4, SVT:s lokala nyhetssändningar. Följande förändringar är signifikanta (*p*=0,01): riksnyheter radio/tv i åldersgruppen 16–49 år, lokala nyheter radio/tv i åldersgruppen 16–64 år, svt.se/sr.se i åldersgruppen 30–85-år. Minsta antal svar på gruppnivå 2019 är 356 (75–85-åringar).

***Källa**:* Den västsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2019.

Den sammantagna bilden av hur de västsvenska nyhetsvanorna har förändrats i slutet av 2010-talet pekar i delvis olika riktning beroende på vilken åldersgrupp och vilka medier som jämförs. Bilden som framträder är dock att den digitala klyftan i invånarnas nyhetskonsumtion förefaller ha minskat över tid. Det beror framför allt på att de yngres samlade användning av webbaserade nyhetsmedier har varit relativt oförändrad mellan 2015 och 2019 samtidigt som de digitala vanorna har stärkts bland personer över 65 år. När de olika åldersgruppernas totala användning av digitala nyhetsmedier jämförs visar det sig att den digitala klyftan mellan yngre och äldre i Västsverige har minskat från 60 till 40 procentenheter mellan 2015 och 2019. Fortfarande är glappet stort, men om de digitala vanorna bland äldre fortsätter att förändras i samma takt som under de senaste åren torde den digitala skiljelinjen bli allt mindre framöver.

Figur 5 Samlad nyhetsanvändning på olika digitala plattformar minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2015 och 2019 (procent)

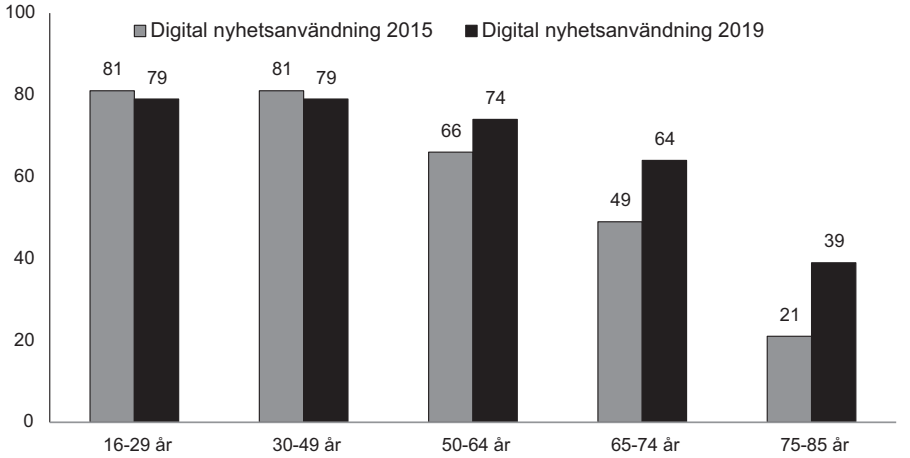

Kommentar: Digital nyhetsanvändning avser morgontidningars nyhetssajter, kvällstidningars nyhetssajter, nyheter i sociala medier, svt.se samt sr.se. Minsta antal svar på gruppnivå är 356 (75–85-åringar).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2019.

Slutord

Fria och tillgängliga nyhetsmedier är en central byggsten i det demokratiska samhället. Genom att ta del av nyhetsmedier får människor möjlighet att orientera sig i aktuella frågor och förstå olika skeenden i samhället. De får också chans att uppdatera sig om vad som händer på den egna orten, i andra delar av Sverige och i världen i stort. Dessutom kan varje människa skapa sin egen uppfattning och erfarenhet om gemensamma problem, intressen och möjligheter. En växande del av nyhetsanvändningen sker numera på internet eller i olika mobila applikationer. Dessutom hämtar allt fler människor, i synnerhet yngre, information och nyheter från andra källor än traditionella nyhetsmedier, exempelvis via sociala medieplattformar, bloggar, Wikipedia, YouTube eller Google (Mitchell m.fl., 2013; Jervelycke Belfrage, 2018). Resultaten i det här kapitlet om västsvenska nyhetsvanor visar att intresset för att ta del av nyheter är stort hos invånarna. Samtidigt skiljer sig valet av nyhetsmedier påtagligt mellan olika åldersgrupper, inte minst med avseende på nyhetskonsumtion i olika digitala plattformar. Den digitala klyfta som vuxit fram mellan yngres och äldres medievanor är fortfarande stor, men den har på kort tid minskat. Det beror framför allt på att äldre över 65 år i allt högre utsträckning vänder sig till digitala nyhetsplattformar.

Forskningen har beskrivit en rad fördelar med att fler äldre nyttjar digitala medier, exempelvis att det kan bidra till ett bredare perspektiv på världen men också till större delaktighet i samhället (SPF, 2019; Hage, 2015; Jones m.fl., 2015). Samtidigt är det fortfarande en stor andel av de äldsta över 75 år som aldrig (26 procent) eller mer sällan (14 procent) använder internet (Internetstiftelsen 2020b) och därmed inte heller har möjlighet att ta del av webbaserade nyhetsmedier och -applikationer. Än så länge har dessa fortsatt tillgång till pappersmorgontidningar och nyhetssändningar i linjär radio och tv. Men i takt med att nyhetsmedier satsar alltmer på nyhetssajter, webb och poddsändningar finns också en risk att färre resurser satsas på de traditionella nyhetsplattformarna. Om så blir fallet riskerar de allra äldsta att hamna utanför, får svårare att ta del av samhällsinformation och i förlängningen också får sämre förutsättningar att delta i samhällslivet och i den demokratiska processen. Fortfarande är det långt kvar tills vi står inför ett sådant scenario, och kanske kommer vi aldrig dithän. Det är dock viktigt att beakta att vi sannolikt alltid kommer att ha en viss digital klyfta i befolkningen och reflektera över vad det kan få för betydelse för människors möjligheter att vara aktiva nyhetskonsumenter såväl som aktiva samhällsmedborgare.

Referenser

Andersson, Ulrika (2020). *Nyhetsvanor i normaltid och pandemitid.* Stockholm: Myndigheten för press, radio och tv.

Bergström, Annika (2016). Nyheter i sociala nätverksmedier. I Jonas Ohlsson, Maria Solevid & Henrik Oscarsson (red) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bohlin, Göran (2016). *Media generations. Experience, identity and mediatised social change.* London: Routledge.

Edgerly, Stephanie, Vraga, Emily K., Bode, Leticia, Thorson, Kjerstin & Thorson, Esther (2018). New media, new relationship to participation? A closer look at youth news repertoires and political participation. *Journalism & Mass Communication Quarterly,* 95(1), 192–212.

Fletcher, Richard & Kleis Nielsen, Rasmus (2018). Are people incidentally exposed to news on social media? A comparative analysis. *New Media Society,* 20(7), 2450–2468.

Hage, Maria (2015). *How can online communication enhance older adults' social connectivity?* Groningen: University of Groningen.

Internetstiftelsen (2020a). *Svenskarna och internet 2019*. Stockholm: Internetstiftelsen.

Internetstiftelsen (2020b). Digitalt utanförskap 2020 Q1. Internetutveckling och uppkoppling. https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/digitalt-utanforskap-2020/internetutveckling-och-uppkoppling/ (Besökt 2020-09-25)

Jervelycke Belfrage, Maria & Bergström, Annika (2017). News in Social Media. Incidental consumption and the role of opinion leaders. *Digital Journalism,* 6(5), 583–598. https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1423625

Jones, Ray B., Ashurst, Emily J., Atkey, Jo & Duffy, Barbara. (2015). Older People Going Online: Its Value and Before-After Evaluation of Volunteer Support. *Journal of Medical Internet Research*, 17(5), e122. https://doi.org/10.2196/jmir.3943

LaRose, Robert (2010). The problem of media habits. *Communication Theory*, 20, 194–222

Lee, Nam-Jin, Shah, Dhavan V. & McLeod, Jack M. (2013). Processes of political socialization: A communication mediation approach to youth civic engagement. *Communication Research*, 40, 669–697.

Patterson, Thomas E. (2013). *Informing the news*. New York, NY: Vintage.

SPF Seniorerna (2019). *Digitalisering handlar om människor.* Stockholm: SPF Seniorerna. https://www.spfseniorerna.se/globalassets/forbund/sa-tycker-vi/rapporter/digitaliseringsrapport_2019_klar-1.pdf (Besökt 2020-09-25)

Sveriges Television (2020). Så arbetar vi med lokala nyheter. https://kontakt.svt.se/guide/sa-arbetar-vi-med-lokala-nyheter (Besökt 2020-09-25)

Wadbring, Ingela & Bergström, Annika (2017). A local crisis or a print crisis? Local news use over three decades. *Journalism Studies,* 18(2), 175–190.

Weibull, Lennart (1983). *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Liber.

Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela & Ohlsson, Jonas (2018). *Det svenska medielandskapet. Traditionella och sociala medier i samspel och konkurrens.* Stockholm: Liber.

Westlund, Oscar & Weibull, Lennart (2013). Generation, life course and news media use in Sweden 1986–2011. *Northern Lights*, 11, 147–173.

Young, Eric (2015). *How Millennials Get News: Inside the Habits of America's First Digital Generation*. Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research. American Press Institute.

INTERNET – EN KOMPANJON I VARDAGEN

ANNIKA BERGSTRÖM

Sammanfattning
Nästan alla använder internet men vi vet förhållandevis lite om hur de ser på nätet och på sin egen användning. Att vara digital kan ju vara en konsekvens av att man finner nytta och nöje i användningen, men det kan också finnas grupper av användare som i grunden ser problem och där användningen är en följd av försämrad service och tillgänglighet på analoga sätt. Uppfattningar om internet och användningen av digitala medier förknippas med såväl egna erfarenheter som traditionella sociodemografiska bakgrundsfaktorer. Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 visar att användare överlag är positiva till internet och sin egen användning. Internet ses tveklöst som en bra källa till lärdom, medan uppfattningarna om hur tekniken tar plats i vardagslivet varierar. Mer frekventa användare har mer positiv inställning, men de yngsta, som är de mest frekventa användarna, står i störst utsträckning bakom funderingar kring om internet tar för mycket tid och om användningen skulle begränsas.

Det är nu drygt 25 år sedan internet introducerades till en vidare allmänhet i Sverige. 1994 mejlade Carl Bildt med Bill Clinton, staten sjösatte en rad digitala satsningar och Aftonbladet blev första svenska dagstidning på nätet. Utvecklingen när det gäller tillgång till internet har gått stadigt uppåt, och hösten 2019 var 87 procent av de västsvenska medborgarna frekventa internetanvändare (dagligen eller flera gånger i veckan). Fortfarande finns skillnader framför allt beroende på ålder – bland personer i svarsgruppen mellan 76–85 år är andelen frekventa internetanvändare 52 procent och i gruppen 80+ är motsvarande siffra 41 procent.

Att använda internet behöver inte med nödvändighet betyda att man gillar det man använder, användningen kan ändå fylla någon funktion som gör att man gjort valet att gå online. Olika människor har också valt olika nivåer på sin användning genom att ge sig in i få eller många områden, använda en eller flera plattformar för att gå ut på nätet och vara mer eller mindre generösa med personlig information. Internetanvändning kan således se väldigt olika ut och ha olika betydelse och plats i människors vardag. När nästan alla är med blir det intressant att studera hur användarna ser på sin internetanvändning på ett mer övergripande plan.

I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 mättes västsvenskarnas syn på internet genom en rad olika påståenden om användningen, nyttan, baksidorna och problemen med internet. Frågan täcker in både ett mer nyttobetonat perspektiv

Bergström, Annika (2020). Internet – en kompanjon i vardagen. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red)
Digitala är vi allihopa? Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

och ett mer känslomässigt. Det här kapitlet fokuserar på frågan om vilken syn västsvenskarna har på internet och vilka problem man upplever med användningen av digital medieteknik. Frågorna analyseras i relation till internetvanor samt för olika sociodemografiska grupper bland användarna.

Dimensioner av uppfattningar om internet

Inställningen till internet och teknikens roll i vår vardag kan ses mot bakgrund av hur vi tillägnar oss olika typer av innovationer, som exempelvis internet, och också mot bakgrund av hur användning och attityder ser ut rent allmänt samt vad som påverkar våra attityder till mer specifika användningsområden på nätet.

Spridningen av tekniker som exempelvis internet följer vanligen återkommande mönster. Dessa är relaterade till funktioner hos själva innovationen, till sociala normer och till olika individuella faktorer (Davis, 1989; Rogers, 2003). Den egna erfarenheten påverkar också hur man ser på användbarheten hos en innovation, vilket i sin tur påverkar om och hur användning sker (Verkosalo m.fl., 2010).

Rogers (2003) talar om gruppen som först tar upp nya tekniker som *innovators.* Det är en relativt liten grupp som kännetecknas av att vara riskbenägen och ivrig att vara först med det senaste. Tekniken sprids sedan till *early adopters* som framför allt kännetecknas av att vara högutbildade och relativt välbärgade. Spridningen tar sedan fart i majoriteten av en befolkning eller grupp, medan de av Rogers benämnda *laggards* är avvaktande och kanske aldrig tar upp tekniken. De här eftersläntrarna kännetecknas framför allt av att vara äldre. När det gäller tillgång till, och användning av internet har yngre varit tidigt ute med att både skaffa tekniken och att använda dess fulla potential, medan äldre varit mer avvaktande. De här mönstren har vi tydligt sett för internetanvändningens spridning genom flera decennier (Bergström, 2015a).

Användning och attityder är relaterade till varandra på ett mer övergripande plan (Solomon m.fl., 2010) och också i mer specifika situationer (Ajzen, 2005). Det är emellertid inte helt klarlagt vad som föregår det andra. Vanligen tros attityder föregå beteende, men det finns också studier som visar hur beteende påverkar attityder (Ajzen & Fishbein, 2005). Relationen mellan de båda påverkas av kontexten för såväl attityden som beteendet, vem som är inblandad, graden av acceptans för olika attityder samt hur stabila eller föränderliga attityden och beteendet är (Ajzen & Fishbein, 2005). Attityder befinner sig i ett spektrum mellan mer nyttoinriktade aspekter och mer känslomässiga (Ajzen, 2005). Ålder, utbildning och inkomst har visat sig vara differentierande när det kommer till uppfattningar om internet, så till vida att yngre, personer med högre utbildning och med högre inkomst är mer positiva till såväl tekniken som till olika användningsområden (Porter & Donthu, 2006).

Uppfattningar om internet påverkas av de egna erfarenheterna och hur man tänker kring användandet av internet. Människor känner sig olika bekväma och

trygga inför digital säkerhet, integritetsfrågor och har olika nivåer av förtroende för olika internetaktiviteter, vilket i sin tur påverkar om man väljer att bli användare och vilken användning som sker. Det finns också grupper av människor som uttrycker oro för att dator- och internetanvändning skulle vara vanebildande och att de skulle lägga mer tid än de önskar om de blir för beroende av tekniken. Ett ytterligare perspektiv är brist på tålamod som gör att man inte lägger tid på användning av digitala verktyg (Gatto & Tak, 2008).

Om man känner sig otrygg och orolig för sådant som rör den personliga integriteten kan det leda till att man avstår användning eller särskilda aktiviteter. Oron är delvis förknippad med egna erfarenheter och skiljer sig mellan olika användningsområden, beroende på bakgrund, förtroende och ideologisk orientering. Synen på risker med internetanvändning och oro för integritetsfrågor och bedrägeri är relaterade till sociodemografiska faktorer som kön, ålder och utbildning. Män är mer riskbenägna rent allmänt än kvinnor, yngre mer än äldre, och lågutbildade mer än högutbildade. Framför allt har man sett i tidigare forskning att yngre personer och de med högre utbildning är mer kompetenta och benägna att hantera olika typer av integritetsfrågor och att skapa digitala skydd (se Bergström, 2015b, för en översikt).

Internetkompetens är en central del av digital inkludering, ett begrepp som innefattar såväl tekniska som innehållsliga element. Människors aktiviteter inom ett område kan också ge fördelar inom ett annat, och den sammanlagda upplevelsen av förtjänster eller problem avgör hur man ser på den samlade internetanvändningen. De sociodemografiska faktorer som förklarar tillägnelsen av digital teknik och digitalt utanförskap är också giltiga för om och hur man ser på fördelar av internetanvändning inom en rad olika områden. Kvinnor, äldre och lågutbildade använder internet på ett mindre effektivt och för dem själva förtjänstfullt sätt än andra grupper (Van Deursen & Helsper, 2018).

Resultaten av forskning om tekniktillägnelse, användning, oro och attityder pekar i samma riktning. Mer teknikintensiva grupper upplever mindre oro och ligger närmare en positiv inställning till internet och digitala applikationer. Dessa grupper består framför allt av yngre, högutbildade och i viss mån män. Den fortsatta resultatframställningen avser ge svar på om det förhåller sig så även för den typ av uppfattningar som mättes bland västsvenska internetanvändare hösten 2019.

Uppfattningar om internet och internetanvändning

Vi ska nu rikta fokus mot uppfattningar om internet och den enkätfråga i den västsvenska SOM-undersökningen 2019 som ställdes för att fånga olika perspektiv på hur internetanvändare i Västsverige ser på tekniken och på användningen av den. Frågan ställdes till svarspersoner som angivit att de använder internet och den innehöll sju olika påståenden där de fick ta ställning genom att instämma/inte instämma. De olika påståendena har lite olika karaktär. Några kopplar mer

till nyttan med nätet: *”Jag lär mig ofta nya saker på internet”* och *”När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet”*. Andra är mer relaterade till känslor kring internetanvändning och till hur nätet tar plats i vardagen: *”Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet”,”Internet tar för mycket av min tid”, ”Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder”, ”Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet”* samt *”Jag känner mig övervakad på internet”*.

Tabell 1 visar hur internetanvändande västsvenskar tagit ställning till de olika påståendena samt hur många som inte uttrycker någon uppfattning i respektive fråga. En första analys är att väldigt många internetanvändare har en uppfattning i de olika frågorna. Det är endast mellan tre och tio procent av användarna som väljer svarsalternativet *Ingen uppfattning*. Störst andel användare utan uppfattning finns för påståendena om mobil- eller internetfria perioder, att internet skapar fler problem än möjligheter samt att man känner sig övervakad på internet. Det är kort sagt fler som inte kan ta ställning till påståendena om internets roll i samhället och i vardagslivet.

Tabell 1 Uppfattningar om internet bland 16–85-åringar, Västsverige 2019 (procent, balansmått)

	Jag lär mig ofta nya saker på internet	När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	Internet tar för mycket av min tid	Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	Jag skulle vilja ha fler mobilfria/ internetfria perioder	Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	Jag känner mig övervakad på internet
Instämmer helt	38	44	10	5	11	4	10
Instämmer delvis	46	41	29	19	24	13	29
Instämmer knappast	7	7	26	26	21	24	19
Instämmer inte alls	4	5	31	44	34	49	33
Ingen uppfattning	5	3	4	6	10	10	9
Antal svar	2 666	2 652	2 641	2 645	2 645	2 647	2 648
Balansmått	+73	+73	-18	-46	-20	-56	-13

***Kommentar**:* Frågan lyder ’*Vilken är din uppfattning om följande påståenden?*’. Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan innehåll följande alternativ ’*Instämmer helt*’, ’*Instämmer delvis*’, ’*Instämmer knappast*’, ’*Instämmer inte alls*’ samt ’*Ingen uppfattning*’. Balansmåttet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmåttet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

***Källa**:* Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Om vi istället vänder fokus till dem som uttryckt en uppfattning om de saker som efterfrågas kan man studera uppfattningarna genom en så kallad åsiktsbalans där man subtraherar andelarna som inte instämmer från andelarna som instämmer i respektive påstående. En sådan analys ger positiva balansmått för två av påståendena och negativa för övriga fem. Detta utfall får sedan tolkas i relation till hur påståendet är formulerat.

Bland internetanvändarna är det en övervägande andel som instämmer i att de ofta lär sig nya saker på internet och att de använder internet i situationer när de behöver lära sig något nytt (balansmått +73 i båda fallen). Det är ytterst små andelar av de internetanvändande västsvenskarna som inte tycker att nätet är användbart i olika typer av lärsituationer.

Med utgångspunkt i balansmåtten kan vi också se att många internetanvändare *inte* håller med om att internet skulle bidra till mer problem än möjligheter (balansmått -56) eller att det är jobbigt att inte hålla sig uppdaterad om vad som händer på internet (balansmått -46). Tolkningen av de här resultaten är att internet är en företeelse som upplevs övervägande positiv och som man vill hålla sig lite à jour om. Den västsvenska befolkningen är inte lika överens i de här två frågorna som i de två förra, men enigheten är förhållandevis stor.

På resterande påstående är däremot svaren mer spridda, vilket också leder till lägre balansmått. De är samtliga negativa vilket betyder att en liten övervikt av befolkningen *inte* instämmer i att internet tar för mycket tid, att de vill ha perioder fria från digitala medier eller att de känner sig övervakade på internet. Ytterligare ett positivt utfall för den digitala tekniken, men betydligt mer varierade uppfattningar bland västsvenskarna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att internet upplevs bra när man vill lära sig saker, att den digitala tekniken ses som en möjlighet som man håller sig uppdaterad om och att den för relativt många har blivit ett naturligt inslag som man vill ha i sin vardag, även om det också finns inslag av en problemsyn och en vilja att begränsa användningen.

Betydelsen av användningsfrekvens

Det finns, vilket beskrivits ovan, en viss samvariation mellan erfarenheter och attityder. Det är rimligt att anta att uppfattningar om internet är mer positiva bland personer som har en mer frekvent och utbredd användning. För att testa detta analyseras påståendena om internet och internetanvändning i relation till den generella vanan att använda internet. I de fortsatta analyserna presenteras samma typ av balansmått som ovan.

Det är tydligt att de positiva påståendena kopplade till internet och lärande har starkt stöd bland de mest frekventa internanvändarna vilka också utgör en övervägande majoritet av de svarande i undersökningen och i den västsvenska befolkningen (tabell 2). Intressant att notera är att det är utbrett bland veckoanvändarna att tycka

att det är jobbigt att inte hålla sig uppdaterad om vad som händer på internet. Det är också i den här gruppen som upplevelsen att internet tar för mycket tid är mest utbredd. Antal svar i gruppen är lågt, men det vore intressant att göra en mer kvalitativ analys av de här svaren för att utröna hur de här möjligen motstridiga upplevelserna faktiskt tar sig uttryck och vad de betyder.

Tabell 2 Uppfattningar om internet i relation till generella användningsvanor, 2019 (balansmått, procent)

	Använder internet:		
	Flera ggr/vecka eller dagligen	Någon gång i veckan	Mer sällan
Jag lär mig ofta nya saker på internet	+78	+12	-4
Andel ingen uppfattning	*3*	*16*	*35*
När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	+79	+5	+9
Andel ingen uppfattning	*2*	*11*	*28*
Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	-46	-58	-34
Andel ingen uppfattning	*4*	*20*	*32*
Internet tar för mycket av min tid	-16	-67	-41
Andel ingen uppfattning	*3*	*17*	*27*
Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder	-20	-28	-11
Andel ingen uppfattning	*8*	*32*	*38*
Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	-59	-12	+4
Andel ingen uppfattning	*8*	*30*	*42*
Jag känner mig övervakad på internet	-12	-15	-11
Andel ingen uppfattning	*6*	*23*	*42*
Minsta antal svar	2 469	64	53

***Kommentar**:* Frågan lyder *'Vilken är din uppfattning om följande påståenden?*'. Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan innehåll följande alternativ '*Instämmer helt*', '*Instämmer delvis*', '*Instämmer knappast*', '*Instämmer inte alls*' samt '*Ingen uppfattning*'. Balansmåttet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmåttet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

***Källa**:* Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Mer sporadiska användare ser inte på samma sätt som de mest frekventa möjligheterna med internet. Däremot är det inga anmärkningsvärda skillnader beroende på internetanvändning när det gäller frågorna om mobil- och internetfria perioder eller känslan av att vara övervakad på nätet.

Intressant, men inte särskilt förvånande är att notera att andelen svarande som saknar uppfattning är många gånger större bland de mer sporadiska användarna än bland de mest frekventa. Undersökningen kan inte ge svar på om det i det här fallet handlar om att användningen är låg på grund av att man har liten insyn (en tolkning av svaret ingen uppfattning), eller om uppfattningen uteblir på grund av liten erfarenhet.

Betydelsen av sociodemografiska faktorer

Sociodemografiska faktorer som kön, ålder och utbildning har stor betydelse för såväl användning av internet som för hur man ser på olika företeelser på nätet. Den fortsatta analysen görs, utifrån samma balansmåttsberäkning som tidigare, med just de här faktorerna för ögonen.

Västsvenskarna är förhållandevis eniga i uppfattningen att de ofta lär sig nya saker på internet (tabell 3). Könsskillnaderna är obefintliga. Yngre personer är mer benägna att instämma än vad äldre personer är, men balansmåtten är höga och positiva i samtliga åldersgrupper. Uppfattningen beroende på utbildningsnivå skiljer sig så till vida att de med låg utbildning är mindre positiva till att lära sig nytt på internet än vad de med högre utbildning är. Nästan identiskt mönster beroende på kön, ålder och utbildning noteras för påståendet att man söker på internet när man behöver lära sig något nytt. Man måste ha i minnet att det sätt på vilket frågorna ställs och används i undersökningen innebär att många äldre blir klassade med en lägre utbildning. Enkäten tar inte hänsyn till rådande utbildningsstruktur när respektive respondent gick i skolan.

När det gäller vilket utrymme internet tar i vardagen varierar balansmåtten mellan positiva och negativa. De negativa återfinns bland såväl män som kvinnor, och kvinnorna är något mer benägna att hålla med om att internet tar för mycket tid och att de skulle vilja ha internetfria perioder, men skillnaderna mellan könen är mycket små.

Personer mellan 16 och 49 år ställer sig svagt positiva till hur internet tar och ges plats i deras liv. Det är en liten majoritet som skulle vilja ha internetfria perioder i dessa grupper. Särskilt framträdande är resultatet att de yngsta i undersökningen, 16–29-åringarna, i förhållandevis hög grad instämmer i att internet tar för mycket av deras tid (balansmått +33). De lite äldre personerna i undersökningen, de som är 50 år och uppåt, ställer sig negativa till att internet tar för mycket tid och till restriktioner av den egna användningen. Den utbildningsskillnad som noteras för de här frågorna handlar om att personer med låg utbildning är mest negativa och således gör bedömningen att internet *inte* behöver begränsas i vardagen.

Tabell 3 Uppfattningar om internet beroende på kön, ålder och utbildning, 2019 (balansmått)

	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medel-låg	Medel-hög	Hög utb
Jag lär mig ofta nya saker på internet	+73	+72	+92	+87	+70	+50	+36	+70	+79	+84
När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	+74	+73	+90	+90	+69	+52	+42	+73	+78	+84
Internet tar för mycket av min tid	-13	-23	+33	+14	-39	-58	-49	-13	-15	-14
Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder	-15	-25	+10	+10	-38	-49	-33	-22	-16	-17
Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	-43	-49	-11	-32	-66	-60	-51	-44	-46	-47
Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	-51	-61	-61	-62	-57	-46	-35	-51	-59	-67
Jag känner mig övervakad på internet	-14	-11	+8	+2	-18	-34	-25	-10	-9	-13
Minsta antal svar	1 370	1 264	411	762	729	740	303	800	597	881

Kommentar: Frågan lyder '*Vilken är din uppfattning om följande påståenden?*'. Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan består av '*Instämmer helt*', '*Instämmer delvis*', '*Instämmer knappast*', '*Instämmer inte alls*' samt '*Ingen uppfattning*'. Balansmåttet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmåttet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Påståendet att det är jobbigt att *inte* hålla sig uppdaterad med vad som händer på internet är brett och kan inkludera alla möjlig slags användning. En övervägande andel svarar att det inte stämmer, det vill säga de upplever inte någon press att hålla sig uppdaterade. Även i denna fråga gör kvinnor och män likartade bedömningar, medan yngre och äldre har lite olika syn. Ju yngre desto mer benägen att hålla med, ju äldre desto mindre. Tolkningen av detta är att det kan finnas en mer utbredd press på att hänga med bland de unga, något som med stor sannolikhet hänger samman med en mer utbredd och mer sammansatt användning. Utbildningsskillnaderna i den här frågan är minimala.

Att internet skulle bidra till mer problem än möjligheter i livet är inte något som västsvenskarna håller med om i särskilt stor utsträckning. Balansmåtten är negativa i samtliga grupper. Mest negativa bland män, i de två yngsta grupperna

samt bland personer med hög formell utbildning. Minst negativa – alltså en något mer problemorienterad attityd även om möjligheterna överväger även här – är personer med låg formell utbildning samt de äldsta i undersökningen: två grupper som i stor utsträckning består av samma personer.

När det gäller känslan av att vara övervakad på internet ligger balansmåtten i samtliga grupper utom två förhållandevis nära 0. Det innebär att andelarna som instämmer respektive inte instämmer är ungefär lika stora och att uppfattningen varierar. Återigen avviker uppfattningarna något bland de äldsta och bland personer med låg utbildning – här är de mindre benägna att ansluta sig till känslan att vara övervakad. Sannolikt hänger detta samman med mindre frekvent och utbredd användning av nätet.

Användbart men lite platskrävande

Den samlade bilden av västsvenskarnas uppfattning om internet och den egna användningen är positiv. Internet är en bra källa till lärande och har en självklar plats i användarnas vardag. Det finns en stark och entydig uppslutning kring attityder till en mer nyttig användning som efterfrågas i undersökningen medan användarna i Västsverige ger en mer splittrad bild när det gäller attityder kring hur internet tar plats i vardagen och problem som kan förknippas med innehav och användning. Internet ses tveklöst som en bra källa till lärdom, men många funderar på hur tekniken tar plats i vardagslivet.

Som förväntat ser de mest frekventa användarna störst fördelar med själva nyttan med användningen. De minst frekventa ser fler problem, men de halvfrekventa användarna som använder nätet någon enstaka gång i veckan är den användargrupp som uttrycker mest ambivalenta känslor till internet och dess plats i vardagen. Det verkar alltså som om personer som satt ner foten antingen i en frekvent eller en närmast obefintlig användning har en tydligare uppfattning medan sporadiska användare vacklar. Oavsett om attityden föregår beteendet eller vice versa ser vi tydliga tecken på en korrelation mellan användning och attityder när det gäller internetteknik och -användning (jfr Ajzen, 2005; Porter & Donthu, 2006; Solomon, 2010).

Olika uppfattningar om internet i relation till sociodemografisk bakgrund följer i viss mån välbekanta mönster för internetanvändning och exempelvis oro på nätet. Man kunde förvänta sig vissa könsskillnader så till vida att män skulle ha något mer positiva uppfattningar än kvinnor, men dessa infrias endast i mycket liten utsträckning och framför allt för några påståenden som handlar om hur internet tar plats i vardagen. Internet är, sett ur det här perspektivet, ingen könad teknik, men man kan tänka sig att andra typer av mätningar som fokuserar på själva användningen och innehållet i användningen skulle kunna komma till andra slutsatser.

Däremot är det en ålderssegregerad teknik, vilket också går igen när det gäller uppfattningar. Yngre uttrycker positiva attityder gentemot internet medan äldre

är mindre positiva till såväl nyttan som den plats internet tar i vardagen. Ett intressant undantag lyser emellertid klart i undersökningen: det är de yngsta som tycker att internet tar för mycket tid, medan de äldsta i hög grad tar avstånd från det påståendet. Yngre sluter i högre grad också upp bakom tanken om mobil- och internetfria perioder. Studien om västsvenska internetanvändares uppfattningar är något intressant på spåret som med fördel kan fördjupas i kommande studier för att förstå vad eller på vilket sätt unga västsvenskar önskar sig mindre av den digitala världen, och vad som hindrar dem från att avstå.

Referenser

Ajzen, Icek (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*. Maidenhead: Open University Press.

Ajzen, Icek & Fishbein, Martin (2005). The influence of attitudes on behavior. I Albarracín, ID, Johnson, BT & Zanna, MP (red) *Handbook of Attitudes and Attitude Change* (s. 173–221). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Bergström, Annika (2015a). The contexts of internet use – from innovators to late majority. *Participations. Journal of Audience and Reception Studies*, 12(1), 3–18.

Bergström, Annika (2015b). Online privacy concerns: A broad approach to understanding the concerns of different groups for different uses. *Computers in Human Behavior*, 53, 419–426.

Davis, Fred (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.

Gatto, Susan L. & Tak, Sunghee H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology,* 34(9), 800–811.

Porter, Constance Elise & Donthu, Naveen (2006). Using the technology acceptance model to explain how attitudes determine Internet usage: The role of perceived access barriers and demographics. *Journal of Business Research,* 59, 999–1007.

Rogers, Everett M. (2003). *Diffusion of Innovations.* New York: The Free Press.

Solomon, Michael R, Bamossy, Gary J, Askegaard, Søren T & Hogg, Margaret K. (2010). *Consumer Behaviour: A European Perspective*, 4th Edition. New York: Prentice Hall.

Van Deursen, JAM & Helsper, Ellen (2018). Collateral benefits of Internet use: Explaining the diverse outcomes of engaging with the Internet. *New Media & Society,* 20(7), 2333–2351.

Verkasalo, Hannu, López-Nicolás, Carolina, Molina-Castillo, Francisco H. & Bouwman, Harry (2010). Analysis of Users and Non-users of Smartphone Applications. *Telematics and Informatics*, 27(3), 242–255.

”UTAN SOCIALA MEDIER HADE VI ALDRIG NÅGONSIN KUNNAT VÄXA SÅ SOM VI HAR GJORT”*

EN STUDIE OM SVERIGEDEMOKRATER PÅ NÄTET

FELIX ANDERSSON OCH PATRIK ÖHBERG

Sammanfattning
Det brukar framhållas att en del av Sverigedemokraternas framgångar är kopplade till deras starka närvaro på Facebook och Twitter. I detta kapitel studerar vi om anhängarna till Sverigedemokraterna skiljer ut sig från andra partianhängare när det gäller användningen och erfarenheter av sociala medier. Det vi vill veta är hur stark kopplingen är mellan Sverigedemokraternas närvaro på nätet och hur deras anhängare agerar på sociala medier. Resultaten visar att anhängarna till Sverigedemokraterna inte är mer aktiva på sociala medier än andra anhängare. Inte heller skiljer de ut sig när det kommer till hur de använder sociala medier för att påverka politikens riktning. Sverigedemokraternas anhängare är utifrån våra resultat inte de mest politiskt aktiva på nätet. När vi ska tala om vilka som är aktiva på sociala medier är det snarare yngre välutbildade kvinnor som inte sällan är anhängare till Vänsterpartiet som träder fram.

När Barack Obama vann presidentvalet 2008 förklarades en del av framgångarna med att hur skicklig kampanjen var på att utnyttja sociala medier (Bimber, 2014). Genom sociala medier nådde Obama ut till väljargrupper som tidigare varit svåra att nå och genom deras engagemang kunde de organisera gräsrotskampanjer som spred sig över hela landet. Den nyvalde presidenten och sociala medier stod för något nytt och hoppfullt. Världen skulle knytas samman och vi fick en chans att lära av varandra. För att göra en komplicerad historia lite enklare; sedan kom Donald Trump. Även Trump förstod och kunde hantera sociala medier. Tack vare några enkla knapptryckningar med ett förgripligt innehåll kunde Trump dominera en nyhetscykel som gjorde att de andra kandidaterna inom det republikanska partiet hamnade i nyhetsskugga. Sociala medier var inte längre lika kul.

Idag är det långt ifrån självklart att sociala medier förknippas med unga människor på vänsterkanten med världsförbättrarambitioner. Istället har en bild av att arga män på högerkanten som är hotfulla mot sina meningsmotståndare etablerat sig. I Sverige har Sverigedemokraternas väljare fått symbolisera den uppfattningen. Hösten 2019 arrangerade Institutionen för journalistik, medier och kommunika-

* Richard Jomshof i Göteborgs-Posten, 6 december 2019.

Andersson, Felix & Öhberg, Patrik (2020). ”Utan sociala medier hade vi aldrig någonsin kunnat växa så som vi har gjort” – En studie om Sverigedemokrater på nätet. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

tion (JMG) vid Göteborgs universitet föreläsningsserien ”Så tänker en partistrateg”. I föreläsningsserien bjöds strateger från samtliga riksdagspartier in för att berätta om sina kunskaper och erfarenheter av politisk och strategisk kommunikation. Föreläsningsserien fortlöpte utan någon större notis från omvärlden till dess att det i december var dags för den sista föreläsaren i serien; Sverigedemokraternas partisekreterare Richard Jomshof. Jomshofs inbjudan möttes av starka protester på just sociala medier och en namninsamling initierades med syfte att stoppa Jomshofs medverkan (Göteborgs-Posten, 29 nov 2019). Trots protester och demonstranter kunde föreläsningen genomföras. Under föreläsningen lyfte Jomshof vikten av sociala medier och dess virala, ofta provocerande innehåll för partiets möjligheter att bryta igenom mediebruset och att Sverigedemokraternas starka framväxt det senaste decenniet inte skulle ha varit möjlig utan sociala medier (Göteborgs-Posten, 6 dec 2019). Om man får tro Jomshof finns det en stark koppling mellan Sverigedemokraternas stora framgångar bland väljare och sociala medier. I det här kapitlet ska vi närmare studera hur det sambandet ser ut.

Sverigedemokrater har inte varit så förtjusta i sociala medier

Sociala medier erbjuder politiker och politiska partier att på ett mer direkt sätt komma i kontakt med potentiella väljare, och det utan att behöva gå omvägen via journalister (Gainous & Wagner, 2013). Högerpopulistiska partiers framväxt på den europeiska politiska scenen under det senaste decenniet har av vissa lyfts fram som följd av att politisk debatt, kommunikation och opinionsbildning rört sig bort från traditionella medier till förmån för internet, sociala medier och andra digitala plattformar (Schaub & Morisi, 2019).

I Sverige har denna utveckling framförallt kopplats till Sverigedemokraternas dominans på sociala medier. Partiet har under flera års tid haft klart flest följare, interaktioner och omnämnanden på Facebook och Twitter av de svenska riksdagspartierna (Medieakademin, 2020). Länge har det antagits att Sverigedemokraternas genomslag på sociala medier drivits av ”arga unga män”, som inte lyckats finna en plats i samhället och som i Sverigedemokraternas tidiga dagar i rikspolitiken utgjorde partiets väljarbas. På senare år har partiets väljarbas emellertid breddats. Partiet lockar idag väljare ur alla åldersgrupper och studier visar att den typiske sympatisören är som folk är mest (Sannerstedt, 2015).

Även om den generella bilden är att Sverigedemokraterna har ett försprång på sociala medier, så finns det en del forskning som ger ett annat besked. I en analys av hur Twitter användes i valrörelsen 2018 framkom att det var personer knutna till Miljöpartiet som var mest aktiva och de som nådde ut till flest var Feministiskt initiativ (Sanhueza Petrarca, Tyrberg & Wilson, 2019). I en annan studie om EU-valet 2014 visades att Sverigedemokraternas kandidater var ganska tveksamma till nyttan med sociala medier (Sandberg & Öhberg, 2016). Detta gällde särskilt Twitter, som inledningsvis saknade funktionen att dela bilder med text, vilket

enligt Sverigedemokraternas egna analyser gav bäst spridning. Samtidigt fanns Sverigedemokraternas väljargrupper främst på Facebook, vilket gjorde att Twitter inte var så intressant för Sverigedemokraterna (Kalsnes, 2019). Detta gällde inför valet 2014. En intervjustudie med partisekreterarna för riksdagspartierna angående deras val av kommunikationskanaler tydliggjorde att Sverigedemokraterna var det mest skeptiska partiet till sociala medier. Men det kom att drastiskt förändras för valet 2018. Nu var det bara Miljöpartiet som var mer entusiastiska till sociala medier (Bolin & Falasca, 2019). I samma studie kan man också se att både Socialdemokraterna och Vänsterpartiet sedan 2010 i det närmaste har halverat sin tilltro till sociala mediernas betydelse.

Sverigedemokraterna har alltså ändrat sin inställning till sociala medier samtidigt som deras väljarbas har breddats. Vi vet därför förhållandevis lite om vad dagens sverigedemokratiske anhängare gör på internet eller om Sverigedemokraternas sympatisörer skiljer sig ut sig från sympatisörer för de andra riksdagspartierna. Det är dags att ändra på det. I det här kapitlet ställer vi fem stycken frågor med fokus på sverigedemokratiska sympatisörer i Västsverige:

1. Är anhängare till Sverigedemokraterna mer aktiva på sociala medier?
2. Är anhängare till Sverigedemokraterna mer aktiva på grupper i sociala medier för att påverka politiska beslut?
3. Är anhängare till Sverigedemokraterna mer utsatta för hot och trakasserier?
4. Är anhängare till Sverigedemokraterna mer oroliga för digitala hot?
5. Vad utmärker partianhängare som är mest aktiva på sociala medier?

Vanor och ovanor på nätet

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 erbjuder utmärkta möjligheter för oss att studera vad anhängarna till Sverigedemokraterna gör på internet och om de skiljer ut sig från andra partianhängare. Vi har också möjlighet att granska vad anhängare till Sverigedemokraterna har för erfarenhet av hot och nedsättande kommentarer. Tidigare forskning har visat att hot, trakasserier och nedsättande kommentarer mot traditionella medier och politiska meningsmotståndare är mer vanligt förekommande bland anhängare till högerpopulistiska partier (Krämer, 2016), men samtidigt vet vi att Sverigedemokraterna är ett illa omtyckt parti, vilket gör det relevant att studera den eventuella hotbild som finns mot Sverigedemokraternas sympatisörer.

För att undersöka skillnader mellan sverigedemokratiska väljare och andra i agerandet på internet används frågorna ”Hur ofta har du gjort följande på internet?” och ”Är du med i någon/några grupper på internet som försöker påverka politiska beslut?”. Då sverigedemokratiska företrädare tidigare lyft partiets anhängares

agerande på sociala medier som en viktig faktor för partiets framgångar fokuserar vi i den förstnämnda frågan på två delfrågor relaterade till sociala medier: ”Använt sociala medier” och ”Skrivit eller kommenterat i sociala medier”. För att undersöka skillnader i aktivitet i grupper på internet används frågan ”Är du med i grupp/grupper på internet som försöker påverka politiska beslut?”. När vi mäter i vilken utsträckning sverigedemokrater upplever sig vara utsatta på internet används frågan ”Har du under de senaste 12 månaderna blivit utsatt för något av följande på internet? (ex. på sociala medier, blogg eller diskussionsforum)”, med underfrågorna ”Blivit hotad”, ”Att andra har skrivit nedsättande saker *till* mig”, och ”Att andra har skrivit nedsättande saker *om* mig”.

Sverigedemokraters digitala oro undersöks genom ett frågebatteri ”Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?”, som i undersökningen innehöll 15 frågor kopplade till digital oro. I detta kapitel fokuserar vi på fem av dessa områden som direkt relaterar till internet: ”Cyberattacker”, ”Valkampanjer i Sverige utsätts för påverkanskampanjer från andra länder”, ”Långvarig utslagning av internet”, ”Säkerheten på internet”, samt ”Grupper och upprop på internet får för stor politisk påverkan”. För att skilja ut sverigedemokratiska sympatisörer från andra väljare används svaren på frågan ”Vilket parti tycker du bäst om idag”. I kapitlets första del jämför vi skillnader mellan sympatisörer för de åtta riksdagspartierna. I den andra delen tar vi ett bredare grepp och utforskar närmare vilka faktorer som påverkar västsvenskars aktivitet och utsatthet på samt oro för internet och sociala medier.

Sverigedemokraters agerande på internet

För att besvara de tre första frågeställningarna analyseras svaren på följande spörsmål: hur ofta man använt sociala medier, hur ofta man skrivit och kommenterat i sociala medier, samt om man är med i någon grupp på internet för att påverka politiska beslut. Den övre kolumnen i tabell 1 redovisar andelen för respektive riksdagsparti som under de senaste 12 månaderna använt sociala medier varje dag eller flera gånger per dag. Tabellens nedre kolumn redovisar andelen för varje riksdagsparti som angett att de skrivit och kommenterat i sociala medier varje dag eller flera gånger per dag.

Den övergripande bilden som ges av tabellen är att sverigedemokratiska sympatisörer inte är mer aktiva på sociala medier än andra, utan snarare tvärtom. 51 procent av Sverigedemokraterna använder sociala medier dagligen. Vänsterpartiet har högst andel som uppger att de använt sociala medier dagligen, 71 procent. Noterbart är att Sverigedemokraterna har den lägsta andelen sympatisörer som använder sociala medier dagligen. En något jämnare distribution mellan partianhängarna kan noteras när det gäller skrivit eller kommenterat i sociala medier. Även här har Vänsterpartiet den högsta siffran, med 19 procent. 12 procent av SD-anhängarna skriver eller kommenterar i sociala medier dagligen, en siffra som inte heller här sticker ut i förhållande till andra partiers anhängare.

Tabell 1 Andelen som dagligen använder eller skriver/kommenterar i sociala medier uppdelat på partisympati, 2019 (procent)

	Partisympatisörer							
Dagligen	V	S	C	L	M	KD	MP	SD
Använt sociala medier	71	57	69	61	67	61	65	51
Skrivit/kommenterat i sociala medier	19	11	14	10	17	8	15	12

Kommentar: Frågan lyder *’Och hur ofta har du gjort följande på internet?’*. Därefter räknas följande två områden upp *’Använt sociala medier’* och *’Skrivit eller kommenterat i sociala medier’*. Svarsalternativen lyder *’Ingen gång’, ’Någon gång de senaste 12 månaderna’, ’Någon gång i halvåret’, ’Någon gång i månaden’, ’Någon gång i veckan’, ’Flera gånger i veckan’, ’Dagligen’* samt *’Flera gånger per dag’*. I tabellen har svarsalternativen *’Dagligen’* och *’Flera gånger per dag’* slagits samman. Lägsta antal sverigedemokrater är 405.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Liknande mönster återkommer om vi tittar på deltagandet i grupper på internet som försöker påverka politiska beslut, som redovisas i figur 1. För det första skall det noteras att en stor majoritet av samtliga partisympatisörer uppger att de inte är med i någon grupp på internet som försöker påverka politiska beslut. Cirka 80 procent av sympatisörerna för varje riksdagsparti uppger att de inte deltar i någon politisk påverkansgrupp på internet. Bland anhängare till Sverigedemokraterna uppger 12 procent att de är med i en politisk påverkansgrupp på internet vilket är den nästa högsta andelen av riksdagspartierna. Högst andel partisympatisörer i en politisk påverkansgrupp har Vänsterpartiet med 22 procent.

Sverigedemokraters utsatthet på internet

I nästa steg undersöker vi skillnader mellan partisympatisörer i utsatthet på internet. Tabell 2 visar andelen anhängare för respektive riksdagsparti som anger att de under de senaste 12 månaderna blivit hotade, fått nedsättande kommentarer skrivna till sig och nedsättande kommentarer skrivna om sig online. Vi börjar med att redovisa andelen som hotats. Det första som kan noteras i tabellen är att andelen som uppger sig ha blivit hotade är mycket låg. Partiet med högst andel hotade anhängare är Moderaterna med 6 procent. 5 procent av sverigedemokratiska anhängare uppger detsamma. Liberalerna och Miljöpartiet har den lägsta andelen hotade med bara 1 procent vardera. Andelarna är som sagt väldigt låga för varje parti, men sverigedemokrater sticker alltså inte ut bland de partianhängare som fått ta emot hot.

Figur 1 Andelen som deltar i politiska påverkansgrupper på internet uppdelat på partisympati, 2019 (procent)

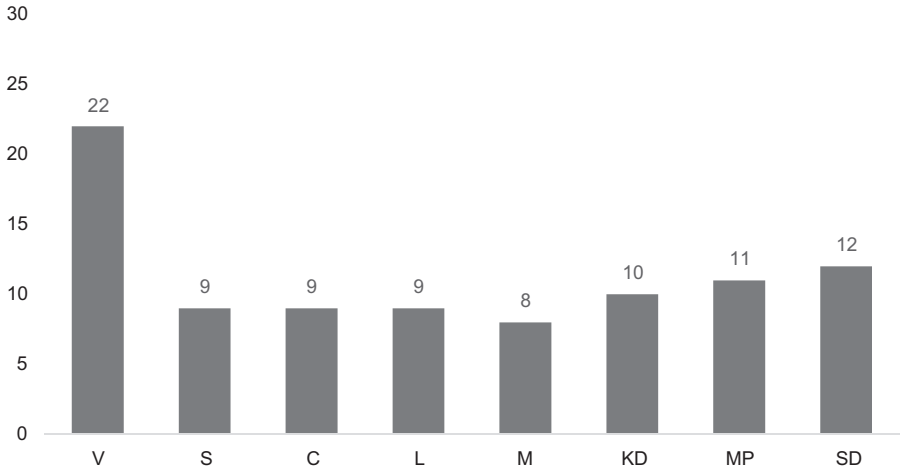

Kommentar: Frågan lyder *'Är du med i någon/några grupper på internet som försöker påverka politiska beslut?'*. Svarsalternativen lyder *'Nej'*, *'Ja, en'* samt *'Ja, flera'*. I tabellen har svarsalternativen *'Ja, en'* och *'Ja, flera'* slagits ihop. Antalet sverigedemokrater som besvarade frågan är 403.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Hur ser det då ut när vi tittar på förekomsten av nedsättande kommentarer? Om vi börjar med andelen som uppgett att de fått nedsättande kommentarer till sig så är den något högre än andelen som blivit hotade. 11 procent av SD-anhängarna (liksom MP-anhängare) uppger att de fått nedsättande kommentarer till sig. Bara vänsterpartister, 14 procent, har fått fler nedsättande kommentarer mot sig än sverigedemokrater. Också här har Liberalerna den lägsta andelen som fått nedsättande kommentarer till sig med 4 procent. Anhängare till SD (och V) utger sig således vara något mer utsatta för nedsättande kommentarer jämfört med andra partianhängare, men skillnaderna är inte statistiskt säkerställda. En lägre andel av partisympatisörerna uppger att de fått nedsättande kommentarer om sig. SD-anhängarna ligger emellertid också här i toppskiktet. 7 procent av de sverigedemokratiska och 8 procent av de vänsterpartistiska sympatisörerna har fått nedsättande kommentarer om sig från andra. Liksom på denna punkt är spridningen mellan partierna jämn, vilket stärker bilden att sverigedemokratiska anhängare inte på något sätt skiljer ut sig i sitt agerande på internet jämfört med andra partisympatisörer.

Sverigedemokraters digitala oro

Som tidigare påpekats har Sverigedemokraterna under lång tid byggt upp en stark närvaro på internet, inte minst som ett resultat av sociala mediers ökade betydelse

Tabell 2 Andelen som blivit utsatta för hot och nedsättande kommentarer uppdelat på partisympati, 2019 (procent)

	Partisympatisörer							
	V	S	C	L	M	KD	MP	SD
Blivit hotad	5	3	4	1	6	4	2	5
Andra har skrivit nedsättande saker till mig	14	7	9	4	8	8	11	11
Andra har skrivit nedsättande saker om mig	8	5	6	5	5	6	4	7

Kommentar: Frågan lyder *’Har du under de senaste 12 månaderna blivit utsatt för något av följande på internet? (ex. på sociala medier, blogg eller diskussionsforum)’* följt av *’Blivit hotad’*, *’Andra har skrivit nedsättande saker till mig’* och *’Andra har skrivit nedsättande saker om mig’*. Svarsalternativen löd *’Nej, ingen gång’*, *’Ja, någon gång’* samt *’Ja, flera gånger’*. I tabellen har svarsalternativen *’Ja, en’* och *’Ja, flera’* slagits ihop. Tabellen visar andelen sympatisörer till respektive riksdagsparti som svarat *’Ja, en gång’* eller *’Ja, flera gånger’*. Lägsta antalet sverigedemokrater är 403.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

för partiers politiska kommunikation och kampanjarbete. Partiets företrädare har återkommande lyft fram partiets närvaro på internet och stora följarskara på sociala medier som en viktig faktor för partiets valframgångar. Givet att partiet självt inte hymlar med internets betydelse för partiets allt starkare ställning i svensk politik kan man fråga sig om partiets sympatisörer därför är mer oroliga än andra för hot relaterade till internet och digitalisering.

Tabell 3 redovisar andelen för respektive parti som uppger sig vara mycket eller ganska oroade för fem olika former av digitala hot: cyberattacker, att valkampanjer i Sverige utsätts för påverkanskampanjer från andra länder, långvarig utslagning på internet, säkerheten på internet, samt att grupper och upprop på internet får för stor påverkan på politiska beslut. Det första som går att utläsa från tabellen är att ungefär hälften av SD-anhängarna uppger sig vara mycket eller ganska oroade för de olika digitala hoten. Oro för säkerheten på internet sticker emellertid ut. 68 procent av sverigedemokratiska sympatisörer uppger sig vara mycket eller ganska oroliga för internetsäkerhet, vilket dock ligger väl i linje med andra partisympatisörers oro för detta hot. För det andra är sverigedemokrater minst oroliga av samtliga för att svenska valkampanjer ska utsättas för påverkanskampanjer från utlandet samt att grupper på internet ska få för stort politiskt inflytande. Skillnaderna mellan sverigedemokrater och andra är dock inte särskilt stora. Sammantaget visar tabellen att sverigedemokrater inte heller sticker ut i sin digitala oro, men resultaten indikerar snarare att sverigedemokratiska sympatisörer är bland de minst oroliga för de digitala hot som relaterar till internet.

Tabell 3 Andelen mycket eller ganska oroliga för olika digitala hot uppdelat på partisympati, 2019 (procent)

	Cyberattacker	Valpåverkan från utlandet	Utslagning av internet	Säkerheten på internet	Grupper på internet får för stort inflytande
V	54	60	45	78	59
S	56	58	48	74	63
C	54	59	51	75	62
L	67	68	51	70	60
M	57	55	48	73	56
KD	60	61	56	82	64
MP	65	67	58	81	59
SD	54	49	49	68	56

Kommentar: Frågan lyder *'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'* följt av alternativen *'Cyberattacker'*, *'Valkampanjer i Sverige utsätts för påverkanskampanjer från andra länder'*, *'Långvarig utslagning av internet'*, *'Säkerheten på internet'* samt *'Grupper på internet får för får stor politisk påverkan'*. Svarsalternativen lyder *'Mycket oroande'*, *'Ganska oroande'*, *'Inte särskilt oroande'* och *'Inte alls oroande'*. För att räknas som orolig inom ett sakområde ska svarspersonen svarat att denne är mycket eller ganska orolig inför det enskilda sakområdet. Lägsta antalet sverigedemokrater är 431.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Vilka är mest aktiva på sociala medier?

Resultaten från kapitlets första del visar alltså att det inte finns några större skillnader i aktivitet på sociala medier, utsatthet på internet och digital oro mellan sverigedemokrater och andra partianhängare. I den andra delen tittar vi närmare på vilka faktorer som istället förklarar skillnader i aktivitet och oro bland partianhängare. För att utröna skillnader mellan fler sociodemografiska grupper än partianhängare använder vi oss av olika regressionsanalyser. Tabell 4 visar att aktivitet på sociala medier främst förklaras av kön, ålder, utbildning och inkomst. Kvinnor är mer aktiva i sociala medier än män. Yngre är mer aktiva än äldre. Högutbildade är mer aktiva än lågutbildade. Höginkomsttagare är mer aktiva än människor med lägre inkomster. Men vi kan också se att sverigedemokrater är mindre aktiva på sociala medier än vänsterpartister. På frågan om man skrivit eller kommenterat i sociala medier framkommer motsvarande mönster med avseende på kön, ålder, utbildning och inkomst. Men det finns starkare mönster bland partianhängarna. Vänsterpartister skriver oftare kommentarer än anhängare till Socialdemokraterna, Centerpartiet, Miljöpartiet samt Sverigedemokraterna. Resultaten understryker att sverigedemokrater inte är de mest aktiva på sociala medier. Lite förenklat kan man säga att en högutbildad yngre kvinna med hög lön och som röstar på Vänsterpartiet är den som är mest aktiv på sociala medier.

Tabell 4 Aktivitet på sociala medier, 2019 (OLS)

	Använt sociala medier	Skrivit eller kommenterat i sociala medier
Kön (ref. kvinna)		
Man	-0,70***	-0,85***
	(0,10)	(0,09)
Ålder (ref. 16–29 år)		
30–49 år	-0,71***	-0,78***
	(0,17)	(0,15)
50–64 år	-1,72***	-1,55***
	(0,17)	(0,15)
65–85 år	-2,93***	-2,51***
	(0,16)	(0,15)
Utbildning (ref. låg utbildning)		
Medellåg	0,50**	0,40**
	(0,17)	(0,16)
Medelhög	0,46*	0,29
	(0,18)	(0,16)
Hög	0,45*	0,35**
	(0,18)	(0,17)
Månadsinkomst (ref mindre än 15 000)		
Mellan 15 000 och 34 999 SEK	0,37**	0,26*
	(0,13)	(0,12)
Mer än 35 000 SEK	0,65***	0,56***
	(0,16)	(0,15)
Geografisk hemvist (ref. landsbygd)		
Mindre tätort	0,16	0,20
	(0,16)	(0,15)
Stad eller större tätort	0,20	0,12
	(0,15)	(0,14)
Göteborg	0,07	-0,08
	(0,16)	(0,14)
Partianhängare (ref. Vänsterpartiet)		
Socialdemokraterna	-0,27	-0,57***
	(0,18)	(0,17)
Centerpartiet	-0,02	-0,40*
	(0,21)	(0,19)
Liberalerna	-0,03	-0,34
	(0,25)	(0,23)
Moderaterna	-0,17	-0,28
	(0,19)	(0,17)
Kristdemokraterna	0,01	-0,30
	(0,23)	(0,21)
Miljöpartiet	-0,33	-0,61**
	(0,24)	(0,22)
Sverigedemokraterna	-0,54**	-0,55**
	(0,19)	(0,18)
Konstant	6,97***	5,23***
	(0,28)	(0,25)
Antal svar	2 182	2 182
R2	0,23	0,21

Kommentar: Tabellen redovisar resultatet av en OLS-regression. Frågan lyder *’Och hur ofta har du gjort följande på internet?’* följt av *’Använt sociala medier’* och *’Skrivit eller kommenterat i sociala medier’*. Svarsalternativen löd *’Ingen gång’*, *’Någon gång de senaste 12 månaderna’*, *’Någon gång i halvåret’*, *’Någon gång i månaden’*, *’Någon gång i veckan’*, *’Flera gånger i veckan’*, *’Dagligen’* samt *’Flera gånger per dag’*. Standardfelen inom parenteser. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001. ***Källa:*** Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Vilka är det då som via internet försöker påverka politiska beslut? Tabell 5 presenterar oddskvoter från en logistisk regression. Oddskvoterna i tabellen visar hur många gånger oddset för att vara med i en politisk påverkansgrupp på nätet förändras jämfört med referensgruppen. Oddskvoter som är högre än 1 innebär att oddset ökar, medan oddskvoter lägre än 1 innebär att oddset minskar. Inga skillnader mellan könen och olika inkomstgrupper kan här noteras. Betydelsen av ålder kvarstår endast för åldersgruppen 65–85 år, som har en minskad sannolikhet att vara med i politiska grupper på internet jämfört med 16–29-åringarna. Däremot återfinner vi den starka betydelsen av högre utbildning, där högre utbildade har noterbart högre sannolikhet att delta i politiska påverkansgrupper än lägre utbildade, medan inkomst saknar betydelse. Det går däremot en tydlig skiljelinje mellan partierna. Anhängare till Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet är i större utsträckning med i olika aktionsgrupper. Det gäller även för kristdemokrater, men de är precis gränsen på att vara signifikant skilda från Vänsterpartiet (0,052).

Sammantaget visar resultaten från tabell 5 att sverigedemokrater inte är mer aktiva än anhängare till andra partier. Istället delar de sitt aktivistiska engagemang med anhängare till Vänsterpartiet.

Till sist, vilka faktorer förklarar oro kopplade till internet som helhet? För att svara på frågan slås de fem orosfrågorna i tabell 3 samman i ett index som löper mellan 0 = inte orolig för något hot, till 5 = orolig för samtliga fem hot (Cronbach´s alpha 0,76). Fördelningen på indexet visar att drygt 65 procent av de svarande är oroade för två till fyra av de hot som ingår i indexet. 1 procent är inte oroliga för något av hoten, medan 3 procent indikerar oro för samtliga fem hot. Resultaten i tabell 6 indikerar att oro i huvudsak är kopplat till kön och ålder. Kvinnor och äldre är mer oroliga än unga män. Framför allt är skillnaden starkast i åldersgruppen 65–85 år. Att vara medelinkomsttagare minskar sannolikheten att känna oro jämfört med att vara låginkomsttagare. Geografisk hemvist och anhängare till ett visst parti är inte alls relaterat till digital oro.

Tabell 5 Sannolikhet att vara med i grupper på internet som försöker påverka politiska beslut, 2019 (oddskvoter)

Kön (ref. kvinna)	
Man	1,02
	(0,15)
Ålder (ref. 16–29 år)	
30–49 år	1,02
	(0,23)
50–64 år	0,67
	(0,16)
65–85 år	0,33***
	(0,09)
Utbildning (ref. låg utbildning)	
Medellåg	2,13
	(0,17)
Medelhög	3,91***
	(1,54)
Hög	2,92*
	(1,18)
Månadsinkomst (ref. mindre än 15 000)	
Mellan 15 000 och 34 999 SEK	1,20
	(0,26)
Mer än 35 000 SEK	1,40
	(0,34)
Geografisk hemvist (ref. landsbygd)	
Mindre tätort	0,88
	(0,22)
Stad eller större tätort	0,88
	(0,19)
Göteborg	0,94
	(0,21)
Partianhängare (ref. Vänsterpartiet)	
Socialdemokraterna	0,42***
	(0,10)
Centerpartiet	0,35***
	(0,10)
Liberalerna	0,33**
	(0,12)
Moderaterna	0,33***
	(0,08)
Kristdemokraterna	0,56
	(0,17)
Miljöpartiet	0,38**
	(0,12)
Sverigedemokraterna	0,69
	(0,17)
Konstant	0,11***
	(0,06)
Antal svar	2 190
Pseudo R2	0,07

Kommentar: Tabellen redovisar resultatet av en logistisk regression. Frågan lyder *’Är du med i någon/några grupper på internet som försöker påverka politiska beslut?’*. Svarsalternativen lyder *’Nej’*, *’Ja, en’* samt *’Ja, flera’*. I tabellen har svarsalternativen *’Ja, en’* och *’Ja, flera’* slagits ihop. Standardfelen inom parenteser. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Tabell 6 Oro för olika typer av digitala hot, 2019 (OLS)

Kön (ref. kvinna)	
Man	-0,22***
	(0,04)
Ålder (ref. 16–29 år)	
30–49 år	0,16*
	(0,07)
50–64 år	0,26***
	(0,07)
65–85 år	0,40***
	(0,07)
Utbildning (ref. låg utbildning)	
Medellåg	0,07
	(0,07)
Medelhög	0,13
	(0,07)
Hög	0,09
	(0,08)
Månadsinkomst (ref. mindre än 15 000)	
Mellan 15 000 och 34 999 SEK	-0,13*
	(0,06)
Mer än 35 000 SEK	-0,01
	(0,07)
Geografisk hemvist (ref. landsbygd)	
Mindre tätort	-0,01
	(0,07)
Stad eller större tätort	0,10
	(0,06)
Göteborg	0,04
	(0,07)
Partianhängare (ref. Vänsterpartiet)	
Socialdemokraterna	- 0,07
	(0,08)
Centerpartiet	0,03
	(0,09)
Liberalerna	0,08
	(0,11)
Moderaterna	-0,09
	(0,08)
Kristdemokraterna	0,08
	(0,10)
Miljöpartiet	0,17
	(0,10)
Sverigedemokraterna	-0,06
	(0,08)
Konstant	2,69***
	(0,12)
Antal svar	2 210
R2	0,03

Kommentar: Tabellen redovisar resultatet av en OLS-regression. Resultatet redovisar hur många digitala företeelser som de svarande är oroliga för. Den beroende variabeln går mellan 0 = inte orolig för någon av de fem uppräknade samhällsföreteelserna till 5 = orolig för utvecklingen inom alla fem uppräknade samhällsområden. För att räknas som orolig inom ett sakområde ska svarspersonen svarat att denne är mycket eller ganska orolig inför det enskilda sakområdet. Frågan lyder *'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'* följt av alternativen *'Cyberattacker'*, *'Valkampanjer i Sverige utsätts för påverkanskampanjer från andra länder'*, *'Långvarig utslagning av internet'*, *'Säkerheten på internet'* samt *'Grupper på internet får för får stor politisk påverkan'*. Svarsalternativen lyder *'Mycket oroande'*, *'Ganska oroande'*, *'Inte särskilt oroande'* och *'Inte alls oroande'*. Standardfelen inom parenteser * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.
Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Slutsatser

Sverigedemokraternas framgångar i de senaste valen har av dem själva och av andra relaterats till den starka närvaron på sociala medier. Det verkar finnas en särskilt stark relation mellan partiet och deras anhängare. Inte sällan hörs påståenden om att sociala medier har tagits över av unga arga män med högerradikala åsikter. I det här kapitlet har vi velat närmare studera Sverigedemokraternas anhängare och vad de gör ute på nätet; är det något särskilt med Sverigedemokraternas anhängare och deras internetaktiviteter? Det korta svaret är nej. Sverigedemokrater är inte mer aktiva än andra partianhängare på nätet. Det är snarare tvärtom. De använder sociala medier mer sällan och är mindre flitiga på att delta i kommentarsfälten. Däremot är de relativt energiska när det gäller att gå med i grupper på nätet för att påverka politiska beslut. Men inte mer än anhängare till Vänsterpartiet. Ska några partianhängare lyftas fram är det just de från Vänsterpartiet.

Bilden av att det är unga arga män som dominerar ute på sociala medier är alltså utifrån våra resultat ganska överdriven. Istället är det snarare unga välutbildade kvinnor som använder sig av sociala medier. Enligt resultaten från undersökningen verkar inte heller hot varit vanligt förekommande. Givetvis är varje hot ett hot för mycket. Men det är relativt få partianhängare som påtalar att det förts fram hot mot dem via sociala medier. Däremot är det knappt 10 procent av partianhängarna som har erfarenhet av att få nedsättande kommentarer skickade till sig. Det kan vara värt att påpeka att det som framförallt utmärker de som mottagit hot via sociala medier är unga män. Just unga människor är svårare att nå med hjälp av enkätundersökningar. Det kan därför finnas en risk att vi i denna undersökning underskattar de problem som finns gällande hot och trakasserier för unga människor. Det kan därutöver inte uteslutas att de mönster som framkommit kan skilja sig beroende vilken region i Sverige som studeras, inte minst givet de starka regionala skillnaderna i partisympati. Västsverige är en region där Sverigedemokraterna är relativt svaga (SCB, 2020).

I inledningen beskrevs hur sociala medier när de kom i huvudsak anammandes av unga människor vars politiska åsikter hörde hemma på vänstersidan. Till dels verkar det alltså fortfarande stämma. Men på elitnivå hyser Vänsterpartiet en inte lika positiv syn på nyttan med sociala medier. Det har däremot ledningen för Sverigedemokraterna gjort. Det är lite paradoxalt att samtidigt som Sverigedemokraterna intensifierar sina insatser på internet har deras väljargrupp vuxit bland de äldre medborgarna, som på samma gång är mindre aktiva på sociala medier. Den typiske Sverigedemokraten är inte längre en ung arg man. Det är snarare en man i den övre medelåldern som inte krigar på sociala forum. En orsak till att Sverigedemokraterna likafullt lyckas att hålla sig relevanta på sociala medier kan vara så många pratar om och tycker illa om dem. Det Sverigedemokraterna gör provocerar många människor, vilket i sig innebär att partiet ofta hamnar i centrum. Eller som Richard Jomshof sa till journalisterna i samband med sitt besök hos JMG: Utan protesterna hade ni kanske inte varit här (Göteborgs-Posten, 6 dec 2019).

Referenser

Bimber, Bruce (2014). Digital media in the Obama campaigns of 2008 and 2012: Adaptation to the personalized political communication environment. *Journal of Information Technology & Politics*, 11(2), 130–150.

Bolin, Niklas & Kajsa Falasca (2019). Reaching the Voter: Exploring Swedish Political Parties' Assessment of Different Communication Channels in Three National Election Campaigns, 2010–2018. *Statsvetenskaplig Tidskrift,* 121(3), 347–365.

Göteborgs-Posten (2019). ”Akademiker vill stoppa Richard Jomshofs föreläsning”. Publicerad online och i pappersupplagan 29 november 2019. http://www.gp.se/1.20946549

Göteborgs-Posten (2019). ”Protester hjälper SD att få ännu större genomslag”. Publicerad online och i pappersupplagan 6 december 2019. http://www.gp.se/1.21201884

Kalsnes, Bente (2019). Examining the populist communication logic: Strategic use of social media in populist political parties in Norway and Sweden. *Central European Journal of Communication,* 12(23), 187–205.

Krämer, Benjamin (2017). Populist online practices: the function of the Internet in right-wing populism. *Information, Communication & Society*, 20(9), 1293–1309.

Medieakademin (2020). Maktbarometern 2020. En kartläggning av makt i våra största digitala kanaler. https://medieakademin.se/wp-content/uploads/2020/10/Maktbarometern_2020-presentation.pdf

Sanhueza Petrarca, Constanza, Maria Tyrberg & Steven L. Wilson (2019). The 2018 Swedish Election Campaign on Twitter. *Statsvetenskaplig tidskrift,* 121(3), 367–392.

Sandberg, Linn & Patrik Öhberg (2017) The role of gender in online campaigning: Swedish candidates' motives and use of social media during the European election 2014. *Journal of Information Technology & Politics,* 14(4), 314–333.

Sannerstedt, Anders (2015). Hur extrema är Sverigedemokraterna? i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Schaub, Max & Davide Morisi (2019). Voter mobilisation in the echo chamber: Broadband internet and the rise of populism in Europe. *European Journal of Political Research.*

Statistiska centralbyrån (2020). Partisympatiundersökningen maj 2020. https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/partisympatier/partisympatiundersokningen-psu/pong/statistiknyhet/partisympatiundersokningen-i-maj-2020----val-idag/

Öhberg, Patrik (2020). 10 år med Sverigedemokraterna. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

ETTOR OCH NOLLOR I VÅRDEN

ANDERS CARLANDER

Det har väl inte undgått någon att digitala vårdalternativ ökar på bred front i Sverige. Men vem är egentligen den typiske vårdpatienten och har alla samma möjligheter till digital vård? Det är ett dystert men välkänt fenomen att ojämlik hälsa är påtaglig på många håll i västvärlden. Ofta redan utsatta grupper riskerar att drabbas av olika hälsoproblem och förtida död. Det här kapitlet visar att nyttjande av digital vård verkar ha ökat från hösten 2019 till våren 2020, mitt under coronapandemins kanske mest alarmerande fas, i Västra Götaland. Resultaten visar vidare att digital vårdkonsumtion är associerat med kvinnor i större omfattning, yngre ålder, högre inkomst samt en något lägre självskattad hälsa. Kapitlet diskuterar avslutningsvis hur digital ojämlikhet eventuellt påverkar risken för en ojämlik digital vård.

Vården har blivit digital! Eller rättare sagt, en del av den hälso- och sjukvård som bedrivs i Sverige sker genom ”digital distanskontakt”, där patient och hälso- och sjukvårdspersonal rumsligt är åtskilda men kommunicerar via en digital plattform (Vårdgivarguiden, 2020). Men hur vanligt är det med digital vårdkonsumtion? Enligt en färsk rapport ökar användningen av digitala vårdtjänster snabbt – i synnerhet under våren som också präglats av coronapandemins intåg (SKR, 2020a). De första månaderna under 2020 har konsumtionen av regionernas egna digitala vårdtjänster nästan tiodubblats och den totala ökningen mellan 2018 och 2019 såg en ökning med cirka 91 procent. Det bör också tilläggas att patientavgifterna i hälso- och sjukvården varierar något mellan regioner precis som avgifter för digital vård (SKR, 2020b), men i huvudsak rör det sig om liknande kostnader för vanlig vård som digital vård. Så långt verkar många vilja lovsjunga digitaliseringen i vården. Men har alla samma möjligheter när det kommer till att nyttja digital vård? Finns det vissa patientgrupper som är mer eller mindre benägna att söka sig till en digital doktor?

Tidigare forskning har visat att det finns skillnader i hälsa mellan socioekonomiska grupper. Richard Wilkinson publicerade en banbrytande artikel 1992 som visade att högre ekonomisk ojämlikhet var relaterat till högre mortalitet (kortare livslängd) i befolkningen (Wilkinson, 1992). Ojämlikhet i hälsa kopplat till socioekonomisk status fortsätter alltjämt att växa i västvärlden (Bor, Cohen & Galea, 2017) där upp till en tredjedel av total risk för förtida död kan attribueras till socioekonomisk ojämlikhet (Lewer m.fl., 2020).

Carlander, Anders (2020). Ettor och nollor i vården. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red)
Digitala är vi allihopa? Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Mortalitet från registerdata är en viktig indikator för hälsa men självskattad hälsa, där människor själva bedömer sitt allmänna hälsotillstånd på en skala, är också en mycket viktig och välanvänd parameter (se t.ex. Folkhälsomyndigheten[1]). Självskattad hälsa har i flertalet studier visat sig vara starkt sammankopplat med hälsa och mortalitet (Falconer & Quesnel-Vallee, 2017; Franks, Gold & Fiscella, 2003), och många tidigare studier visar att ojämlikhet i självskattad hälsa också kan relateras till socioekonomiska skillnader (Kondo m.fl., 2009).

Sverige är förstås inget undantag när det gäller ojämlik hälsa i relation till socioekonomisk ojämlikhet. *Jämlikhetskommissionen* för ökad ekonomisk jämlikhet har under hösten 2020 överlämnat sitt betänkande till regeringen, där hälsa och sjukvård är ett av områdena som studerats. Kommissionen konstaterar att den generella hälsan i Sverige förvisso är god men att det likväl finns markanta skillnader mellan grupper; kvinnor lever längre men har högre sjukskrivningstal. Hög utbildning och hög inkomst är generellt korrelerat med bättre hälsa, vårdutnyttjandet är lägre för individer med lägre utbildning samt för de som är utrikes födda (SOU 2020:46). Det finns även regionala skillnader inom Sverige när det kommer till hälsa (mortalitet) och vårdutnyttjande, där vårdbehov tillsammans med vårdutbud och socioekonomiska faktorer förklarar en del av vårdutnyttjandet inom primärvård, men det finns likväl många andra okända förklaringar till de regionala skillnaderna över tid (Johansson, Jakobsson & Svensson, 2018).

Digitala vårdalternativ har ofta porträtterats i litteraturen som en lösning på ojämlik hälsa (Latulippe, Hamel & Giroux, 2017). Då digitala vårdalternativ är på frammarsch är det därför intressant att studera vad som eventuellt kännetecknar en typisk digital vårdkonsument. Det här kapitlet kommer belysa vilka grupper som är mer benägna att konsumera digital vård utifrån ett socioekonomiskt perspektiv (kön, ålder, utbildning samt inkomst). Statistiskt kommer analysmodellen även att innehålla en skala som mäter självskattad hälsa samt ett mått på grad av internetanvändning. Självskattad hälsa kan förstås vara sammankopplat med vårdutnyttjande, men det är oklart huruvida digital vårdkonsumtion påverkas och i sådana fall varför. Det är heller inte helt orimligt att individer som i högre grad använder internet också föredrar att konsumera digital vård om möjlighet ges. Oavsett bakomliggande orsaker är både hälsa och internetvana två viktiga kontrollvariabler i modellen. Kapitlet innehåller vidare frågor om uppfattningen av digitala vårdcentraler samt en jämförelse över tid där den digitala vårdkonsumtionen under hösten 2019, det vill säga strax *innan* coronapandemin, jämförs med digital vårdkonsumtion *under* pandemins kanske mest intensiva fas hittills; under försommaren 2020. Empiriskt utgår kapitlet från frågor som ställdes vid den västsvenska SOM-undersökningen 2019 samt den extrainsatta nationella SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Ökning av digital vårdkonsumtion i Västsverige

Enligt den västsvenska SOM-undersökningen 2019 var det endast cirka 9 procent av de svarande som uppgav att de hade nyttjat en digital vårdtjänst under de senaste 12 månaderna. Det kan jämföras med den nationella SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 och delsvaren från Västra Götaland där cirka 22 procent, ungefär sex månader senare, anger att de har konsumerat någon typ av digital vård. Frågorna är inte helt identiska vilket gör att en direkt jämförelse mellan procentsatserna ska tolkas med viss försiktighet men perioden omfattar de senaste 12 månaderna för båda frågorna och vi kan åtminstone utröna vilka som har svarat 'ja' eller motsvarande på respektive fråga (Figur 1).

Figur 1 Nyttjande av digital vårdcentral, 2019 och 2020 (procent)

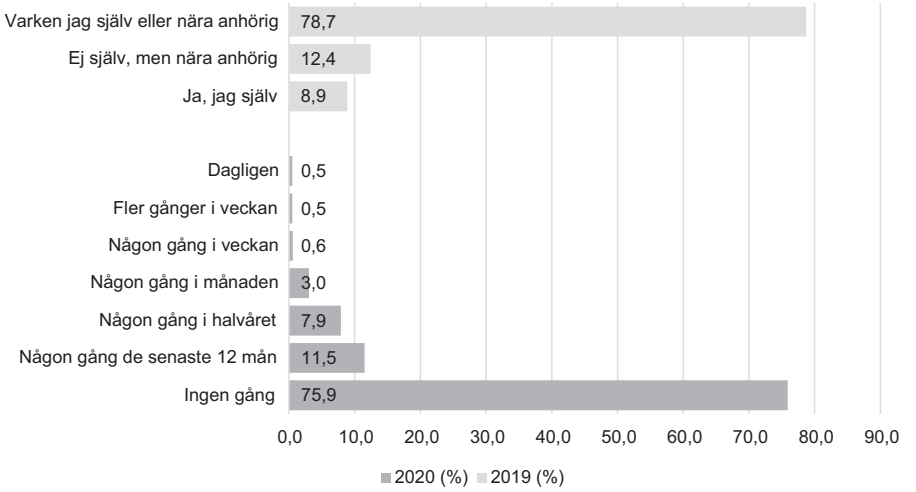

Kommentar: Frågan (2019) lyder '*Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan: Digital vårdcentral (ex. KRY, Min Doktor)*'. Frågan har besvarats med hjälp av en tregradig skala, där svarsalternativen framgår av figuren. Frågan (2020) lyder '*Hur ofta har du gjort följande på internet: Använt digital sjukvårdstjänst (t.ex. Kry Min Doktor)*'. Frågan har besvarats med hjälp av en sjugradig skala, där svarsalternativen framgår av figuren. Antal inkluderade svar i respektive analys var 2 684 (2019), samt 2 250 (2020).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Men vad tycker då de individer som har provat en digital vårdcentral någon gång under de senaste 12 månaderna? I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 inkluderades även en fråga som belyser huruvida digitala vårdcentraler fungerar lika bra som vanliga vårdcentraler. Av svaren att döma är det många som har inte har

en uppfattning, vilket matchas ganska väl av att det totalt sett var relativt få som svarade att de nyttjat en digital vårdcentral för egen eller närståendes del (figur 1). Notera också att frågan är formulerad uttryckligen i termer av ”lika bra”, alltså inte bra eller bättre. Svaren indikerar generellt att individer som antingen själva eller har nära anhörig som nyttjat digital vård någon gång de senaste 12 månaderna är mer positiva (figur 2). Det vill säga, fler instämmer i påståendet att digitala vårdcentraler är lika bra som vanliga vårdcentraler. Men tolkningen av medelvärdet gör gällande att omdömet verkar ligga någonstans mellan att det är ett delvis riktigt och ett delvis felaktigt påstående. Digitala vårdcentraler verkar alltså sakna något för att bedömas vara ”lika bra” som vanliga vårdcentraler. Skillnaderna mellan de tre grupperna – har inte nyttjat, har nyttjat själv respektive anhörig har nyttjat – är statistiskt signifikanta ($p < .05$).

Figur 2 Uppfattning om digitala vårdcentraler i relation till nyttjande, 2019 (medelvärde)

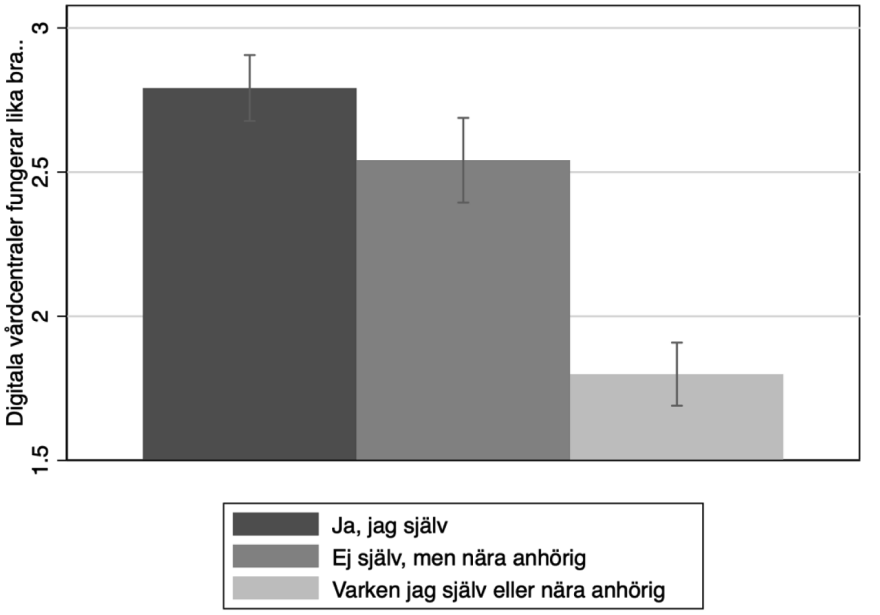

Kommentar: Frågan lyder ’*Vilken är din uppfattning om samhällsservicen på internet: Digitala vårdcentraler fungerar lika bra som vanliga vårdcentraler*’. Frågan har besvarats med hjälp av en femgradig skala som har kodats om enligt följande 1 = Helt felaktigt, 2 = Delvis felaktigt, 3 = Delvis riktigt, 4 = Helt riktigt. 5 = ingen uppfattning (kodats som bortfall). Den andra frågan lyder *’Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan: Digital vårdcentral (ex. KRY, Min Doktor)*’. Frågan har besvarats med hjälp av en tregradig skala, där svarsalternativen framgår av figurens x-axel.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Vem är den digitala patienten?

När det kommer till att analysera gruppen digitala vårdkonsumenter utifrån socioekonomisk status, självskattad hälsa samt grad av internetanvändning har för enkelhetens skull frågan om huruvida digital vårdcentral nyttjats gjorts om till en binär skala med två möjliga utfall. De individer som uttryckligen har svarat ”Ja, jag själv” kommer utgöra gruppen digital vårdkonsument medan övriga två svarsalternativ (”Ej själv, men nära anhörig” samt ”Varken jag själv eller nära anhörig”) motsvarar jämförelsegruppen. Vi väljer att testa vår modell med logistisk regression, vilket kan ge oss svar på varje enskild frågas någorlunda unika relation till frågan om huruvida digital vårdcentral har nyttjats eller ej, under samtidig beaktning av övriga bakgrundsfrågor. Modellen som testas här är alltså relationen mellan att ha nyttjat en digital vårdcentral och bakgrundsfaktorerna ålder, kön, utbildning, inkomst, självskattad hälsa samt internetanvändning.

Det första vi bör beakta är att modellen nedan (figur 3) förklarar omkring 10% av variansen i fråga om nyttjande av digital vårdcentral (Pseudo R^2 = 0,10). Det innebär att variationen i huruvida en digital vårdcentral har nyttjats till större delen kan förklaras med *andra* faktorer som är okända i vår modell, vilket också är rimligt. För det andra, det är inte alla bakgrundsfaktorer som verkar spela så stor roll när det kommer till att förklara nyttjande av digital vårdcentral. I figur 3 nedan presenteras samtliga bakgrundsfaktorers relation till nyttjande av digital vårdcentral. Värden som är nära 1, det vill säga nära den streckade linjen i figuren, har en svag association till hur benägen individen är att vända sig till en digital vårdcentral. Värden som är större än 1 visar på ett positivt samband i skalans riktning (sannolikheten ökar) medan värden som är mindre tyder på ett negativt samband (sannolikheten minskar). Resultaten i figur 3 indikerar att det finns ett samband mellan att ha nyttjat digital vård och uppge kvinnligt kön i undersökningen. Vidare kan vi utläsa att det finns ett samband mellan inkomst och vårdutnyttjande såtillvida att en högre inkomst är förknippat med en högre sannolikhet. Resultaten visar också att det finns ett negativt samband mellan ålder och att ha nyttjat digital vård, vilket kan tolkas som att det är vanligare för yngre att nyttja digital vårdcentral. Det verkar också finnas en svag koppling till självskattad hälsa såtillvida att sannolikheten för att nyttja digital vård ökar när den självskattade hälsan är lägre. Utbildningsnivå samt internetanvändning uppvisar däremot ingen signifikant association till nyttjande av digital vård.

Men vad innebär de här resultaten i procent då? Jo, det innebär att cirka 10 procent av kvinnorna hade nyttjat en digital vårdtjänst vilket kan jämföras med männen där endast 6 procent hade gjort det. När det kommer till ålder är skillnaden ännu större där ungefär 14 procent av 16–49 åringarna uppger sig ha använt en digital vårdtjänst medan 5 procent av 50–64 åringarna och 2 procent av 65–85-åringarna uppgav det samma. Procentsatserna för inkomst visar att det var cirka 12 procent av de som tjänar mer än 35 000 kronor i månaden som hade nyttjat digital vård

jämfört med 5 procent för de som tjänar mindre än 15 000 kronor i månaden. Resultaten indikerar tentativt att den digitala vårdkonsumenten i högre utsträckning kan sägas vara en yngre kvinna med högre inkomst.

Figur 3 Nyttjande av digital vårdcentral i relation till bakgrundsfaktorer (oddskvot)

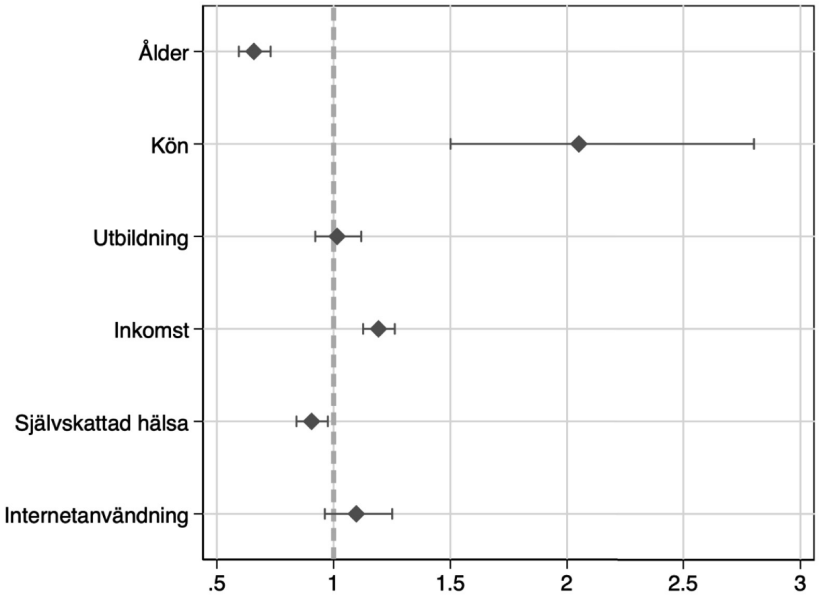

Kommentar: Frågan lyder '*Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan: Digital vårdcentral (ex. KRY, Min Doktor)*'. Frågan har besvarats med hjälp av en tregradig skala, där svarsalternativen kodats om till 0 = Nej, 1 = Ja. Ålder motsvarar en 8-gradig skala som sträcker sig från 1 = 16-19 år till 8 = 80-85 år. Kön motsvarar 0 = man, 1 = kvinna. Utbildning har åtta skalsteg från 1 = Ej fullgjort grundskola till 8 = Studier vid/examen från forskarutbildning. Egen månadslig inkomst sträcker sig från 1 = mindre än 10 000 kronor till 12 = Mer än 60 000 kronor. Självskattad hälsa utgörs av en 11-gradig skala från 0 = Mycket dåligt till 10 = Mycket gott. Internetanvändning utgör ett medelvärde baserat på de båda frågorna "Hur många timmar per dag är du i genomsnitt aktiv på internet: 1) På fritiden/i skolan eller motsvarande, 2) På fritiden" som besvarades med en 7-gradig skala från 1 = 0-2 timmar till 7 = Fler än 12 timmar. Analysen baseras på 2 508 svar.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Ojämlik hälsa är lika med ojämlik digitalisering?

Det här kapitlet har belyst digital vård i Västra Götaland och tar avstamp i att utifrån ett perspektiv om jämlik hälsa undersöka vilka grupper som är mer benägna att konsumera digital vård ur ett socioekonomiskt perspektiv (kön, ålder, utbildning

samt inkomst), samt baserat på självskattad hälsa och graden av internetanvändning. Kapitlets huvudsakliga resultat indikerar att digital vårdkonsumtion ökar och att den typiska digitala vårdkonsumenten är – väldigt generaliserat – en yngre kvinna med god inkomst och en något lägre självskattad hälsa. Det här övergripande resultatet bör emellertid tolkas med försiktighet då det är en relativt liten grupp som vid tiden för datainsamlingen hade nyttjat någon form av digital vård.

Resultaten stämmer likväl till stora delar överens med tidigare forskningsöversikter och utredningar när det kommer till att belysa risker för ojämlik hälsa inom ramen för digital vård. Utöver de traditionella sårbarhetsfaktorerna för ojämlik hälsa så som kön, utbildning och inkomst (Bor m.fl., 2017), visar en litteraturöversikt att kvinnor tenderar att använda digital vård i högre utsträckning samt att viktiga riskfaktorer för en digital ojämlik hälsa är lägre inkomst (då det påverkar betalningsmöjlighet samt betalningsvilja att investera i bredband, digitala enheter m.m.), läskunnighet, internetåtkomst samt digital kunskap (Latulippe m.fl., 2017). Dessa tidigare resultat verkar stämma in även på Sverige, då det i den västsvenska SOM-undersökningen 2019 inkluderades en fråga om hur man upplever att internet fungerar hemma hos sig. Svaren från den frågan visar att 53 personer (≈ 2%) uppger att de inte har internet hemma medan en absolut majoritet av svaren anser att internet fungerar mycket bra (≈ 53%) eller ganska bra (≈ 39%). Svaren korrelerar svagt men signifikant med inkomst [$r(2506) = .14$, $p < .001$)], vilket innebär att högre rapporterad inkomst är relaterat till bättre upplevt internet. Antalet internetanvändare i Sverige ligger alltjämt på en relativt hög och stabil nivå jämfört med många andra länder på omkring 94%.[2] I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 angav cirka 92 % att de hade använt internet någon gång under de senaste 12 månaderna. Tillgången verkar därmed vara av mindre problem.

Andra argument i debatten om digitalisering och ökad digital ojämlikhet har varit att vissa grupper riskerar att ”hamna efter” om inte tillgång till digital hårdvara (t.ex. ”modermodem” [sic] eller surfplattor) kan säkras på bred front. Många av oss minns Hem-PC-reformen med glädje då det i allt väsentligt innebar en mycket dyr speldator till en mycket låg självkostnad. När Statskontoret (2005:14) utvärderade reformen konstaterades det att det förvisso hade sålts ganska många datorer men att de digitala klyftorna till stora delar kvarstod, då tillgång till dator och internet i hemmet inte är tillräckligt för *att* dessa används eller på vilket sätt. Den slutsatsen förvånar nog ingen och applicerar sannolikt lika bra nu som då.

Med andra ord, en implikation av ovanstående tendenser kan därmed vara att om tillgängligheten på vård ökar i form av digitala vårdtjänster kan riskfaktorer för digital ojämlikhet, så att säga, ”spilla över” och samverka för att påverka vilka risker som finns för en ökad ojämlik hälsa. Det är inte osannolikt att ojämlik hälsa kommer att analyseras lika frekvent utifrån socioekonomisk bakgrund som digital ojämlikhet. Detta tema är Jämlikhetskommissionen också inne på, att ökad digitalisering inom sjukvården, exempelvis i gigantiska datamängder och artificiell intelligens (AI) skulle kunna vara jämlikhetsskapande, men konklusionen blir likväl

att det är en teoretisk möjlighet, då ”andra erfarenheter av ny teknologi är att de som har mer resurser och kunskaper har bättre möjligheter att dra nytta av den nya potentialen” (SOU 2020:46, s. 981).

En annan mer optimistisk aspekt av möjligheterna med digitala vårdalternativ är förstås att det under rätt förutsättningar kan finnas ekonomiska storskalighetsfördelar. Ett specifikt område där digital vård tycks fungera väl är olika typer av internetbaserad samtalsterapi, alltså i princip en internetbaserad psykolog, där det finns stark evidens som talar för att det för många åkommor kan vara i princip lika bra som ”vanlig” terapi. Utvecklingen går dessutom framåt när det gäller mer eller mindre autonoma, virtuella samtalsterapeuter och psykologer. Lite förenklat kan sägas att de uppenbara fördelarna är att tillgängligheten har potential att öka, priserna blir lägre samt att sjukvårdsapparaten kan avlastas genom att många patienter med ”lättare” mental ohälsa får tidigare hjälp (se t.ex. Mcdonald, Eccles, Fallahkhair & Critchley, 2020). Det här är förvisso också en någorlunda teoretisk exercis som inte alltid applicerar i verkligheten och det kanske applicerar på en liten del av alla patientfall. Men alla åtgärder som gör att 1:1-förhållandet mellan vårdgivare och vårdtagare kan reduceras är värda att undersöka och vidareutveckla.

I resultaten ovan gällande den generella uppfattningen om huruvida digital vård fungerar lika bra som en vanlig vårdcentral verkar det som att det finns en viss skevhet i människors övertygelse. De minst positiva är också de som rapporterat att de inte har nyttjat någon digital vårdtjänst. Omvänt är det de som har nyttjat digital vårdtjänst som är väsentligen mer positiva. Vad beror detta på? Är det den ”J-formade” skevheten i att du bara hör anekdoter och upplevelser från de mest positiva eller negativa? Är det ett imageproblem eller uttryck för en stark preferens eller förväntan kring hur ett vårdmöte ska se ut? Frågan måste lyftas om vad det är som gör att den digitala vårdcentralen inte bedöms lika bra – givet ungefär samma kostnadsbild och förhoppningsvis utfall. Kom ihåg från figur 2 att resultaten antydde att en digital vårdcentral inte är lika bra, då exakt lika bra hade gett ett högre medelvärde. Det här är föremål för framtida forskning om digitala vårdalternativ ska kunna konkurrera med det vanliga vårdutbudet på en växande digital vårdmarknad. Vi kan endast spekulera i vilka aspekter som bedöms vara sämre vid ett digitalt möte med en vårdgivare men sannolikt är det också en generationsfråga och en process som förmodligen kommer vara ständigt i rörelse. Låt oss därför tillsätta en kommission för digital vård kring detta!

Noter

1 https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/halsa/sjalvskattat-allmant-halso-tillstand/

2 https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS

Referenser

Bor, J., Cohen, G. H. & Galea, S. (2017). Population health in an era of rising income inequality: USA, 1980–2015. *The Lancet, 389*(10077), 1475–1490. doi:10.1016/s0140-6736(17)30571-8

Falconer, J. & Quesnel-Vallee, A. (2017). Pathway from poor self-rated health to mortality: Explanatory power of disease diagnosis. *Social Science & Medicine, 190*, 227–236. doi:10.1016/j.socscimed.2017.08.008

Franks, P., Gold, M. R. & Fiscella, K. (2003). Sociodemographics, self-rated health, and mortality in the US. *Social Science & Medicine, 56*(12), 2505–2514. doi:10.1016/S0277-9536(02)00281-2

Johansson, N., Jakobsson, N. & Svensson, M. (2018). Regional variation in health care utilization in Sweden - the importance of demand-side factors. *BMC Health Serv Res, 18*(1), 403. doi:10.1186/s12913-018-3210-y

Kondo, N., Sembajwe, G., Kawachi, I., van Dam, R. M., Subramanian, S. V. & Yamagata, Z. (2009). Income inequality, mortality, and self rated health: meta-analysis of multilevel studies. *BMJ, 339*, b4471. doi:10.1136/bmj.b4471

Latulippe, K., Hamel, C. & Giroux, D. (2017). Social Health Inequalities and eHealth: A Literature Review With Qualitative Synthesis of Theoretical and Empirical Studies. *J Med Internet Res, 19*(4), e136. doi:10.2196/jmir.6731

Lewer, D., Jayatunga, W., Aldridge, R. W., Edge, C., Marmot, M., Story, A. & Hayward, A. (2020). Premature mortality attributable to socioeconomic inequality in England between 2003 and 2018: an observational study. *The Lancet Public Health, 5*(1), e33-e41. doi:10.1016/s2468-2667(19)30219-1

Mcdonald, A., Eccles, J. A., Fallahkhair. S. & Critchley, H. D. (2020). Online psychotherapy: Trailblazing digital healthcare. *BJPsych Bulletin 44*(2), 60–66. doi: 10.1192/bjb.2019.66

SKR. (2020a). *Snabb ökning av digitala vårdtjänster*. Sveriges Kommuner och Regioner, Stockholm. Hämtad 2020-09-23 från: https://skr.se/tjanster/press/nyheter/nyhetsarkiv/snabbokningavdigitalavardtjanster.33078.html

SKR. (2020b). *Patientavgifter i hälso- och sjukvården 2020*. Sveriges Kommuner och Regioner, Stockholm. Hämtad 2020-09-23 från: https://skr.se/halsasjukvard/patientinflytande/patientavgifter.14668.html

SOU 2020:46. *En gemensam angelägenhet*. Hämtad 2020-09-23 från: https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/08/sou-202046/

Statskontoret 2005:14. *Lånedatorsystemet: Gratis för arbetsgivare – dyrt för stat och kommun.* Statskontoret, Stockholm. Hämtad 2020-09-23 från: http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2005/200514.pdf

Vårdgivarguiden. (2020). Digitala vårdtjänster inriktade till patienter. Vårdgivarguiden, Region Stockholm. Hämtad 2020-09-23 från: https://vardgivarguiden.se/it-stod/digitala-vardtjanster/

Wilkinson, R. G. (1992). Income distribution and life expectancy. *BMJ, 304*(6820), 165–168. doi:10.1136/bmj.304.6820.165

VÄSTSVENSKARNAS SYN PÅ PRIVAT BEDRIVEN SJUKVÅRD FÖRE OCH UNDER PANDEMIN

BJÖRN RÖNNERSTRAND

Sammanfattning
Coronapandemin skakar om det svenska samhället i dess grundvalar. Här undersöks pandemins effekter på västsvenskarnas inställning till en liten men för pandemin relevant del av det svenska välfärdssystemets organisering. Närmare bestämt riktar kapitlet fokus mot västsvenskarnas syn på sjukvård som drivs i privat regi. Resultat från de västsvenska SOM-undersökningarna (2015–2019) och SOM-undersökningen om coronaviruset (2020) utgör kapitlets empiriska material. Resultaten visar att västsvenskarnas inställning till att bedriva mer av sjukvården i privat regi legat på stabil nivå under de fem år som föregick pandemin. Under denna tidsperiod var andelen negativt inställda ca 19–23 procentenheter fler än andelen positiva. I ny data från den pandemiska våren 2020 har övervikten av personer negativa till att bedriva mer sjukvård i privat regi vuxit till över 41 procent. Det ökade motståndet märks tydligast bland kvinnor, äldre och personer som ideologiskt står klart till vänster.

Den 11 mars 2020 deklarerade Världshälsoorganisationen WHO att spridningen av coronaviruset var en pandemi. De direkta konsekvenserna av infektionssjukdomen Covid-19 blev mycket kännbara för det svenska samhället. Viruset påverkade allt från folkhälsan och ekonomin till människors umgänge och sociala liv. Under april till juni 2020 insjuknade och dog över 5 000 svenskar. Den svenska ekonomin krympte med 8,6 procent det andra kvartalet 2020. Data från mobiloperatörer visade att svenskarnas resande minskade drastiskt. Få saker var sig lika den pandemiska våren 2020.

De långsiktiga effekterna på samhället kan vi ännu inte förutse. De kortsiktiga effekterna kan vi dock studera redan nu. I denna text vill jag därför undersöka i vad mån pandemin påverkat den svenska opinionen i en central fråga. Fokus riktas mot västsvenskarnas inställning till en aspekt av den svenska vården – synen på sjukvård bedriven i privat regi. Frågan är alltså om pandemin gjort västsvenskarna mer positiva eller mer negativa till en ökning av den andel av vården som bedrivs i privat regi och huruvida en eventuell ”pandemieffekt” slagit olika i olika grupper.

SOM-institutet har i de nationella SOM-undersökningarna mätt svenskars inställning till privat sjukvård sedan mitten av 1980-talet och framåt (Nilsson, 2018). I den västsvenska SOM-undersökningen går mätserien tillbaka till 1990-talet (Nilsson,

Rönnerstrand, Björn (2020). Västsvenskarnas syn på privat bedriven sjukvård före och under pandemin.
I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

2016). De långa mätserierna är en fördel när det gäller att studera hur plötsliga och oväntade händelser påverkar opinionen, så som exempelvis coronapandemin.

Den västsvenska opinionen före och under pandemin

Det empiriska materialet i detta kapitel består av enkätsvar från sex olika SOM-undersökningar. Det är dels fem år av den västsvenska SOM-undersökningen, från åren 2015–2019. Därtill används data från SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Den västsvenska SOM-undersökningen är i fält under hösten. Enkäten skickas ut till ett slumpmässigt urval av västsvenskar i september varje år. Datainsamlingen stänger runt årsskiftet.[1] SOM-undersökningen om coronaviruset var en specialundersökning. Den skickades ut till 6 000 slumpmässigt utvalda svenskar och var i fält mellan den 14 april - 28 juni 2020[2]. Eftersom analyserna i det här kapitlet fokuserar på Västsverige görs den empiriska undersökningen på de västsvenskar som fanns med i det riksrepresentativa urvalet. Det var totalt 447 personer.

Kapitlet belyser alltså hur pandemin och dess samhällskonsekvenser påverkat västsvenskarnas inställning till privat sjukvård. För att åstadkomma detta görs en jämförelse mellan resultaten från den västsvenska undersökningen hösten 2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset våren 2020. Frågan är huruvida stödet för att bedriva mer sjukvård i privat regi gått upp eller ner? Men även resultat från åren 2015 till 2019 redovisas. Syftet med detta är att teckna en bild av den ”normala” årliga variationen i synen på privat sjukvård de senaste åren.

För att mäta inställningen till privat sjukvård tillfrågades respondenterna om sin syn på följande förslag: ”Bedriva mer av sjukvården i privat regi”. Svarsalternativen var ”Mycket bra förslag”, ”Ganska bra förslag”, ”Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag” och ”Mycket dåligt förslag”. Frågan och svarsalternativen var identiska i de västsvenska SOM-undersökningarna 2015–2019 och i SOM-undersökningen om coronaviruset våren 2020.

Opinionen kring privat sjukvård förändrad

Figur 1 visar västsvenskarnas inställning till att ”bedriva mer av sjukvården i privat regi” för åren 2015 till 2020. En jämförelse mellan hösten 2019 och våren 2020 indikerar att opinionen kring privat sjukvård förändrats under tiden mellan undersökningarna. Den västsvenska opinionen har förskjutits i riktning mot en mer kritisk hållning.

I den västsvenska SOM-undersökningen hösten 2019 ansåg 6 procent av svarspersonerna att det är ett mycket bra förslag att bedriva mer av sjukvården i privat regi, medan 18 procent såg det som ett ganska bra förslag. Andelen som valde svarsalternativen ett ganska dåligt eller mycket dåligt förslag var 27 respektive 20 procent. I undersökningen våren 2020 har andelen av svarspersonerna som väljer

alternativen mycket eller ganska bra förslag gått ner med 4 respektive 5 procentenheter. Andelen som anser att förslaget att bedriva mer sjukvård i privat regi är mycket dåligt har gått upp med 9 procentenheter.

Figur 1 Västsvenskarnas inställning till att bedriva mer av sjukvården i privat regi 2015–2019 samt under coronapandemin 2020 (procent)

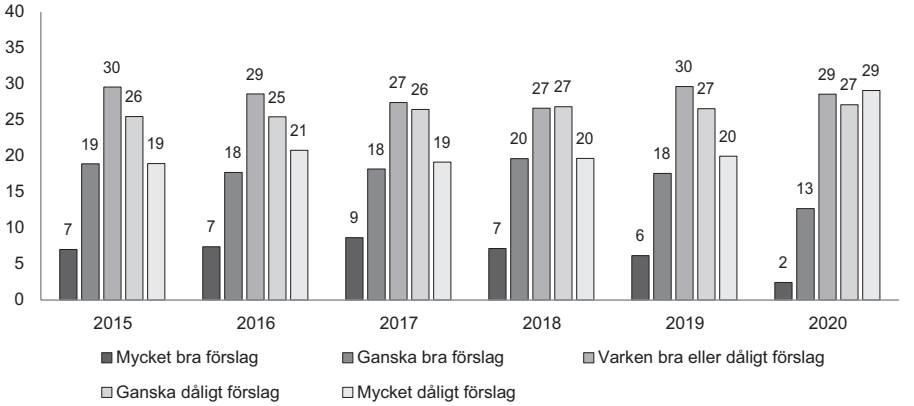

Kommentar: Frågan lyder *'Vilken är din åsikt om följande förslag? – Bedriva mer av sjukvården i privat regi'*. Svarsalternativen framkommer i figuren. Fältperioden för den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 var september till december respektive år. Fältperioden för SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 var april till juni.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

För att åskådliggöra förändringen i stödet för sjukvård i privat regi kan vi också jämföra opinionsbalansen. Under åren före pandemin var andelen negativa (ganska dåligt och mycket dåligt förslag) ca 19–23 procentenheter fler än andelen positiva (ganska bra och mycket bra förslag).[3] I undersökningen från den pandemiska våren 2020 var övervikten av personer som är negativt inställda 41 procentenheter.

I figur 2 redovisas utvecklingen av opinionen kring privat sjukvård uttryckt i medelvärden. Svarsalternativen graderas från 1 (Mycket bra förslag) till 5 (Mycket dåligt förslag). Att stödet minskat blir tydligt även utifrån en jämförelse av medelvärden. Hösten 2019 var medelvärdet på skalan 3,37. Under den pågående pandemin våren 2020 var medelvärdet 3.68. Sett till opinionens utveckling de senaste åren är det en relativt stor förändring. Den största årliga förändringen mellan 2015 och 2019 var 0,05. Mellan hösten 2019 och våren 2020 var förändringen 0,31.

Figur 2 Västsvenskarnas inställning till att bedriva mer av sjukvården i privat regi 2015–2019 samt under coronapandemin 2020 (medelvärde 1–5 och 95-procentigt konfidensintervall)

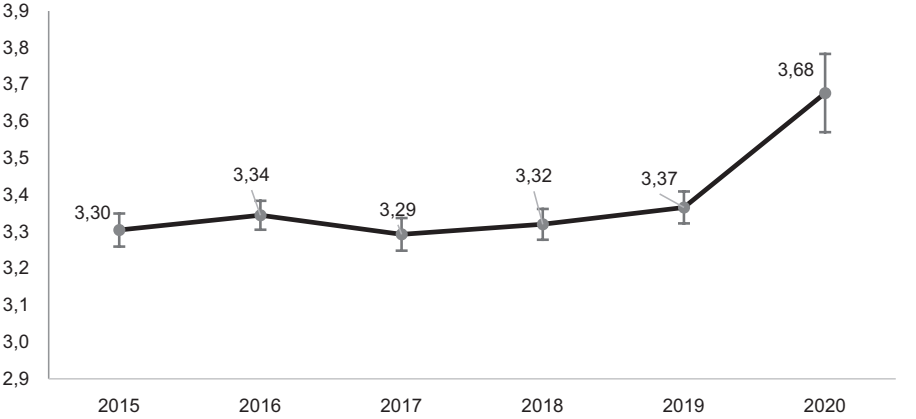

Kommentar: Fältperioden för den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 var september till december. Fältperioden för SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 april till juni. Frågan lyder *'Vilken är din åsikt om följande förslag? – Bedriva mer av sjukvården i privat regi'*. Svarsalternativen var '*Mycket bra förslag*', '*Ganska bra förslag*', '*Varken bra eller dåligt förslag*', '*Ganska dåligt förslag*' och '*Mycket dåligt förslag*'. Medelvärdet har räknats ut genom att svarsalternativ '*Mycket bra förslag*' är 1, '*Ganska bra förslag'* är 2, osv.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Helhetsbilden av hur den västsvenska opinionen utvecklats i stort kan nyanseras genom en jämförelse mellan olika grupper. Detta illustreras av tabell 1. Stödet under våren 2020 för att bedriva mer sjukvård i privat regi har här uppdelat efter kön, ålder, utbildning och vänster-höger-position. Förändringen jämfört med hösten 2019 anges inom parentes.

Till att börja med bör vi studera raden längst ut till höger. Den anger totalen för antalet svarande inom respektive grupp. Detta värde är viktigt eftersom det ger en bild av osäkerheten i skattningarna. Ju lägre antal svarspersoner desto större statistisk osäkerhet. Resultaten visar att kvinnor våren 2020 var något mer skeptiska till privat sjukvård än män. Andelen mycket kritiska är visserligen ungefär densamma – cirka en tredjedel. Denna grupp har också ökat med cirka 10 procentenheter både bland män och kvinnor jämfört med mätningen hösten 2019. Men opinionsbalansen 2020 var mer negativ bland kvinnor, -48, jämfört med -33 bland män.

Jämförelsen visar också att det finns tydliga åldersskillnader i bedömningarna. I undersökningen 2020 tycks högre ålder hänga samman med en mer kritisk inställning till utökade satsningar på sjukvård bedriven i privat regi. Andelen som tycker att detta är ett mycket dåligt förslag är 35 procent i gruppen 65–85 år. Bland 16–29-åringar är denna andel knappt hälften så stor, 18 procent. Skillnaderna

Tabell 1 Inställning till att bedriva mer sjukvård i privat regi 2020 efter kön, ålder, utbildning och vänsterhöger-position (procent) och totalt antal svar. Inom parantes visas förändring jämfört med 2019.

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Antal svar
Samtliga	2 (-4)	13 (-5)	29 (+1)	27 (0)	29 (+9)	409
Kön						
Kvinna	1 (-5)	9 (-8)	32 (+3)	28 (0)	30 (+10)	216
Man	4 (-2)	17 (-1)	25 (-5)	23 (-2)	31 (+11)	191
Ålder						
16–29 år	6 (-3)	18 (0)	34 (-1)	24 (+2)	18 (+2)	50
30–49 år	2 (-3)	15 (-4)	28 (+1)	30 (+2)	26 (+6)	123
50–64 år	3 (-1)	10 (-7)	31 (+3)	25 (+5)	31 (+11)	106
65–85 år	2 (-5)	11 (-5)	25 (-6)	28 (+3)	35 (+14)	130
Utbildning						
Låg	5 (-2)	10 (-5)	25 (-10)	33 (+10)	28 (+8)	61
Medellåg	2 (-3)	12 (-7)	32 (+3)	26 (-3)	28 (+10)	111
Medelhög	1 (-5)	16 (-2)	28 (-2)	21 (-5)	34 (+13)	87
Hög	2 (-4)	13 (-5)	27 (-1)	31 (+3)	28 (+8)	141
Vänster-höger						
Klart till vänster	0 (-1)	0 (-2)	6 (-6)	13 (-17)	81 (+26)	48*
Något till vänster	0 (-2)	2 (-5)	19 (-5)	40 (-1)	39 (+10)	88
Varken vänster/höger	4 (-2)	10 (-3)	34 (-2)	32 (+5)	20 (+2)	111
Något till höger	2 (-5)	26 (-4)	35 (0)	24 (+4)	13 (+6)	121
Klart till höger	8 (+1)	19 (-11)	41 (+6)	14 (-7)	19 (+12)	37*

Kommentar: Frågan lyder '*Vilken är din åsikt om följande förslag? – Bedriva mer av sjukvården i privat regi*'. Svarsalternativen framkommer i figuren. Data från 2020. Inom parantes är förändringen från 2019. Låg utbildning = grundskola eller motsvarande, medellåg utbildning = max gymnasium, folkhögskola eller liknande, medelhög utbildning = eftergymnasial, ej examen från högskola, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Position på vänster-höger-skalan mäts med följande fråga: '*Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?*' med svarsalternativen '*Klart till vänster*', '*Något till vänster*', '*Varken till vänster eller till höger*', '*Något till höger*' och '*Klart till höger*'. * Notera det låga antalet svarspersoner.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

mellan åldersgrupperna har ökat tydligt mellan hösten 2019 och våren 2020. Äldre personer har blivit mer kritiska i samband med coronapandemin, samtidigt som yngre ger uttryck för ungefär samma inställning som under hösten 2019.

I jämförelser med de åldersrelaterade skillnaderna är skillnaden mellan personer med olika utbildningsnivåer inte speciellt stora i undersökningen 2020. Summan av mycket eller ganska kritiska befinner sig i intervallet 54–61 procent för samtliga utbildningsgrupper. Men vi kan dock se en förändring mellan hösten 2019 och våren 2020 bland framför allt lågutbildade. I denna grupp har andelen som anser att mer sjukvård i privat regi är ett ganska eller mycket dåligt förslag ökat med ca 18 procentenheter under den aktuella perioden.

Längst ner i tabellen ser vi hur inställningen till mer sjukvård i privat regi ser ut bland personer beroende på deras ideologiska position. Att personer till höger är mer positiva till privat sjukvård är ingen överraskning. Mer intressant är att studera de gruppvisa förskjutningarna i opinionen mellan 2019 och 2020. Här kan vi se hur de mest kritiska längst ut på vänsterkanten har blivit ännu mer kritiska. Våren 2020 tycker över 80 procent i denna grupp att mer privat bedriven sjukvård är ett mycket dåligt förslag. Det är en ökning med 26 procentenheter jämfört med hösten 2019. Bland personer i det politiska mittfältet eller till höger är förändringarna mellan hösten 2019 och våren 2020 mindre.

Hittills har vi jämfört gruppskillnader i stödet för mer privat bedriven vård efter kön, ålder, utbildning och ideologisk position (tabell 1). En fördjupning med avseende på kön återfinns i figur 3a och 3b. Där tecknas utvecklingen över tid bland män och kvinnor. Vad som framkommer är att det genomsnittliga stödet 2019 för förslaget var jämförligt bland män och kvinnor. Men bland kvinnor är förändringen mellan 2019 och 2020 mer markant. Ökningen bland kvinnor har gått från 3,38 till 3,75 och bland män från 3,35 till 3,59.

Det privata är politiskt

Västsvenskarnas syn på sjukvård i privat regi har förändrats under coronapandemin. I undersökningen 2019 var andelen negativa ca 19–23 procentenheter fler än de positiva, men 2020 var övervikten 41 procent. Förändringen har skett under loppet av några månader. Mätningen av opinionen 2019 genomfördes ju i den västsvenska SOM-undersökningen, som var i fält mellan september och december, medan uppföljningen gjordes under den intensiva pandemiska senvåren 2020, det vill säga april till juni.

Opinionsförskjutningen ser olika ut i olika grupper. Äldre har blivit markant mer kritiska jämfört med yngre. Personer som står klart till vänster sticker också ut. De har blivit ännu mer kritiska än tidigare. I denna grupp ökade andelen som tycker att mer vård bedriven i privat regi är ett mycket dåligt förslag med 26 procentenheter. Vidare finns det också skillnader mellan män och kvinnor. I undersökningen före pandemin var könsskillnaderna i opinionen kring privat sjukvård små. Våren 2020 intog kvinnor en klart mer kritisk hållning.

Figur 3a Kvinnors inställning till att bedriva mer av sjukvården i privat regi, 2015–2020 (medelvärde, 1–5, och 95-procentigt konfidensintervall)

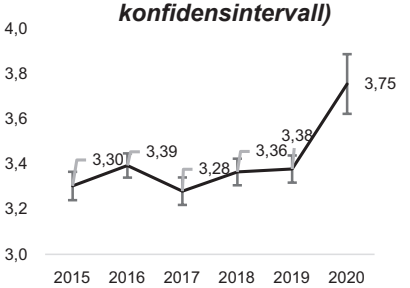

Kommentar: Se figur 2.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Figur 3b Mäns inställning till att bedriva mer av sjukvården i privat regi, 2015–2020 (medelvärde, 1–5, och 95-procentigt konfidensintervall)

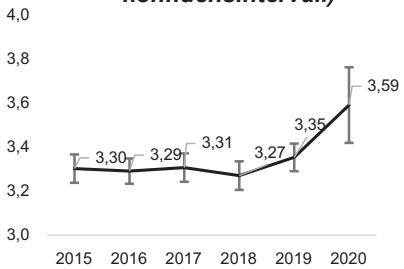

Kommentar: Se figur 2.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015–2019 och SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Detta ställer frågan varför inställningen till privat bedriven sjukvård har förändrats[4], och varför förändringen är mer påtaglig i vissa grupper än i andra. Denna studie är visserligen inte designad för att kunna fastställa drivkraften bakom opinionsförskjutningen eller förklara varför den slår igenom mer bland exempelvis äldre och bland kvinnor, men det är likväl värdefullt att i ljuset av de empiriska fynden diskutera möjliga förklaringar.

En förklaring skulle kanske kunna sökas i ideologiska förskjutningar under den aktuella tidsperioden. Av tabellen ovan framgår att vänster-höger-position är en viktig förklaringsfaktor när det gäller synen på privat sjukvård. Kan då ökade skepsis mot privat vård vara resultatet av en i pandemins spår snabbt uppblossande vänstervind?

Några vänstervindar kunde emellertid inte noteras i samband med den pandemiska spridningen av influensa A(H1N1) 2009. Svenskarnas vänster-höger-sympatier förändrades inte nämnvärt mellan 2008 och 2009 (Martinsson & Andersson, 2020). I ett europeiskt perspektiv verkar inte heller coronapandemin ha påverkat människors ideologiska position i det korta perspektivet. I alla fall om man får tro den begränsade internationella forskning som finns tillgänglig idag (Bol m.fl., 2020). I Sverige kan man dock se en liten ideologisk förskjutning. Andelen som står till vänster och som tillhör den politiska mitten har ökat något, på bekostnad av högersympatisörer (Andersson, 2020). Samtidigt har storleksmässigt motsvarande förändringar på vänster-höger-skalan de senaste åren inte sammanfallit med en förändrad syn på privat sjukvård. På det hela taget verkar ”vänstervindar” inte rimligen kunna duga som förklaring till västsvenskarnas ökade motstånd mot sjukvård i privat regi.

En konkurrerande förklaring kan vara att opinionsförändringen är ett uttryck för vad som brukar kalla ”rally-round-the-flag”. Det är en socialpsykologisk mekanism som innebär att människor sluter upp bakom etablerade institutioner under yttre hot, så som i detta fall en pandemi. Med avseende på pandemin har effekten kunnat dokumenterats i så måtto att förtroendet för svenska myndigheter ökade under pandemins första fas (Esaiasson m.fl., 2020). Från andra länder rapporteras en uppslutning bakom demokratin (Bol m.fl., 2020).

Måhända är det en uppslutning bakom den traditionella organiseringen av välfärdsstaten som tar sig uttryck i det ökande motståndet mot vård bedriven i privat regi. Det finns tecken på att stödet för välfärdsstaten har ökat i Sverige under pandemin (Andersson, 2020). Därtill finns forskning som visar på att förtroendet för den svenska sjukvården ökade mycket kraftigt i Sverige i samband med pandemin. Hösten 2019 var andelen med mycket eller ganska stort förtroende 68 procent. Den pandemiska våren 2020 var denna andel 88 procent (Andersson & Oscarsson, 2020).

Men ”rally-round-the-flag”-hypotesen har tydliga brister. Sjukvård bedriven i privat regi är ju inte direkt ett nytt inslag i den svenska välfärdsstaten. Det är oklart varför västsvenskarna skulle sluta upp ”runt samma flagga”, dvs. den offentligt bedrivna vården. Men kanske är ”rally-round-the-flag” en delförklaring till varför personer klart till vänster blivit ännu mer kritiska till privat bedriven sjukvård än de var några månader tidigare.

Om nu varken ideologin eller psykologin ger hela svaret så finner vi det kanske i byråkratin? Privata utförare av välfärdstjänster är en aspekt av ett bredare reformprogram för den offentliga sektorn som går under betäckningen New Public Management (NPM). Förespråkare för NPM har hävdat att konkurrens och privata utförare i välfärden skulle leda till effektiviseringar och besparingar. (Hood, 1991). Detta blev ett viktigt argument för de reformer som efter de ekonomiska kriserna på 80-talet började genomföras i Sverige.

I vad mån de utlovade effektiviseringarna och besparingarna realiserats är omtvistat. Mot den bakgrunden är det inte överraskande att det under den pandemiska våren 2020 uppstod en livlig debatt kring konsekvenserna av reformer sprungna ur NPM som styrningsfilosofi. I centrum för debatten stod frågan om de föregivna effektiviseringarnas konsekvenser för den svenska krisberedskapen, men den handlade också om privat sjukvård och privata utförare i äldrevården.

En av debattörerna var Jens Stilhoff Sörensen, som är docent och lektor i freds- och utvecklingsforskning. Med anledning av pandemin publicerade han i Svenska Dagbladet (SvD) en debattartikel där han hävdade att NPM:s krav på effektiviseringar och besparingar försatt myndigheterna och sjukvården i ett tillstånd av permanent stress som lett till en urholkning av krisberedskapen (Svenska Dagbladet 2020-03-09).

Kritik mot den privatiserade vården kom också från John Lapidus, som är ekonomhistoriker vid Handelshögskolan i Göteborg. I SvD vänder han sig 23/3

mot att vård via privata sjukvårdsförsäkringar fortsatte som förut, samtidigt som regionerna på grund av pandemin tvingades skjuta upp mycket av den planerade vården. Han fick dock mothugg av branschföreträdare. Eva Erlandsson vid Svensk försäkring menade att privata sjukförsäkringar gör att den totala mängden vård i samhället ökar (Svenska Dagbladet, 2020-03-23).

En annan av debattörerna var journalisten Maria Schottenius i Dagens Nyheter (2020-04-20). Med syftning på äldrevård i privat regi hävdade hon att smittspridning av coronavirus var ett resultat av ”usla arbetsvillkor och privata reglementen.” Inte heller hon fick stå oemotsagd. Den före detta moderatpolitikern Gunnar Hökmark avfärdade påståendena som ett utryck för ”den ständiga viljan att skylla allt ont på kapitalismen”. Han skrev vidare att överdödligheten var högre i kommunalt bedriven äldrevård (Aftonbladet 2020-06-24).

Debatten om bristande krisberedskap och driftsformens betydelse för Corona-relaterad överdödlighet i äldrevården kommer troligen fortsätta. Utredningar och forskning lär följa. Klart är likväl att coronapandemin har blottlagt bokstavligt talat livsfarliga tillkortakommanden i välfärdens kärnområden. I vad mån detta och den efterföljande debatten har satt sin prägel på västsvenskarnas inställning till sjukvård bedriven i privat regi är dock en annan fråga. Men legitimitet och folklig förankring är sedan förut en akilleshäl för många av de reformer som utgör kärnan i NPM. Svenskarna så väl som västsvenskar har länge varit kritiska. Det gäller inte bara sjukvård i privat regi utan även t.ex. vinster i välfärden (Nilsson, 2018, 2013). Det kan vara så att människor när krisen kommer söker ett narrativ som överensstämmer med den egna världsbilden; kanske tänker man sig att vinstintresse, privatiseringar och nedskärningar går hand i hand, och att detta nu visat sig ta livet av våra äldre. Utan facit i hand är det en slutsats utan bevis eller fakta. Men det är likväl ett problem för NPM som styrningsmodell ”för alla säsonger” om den inte kan behålla sin trovärdighet i kristider. Offentlig verksamhet är en förtroendebransch och i slutändan är det medborgarna som bestämmer hur den skall vara organiserad.

Noter

1 Svarsfrekvensen i den västsvenska SOM-undersökningen för perioden 2015 till 2019 har legat kring 50 procent.

2 Svarsfrekvensen för denna undersökning blev 44 procent.

3 Längre tillbaka i tiden finns exempel på ganska stor variation i synen på privat vård mellan mättillfällena i den västsvenska SOM-undersökningen. Men det är då fråga om förändringar mellan två år.

4 Det är inte helt uteslutet att skillnaderna skulle kunna bero på sättet att mäta. Frågorna och svarsalternativen har visserligen varit identiska, men det fanns vissa skillnader i utformningen av enkäterna. Dit hör ordningsföljden mellan

frågorna om politiska förslag, men också frågornas inbördes placering i enkäten. Därtill kommer att SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 har varit tematiskt inriktad mot frågor kopplade till vård och hälsa.

Referenser

Andersson, Ulrika. (2020). Trendöversikt och uppdatering. SOM-undersökningen om Coronaviruset. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Andersson, Ulrika & Henrik Ekengren Oscarsson (2020). Institutionsförtroendet inte lika politiserat under pandemin. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Bol, Damien, Giani, Marco, Blais, André & Loewen, Peter John (2020). The effect of COVID-19 lockdowns on political support: Some good news for democracy?. *European Journal of Political Research*, n/a.

Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish experiment'. *European Journal of Political Research*, n/a.

Hood, Christopher (1991). A public management for all seasons?. *Public administration*, 69: 3-19.

Hökmark, Gunnar (2020) "Skyll inte coronadöden på privat äldreomsorg". Aftonbladet 2020-06-24.

Martinsson, Johan & Andersson, Ulrika (2020). Svenska trender 1986-2019. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Nilsson, Lennart (2013). Väljare och brukare om offentlig och privat välfärd i Västsverige. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *En region för alla? Medborgare, människor och medier i Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Nilsson, Lennart (2016). Välfärdspolitik och välfärdsopinion i Sverige och Västra Götaland 2015. O Annika Bergström & Niklas Harring (red) *Hållbarhetens horisont. Samhälle Opinion och Medier i Västsverige.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Nilsson, Lennart (2018). Svenska folket om välfärdsstatens omstrukturering. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Privata sjukförsäkringar. Ett kunskapsunderlag om möjliga konsekvenser för patienter och medborgare (2020). Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.

Schottenius, Maria (2020). Kritiska frågor ska ställas men alarmisterna får fundera på en annan strategi. Dagens-Nyheter 2020-04-20.

Stilhoff Sörensen, Jens (2020). Viruset blottlägger svenska svagheter. Svenska Dagbladet 2020-03-09.

Svenska Dagbladet (2020). "Ingen kris för privat sjukvård". 2020-03-23.

MEDBORGARNAS INSTÄLLNING TILL AUTOMATISERAT BESLUTSFATTANDE

THOMAS DENK, KARIN HEDSTRÖM,
FREDRIK KARLSSON OCH ELIN WIHLBORG

Sammanfattning
Alltfler myndigheter inför automatiserat beslutsfattande, vilket innebär att en dator fattar beslut istället för handläggare och utredare. Detta kapitel undersöker medborgarnas inställning till att öka det automatiserade beslutsfattandet i myndigheter. Kapitlets analyser visar att en majoritet (64 procent) anser att det är ett mycket dåligt eller ganska dåligt förslag att datorer ska få ta över fler beslut i myndigheter. Analyserna indikerar också att inställningen har samband med socio-demografisk bakgrund, politiska förhållningssätt och framtidsoro för AI, automatisering och robotisering. Den negativa inställningen återfinns i samtliga grupper. Det är dessutom så att det snarare är graden av negativ inställning som varierar mellan grupper än inställningen som sådan. Med dessa resultat framträder en möjlig spänning mellan utvecklingen inom myndigheter och medborgarnas inställning till automatiserat beslutsfattande.

Idag används alltmer möjligheten till automatiserat beslutsfattande i offentlig verksamhet. Det innebär att en dator baserat på information och algoritmer fattar beslut istället för handläggare och utredare. I Sverige används automatiserat beslutsfattande bland annat för att besluta om tillfällig föräldrapenning, trängselskatt och körkortstillstånd. För att ge stöd till den ökade användningen av automatiserat beslutsfattande och undanröja juridiska oklarheter kring automatiskt beslutsfattande (eSam, 2018) infördes i den nya författningslagen (2017:900) ett lagstöd för automatiserat beslutsfattande:

> *28 § Ett beslut kan fattas av en befattningshavare ensam eller av flera gemensamt eller automatiserat.*

Utvecklingen med ökat automatiserat beslutsfattande inom myndigheter kommer troligtvis fortsätta i en strävan att öka effektiviteten, produktiviteten och tillgängligheten för offentliga tjänster. Med utvecklingen kommer beslut baserade på algoritmer att bli mer frekventa inom fler områden. Det kommer också att ge myndigheterna möjligheter att utforma beslutsprocesser på olika sätt och myndigheter kommer också att kunna använda olika kombinationer av beslutsmetoder. Detta förväntas påverka såväl myndigheternas arbetssätt som relationen mellan myndigheter och medborgare.

Denk, Thomas, Hedström, Karin, Karlsson, Fredrik & Wihlborg, Elin (2020). Medborgarnas inställning till automatiserat beslutsfattande. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Alltfler studier uppmärksammar därför individers förhållningssätt till automatiserat beslutsfattande. Det finns emellertid få empiriska studier som undersöker individernas inställning till automatiserat beslutsfattande inom offentlig sektor. Studier har istället fokuserat på automatiserat beslutsfattande inom andra områden, såsom anställningsprocesser, media och finansiella bedömningar (Araujo m.fl., 2020; Smith, 2018). I dessa studier återkommer två föreställningar om individernas inställning till automatiserat beslutsfattande. Tidiga studier om beslutsfattande visade att individer tenderar att föredra beslut av system baserade på algoritmer mer än mänskliga beslut (Dawes m.fl., 1989; Logg m.fl., 2019). Överfört till automatiserat beslutsfattande har dessa resultat gett förväntningar om att individer ska vara positivt inställda till automatiserat beslutsfattande. Andra har dock hävdat att inställningen till automatiserat beslutsfattande är relaterad till hur de uppfattar automatiserat beslutsfattande och att individer tenderar att föredra automatiserat beslutsfattande framför beslut av mänskliga icke-experter, men att de främst föredrar beslut av mänskliga experter (Dietvorst m.fl., 2015; Logg, 2017; Madhavan & Wiegmann, 2007). Som Araujo m.fl. (2020) konstaterar förväntas därmed individerna vara negativt inställda till att automatiserat beslutsfattande ersätter mänskliga expertbeslut, exempelvis inom myndigheter.

I en tidigare studie undersökte vi medborgarnas medvetenhet och föreställningar om automatiserat beslutsfattande inom offentlig sektor (Denk, Hedström & Karlsson, 2019). Resultatet visade att endast 20 procent hade kännedom om automatiserat beslutsfattande inom offentlig sektor och majoriteten ansåg att beslut av datorer istället för beslut av tjänstemän ger mer opartiska beslut, mindre tillförlitliga beslut, mindre insyn i besluten och tar mindre hänsyn till människors situation. Även om studien konstaterade att medborgarna hade negativa föreställningar om automatiserat beslutsfattande återstår det att undersöka om medborgarna har negativ eller positiv inställning till att öka automatiserat beslutsfattande i myndigheter. Syftet med detta kapitel är därför att undersöka den övergripande inställningen till automatiserat beslutsfattande i myndigheter och hur inställningen varierar mellan grupper.

Inställning till automatiserat beslutsfattande hos socio-demografiska grupper

För att undersöka inställningen till automatiserat beslutsfattande fick respondenterna ange sin åsikt om förslaget att datorer ska ta över fler beslut på myndigheter. De hade fem svarsalternativ: mycket dåligt förslag, ganska dåligt förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska bra förslag och mycket bra förslag. Som framgår av tabell 1 var det en majoritet (64 procent) som anser att det är ett mycket dåligt eller ganska dåligt förslag att överlåta fler beslut inom myndigheter till en dator. Endast en mindre andel (12 procent) anser att det är ett mycket bra eller ganska

bra förslag. Samtidigt är det 24 procent av de svarande som anger att de varken tycker att det är ett bra eller dåligt förslag. Det finns därmed en betydande övervikt av negativ inställning till automatiserat beslutsfattande hos de svarande.

Tidigare studier om individers inställning till och föreställningar om automatiserat beslutsfattande har konstaterat att inställningen tenderar att variera mellan olika grupper. Enligt studierna finns det skillnader mellan män och kvinnor i deras inställning till och föreställningar om automatiserat beslutsfattande. Även skillnader relaterade till ålder, utbildning, inkomst, medborgarskap och bostadsort framträder i studierna (Araujo m.fl., 2020; Denk, Hedström & Karlsson, 2019; Smith, 2018). Som framgår av tabell 1 finns det också här skillnader i inställning till ökat automatiserat beslutsfattande i myndigheter mellan män och kvinnor (tau-c = 0,079).[1] Män är mindre negativa till att öka det automatiserade beslutsfattandet än kvinnor, men en betydande majoritet inom båda grupperna har en negativ inställning. Det finns också skillnader mellan olika åldersgrupper (tau-c = -0,138). I samtliga åldersgrupper finns det en majoritet som har en negativ inställning till att öka det automatiserade beslutsfattandet, men det generella mönstret är att andelen med negativ inställning är högre inom de äldre åldersgrupperna än de yngre grupperna. Den största andelen med positiv inställning återfinns i grupperna 20–29 år, 30–39 år och 40–49 år. Utmärkande för de yngsta åldersgrupperna (16–19 år och 20–29 år) är att andelen som tycker att förslaget varken är bra eller dåligt är högre än i övriga åldersgrupper. Ålder har dessutom ett starkt samband med utbildning (tau-c = 0,143) där yngre tenderar att i större uträckning ha högre utbildning än äldre. Det finns också ett samband mellan utbildning och inställningen till att öka det automatiserade beslutsfattandet inom myndigheter (tau-c = 0,104). Det positiva sambandet indikerar att högutbildade tenderar att vara mer positiva än lågutbildade. Inom grupperna med högutbildade och medelhögutbildade finns en mindre andel med negativ inställning inom grupperna med lågutbildade och medellågutbildade. Samma mönster återfinns även mellan olika inkomstgrupper där det finns ett positivt samband mellan inkomst och inställning (tau-c = 0,131). Gruppen med den högsta inkomsten har mindre andel med negativ inställning, medan gruppen med den lägsta inkomsten har högre andel med negativ inställning. Den negativa inställningen är också mer framträdande hos de som bor på landsbygden eller i mindre tätort jämfört med de som bor i stad/större tätort eller i storstad (Göteborg). Resultaten indikerar därmed att det finns ett urbaniseringsmönster (tau-c = 0,097). De som bor i mindre urbaniserade områden är mer negativa än de som bor i mer urbaniserade områden. Sammantaget visar analyserna att det finns skillnader i inställningen till automatiserat beslutsfattande mellan socio-demografiska grupper, men att det handlar mer om skillnader i andelen med negativ inställning än skillnader i inställningens riktning.

Tabell 1 Inställning till automatiserat beslutsfattande hos socio-demografiska grupper, 2019 (procent och korrelation)

	Mycket dåligt	Ganska dåligt	Varken bra eller dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Summa procent	Samband	Antal
Samtliga	38	26	24	9	3	100		2 749
Kön							Tau-c=	2 745
Kvinna	40	27	25	6	2	100	0,079	1 422
Man	35	26	23	12	4	100	(0,000)	1 323
Åldersgrupp							Tau-c=	2 749
16–19 år	26	26	39	6	3	100	-0,138	121
20–29 år	24	27	34	11	4	100	(0,000)	292
30–39 år	29	26	25	14	6	100		358
40–49 år	31	27	24	14	4	100		401
50–59 år	46	23	20	8	3	100		482
60–69 år	46	24	23	6	1	100		513
70–70 år	41	32	20	6	1	100		453
80–85 år	44	31	21	2	2	100		129
Utbildningsnivå							Tau-c=	2 668
Låg	46	24	22	5	3	100	0,104	378
Medellåg	41	29	22	6	2	100	(0,000)	806
Medelhög	38	25	23	12	2	100		595
Hög	31	27	26	12	4	100		889
Månadsinkomst							Tau-c=	2 612
–14 999 kr	43	24	24	7	2	100	0,131	657
15 000–34 999 kr	41	29	23	5	2	100	(0,000)	1141
35 000–	28	27	25	16	4	100		814
Bostadsort							Tau-c=	2 694
Landsbygd	48	26	18	6	2	100	0,097	413
Mindre tätort	39	27	26	6	2	100	(0,000)	551
Stad eller större tätort	35	28	24	10	3	100		973
Storstad (Göteborg)	33	25	26	12	4	100		757

Kommentar: Frågan löd *'Vilken är din åsikt om följande förslag? Datorer ska få ta över fler beslut på myndigheter'.* Svarsalternativen lyder *'Mycket dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag', 'Varken dåligt eller bra förslag', 'Ganska bra förslag'* och *'Mycket bra förslag'*. Tau-c mäter samband mellan två variabler som rangordnar individer i kategorier. Måtten anger riktningen och styrkan i samband. De varierar mellan -1 (negativt samband) och +1 (positivt samband). Inom parentes anges signifikansnivå.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Inställning till automatiserat beslutsfattande och politiska skiljelinjer

Studier om automatiserat beslutsfattande uppmärksammar sällan betydelsen av politiska skiljelinjer (Arukjo m.fl., 2020; Smith, 2018). Individers kännedom och föreställningar om automatiserat beslutsfattande i offentlig sektor har dock samband

med deras politiska intresse (Denk, Hedström & Karlsson, 2019). Det finns även samband mellan hur individer placerar sig på den traditionella vänster-höger-skalan och inställning till automatiserat beslutsfattande i myndigheter (tabell 2, tau-b = 0,104).[2] De som placerar sig på den vänstra delen eller i mitten av skalan är mer kritiska till automatiserat beslutsfattande än de som placerar sig på den högra delen av skalan. Samma mönster återfinns delvis när det gäller partisympatier. Det finns ett samband mellan partisympati och inställning till automatiserat beslutsfattande som skapar två grupper (Cramer's V = 0,119).[3] I den ena gruppen återfinns de som sympatiserar med Miljöpartiet, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna eller Sverigedemokraterna. Dessa partisympatisörer har en mer negativ inställning än de som ingår i den andra gruppen.

Tabell 2 Inställning till automatiserat beslutsfattande och politiska grupper, 2019 (procent och korrelation)

	Mycket dåligt	Ganska dåligt	Varken bra eller dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Summa procent	Samband (signifikans)	Antal
Ideologi							Tau-b=	2 703
Klart till vänster	47	23	22	7	1	100	0,104	277
Något till vänster	41	26	25	5	3	100	(0,000)	597
Varken till vänster eller höger	40	27	24	6	3	100		772
Något till höger	28	30	26	13	3	100		717
Klart till höger	35	22	24	15	4	100		340
Partisympati							Cramer's V=	2 403
Vänsterpartiet	46	23	22	8	1	100	0,119	241
Socialdemokraterna	43	25	25	5	2	100	(0,000)	584
Centerpartiet	25	33	23	15	4	100		252
Liberalerna	26	29	18	21	6	100		130
Moderaterna	25	29	28	14	4	100		416
Kristdemokraterna	29	32	26	11	2	100		199
Miljöpartiet	36	30	23	8	3	100		145
Sverigedemokraterna	46	23	22	6	3	100		436

Kommentar: Frågan löd *'Vilken är din åsikt om följande förslag? Datorer ska få ta över fler beslut på myndigheter'.* Svarsalternativen var *'Mycket dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag', 'Varken dåligt eller bra förslag', 'Ganska bra förslag'* och *'Mycket bra förslag'*. Tau-b mäter samband mellan två variabler som rangordnar individer i kategorier. Måttet anger riktningen och styrkan i samband. Det varierar mellan -1 (negativt samband) och +1 (positivt samband). Tau-b används när antalet kategorier på de två variablerna är samma, medan tau-c används när variablerna har olika antal kategorier. Cramer's V är ett sambandsmått som anger styrkan i samband mellan en nominalvariabel och en nominal- eller ordinalvariabel med kategorier. Måttet varierar mellan 0 och 1. Endast riksdagspartier ingår i variabeln för partisympatier, vilket innebär att sympatier för Demokraterna eller andra partier inte ingår. Inom parentes anges signifikansnivå.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Den andra gruppen består av de som sympatiserar med Centerpartiet, Liberalerna eller Moderaterna, medan de som sympatiserar med Kristdemokraterna intar en position mellan de två grupperna. Inställningen till automatiserat beslutsfattande är mindre negativ i denna grupp än i den första gruppen. Graden av negativ inställning varierar därmed mellan individer beroende på deras politiska förhållningssätt och partipolitiska sympatier.

Inställning och framtidsoro

Är inställningen till ökat automatiserat beslutsfattande uttryck för underliggande oro för framtiden? Våra åsikter om ny teknik är kopplade till förväntningar om vilka möjligheter och risker som användningen av tekniken ska medföra i framtiden. Dessa förväntningar är kopplade till hur optimistiskt eller pessimistiskt vi ser på framtiden. Med automatiserat beslutsfattande aktualiseras frågor om olika aspekter av samhällsutvecklingar. Ronald Inglehart (2018) har hävdat tesen att hur vi förhåller oss till den kommande utvecklingen med ökad automatisering och användning av artificiell intelligens (AI) kommer att forma nya värderingar och konfliktlinjer. Bland annat kommer oron för utvecklingen att påverka hur vi förhåller sig till AI och automatisering. I tabell 3 presenteras därför analyser av samband mellan inställning till ökat automatiserat beslutsfattande i myndigheter och framtidsoro rörande AI, automatisering och robotisering. Som framgår av tabellen finns det inget signifikant samband mellan oro för framtida cyberattacker och inställning till automatiserat beslutsfattande. Det finns däremot samband mellan de andra aspekterna av framtidsoro för automatisering och inställning till automatiserat beslutsfattande. För det första finns det ett negativt samband mellan framtidsoro för att robotar och AI ska få för stor makt och inställning till automatiserat beslutsfattande (tau-c = -0,114). De som upplever mycket stor eller stor oro för att robotar och AI ska medföra ökad maktkoncentration är i större utsträckning negativa till ökat automatiserat beslutsfattande än de som är inte särskilt eller inte alls oroade för att robotar och AI ska få för stor makt. För det andra finns det ett ännu starkare samband mellan framtidsoro för att fysiska butiker ska slås ut av e-handel och inställning till automatiserat beslutsfattande i myndigheter (tau-c = -0,189). De som upplever mycket stor eller stor oro för att fysiska butiker ska slås ut av e-handel är mer negativt inställda till automatiserat beslutsfattande än de som är inte särskilt eller inte alls oroade. För det tredje finns ett motsvarande negativt samband mellan framtidsoro för att jobb försvinner på grund av automatisering och inställning till automatiserat beslutsfattande (tau-c = -0,202). Återigen har de som upplever mycket stor eller stor oro för att jobb försvinner en mer negativ inställning till automatiserat beslutsfattande än de som inte är särskilt eller inte alls oroade. Sammantaget indikerar analyserna att individers framtidsoro för AI, automatisering och robotisering har samband med deras

inställning till automatiserat beslutsfattande. Resultaten antyder att individernas kritiska inställning är kopplad till oro att ökad AI, automatisering och robotisering medför förlorade arbetstillfällen.

Tabell 3 Inställning till automatiserat beslutsfattande och framtidsoro, 2019 (procent och korrelation)

	Mycket dåligt	Ganska dåligt	Varken bra eller dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Summa procent	Samband	Antal
Oro för cyberattacker							Tau-c=	2 662
Mycket oroande	42	21	21	11	5	100	0,014	472
Ganska oroande	35	28	25	10	2	100	(0,382)	1 042
Inte särskilt oroande	36	29	25	7	3	100		947
Inte alls oroande	45	19	26	8	2	100		201
Robotar och artificiell intelligens riskerar att få för mycket makt							Tau-c=	2 677
Mycket oroande	51	21	21	4	3	100	-0,114	424
Ganska oroande	39	30	22	7	2	100	(0,000)	800
Inte särskilt oroande	31	27	28	11	2	100		1 156
Inte alls oroande	36	24	22	12	6	100		297
Fysiska butiker slås ut på grund av e-handel							Tau-c=	2 685
Mycket oroande	51	25	17	5	2	100	-0,189	848
Ganska oroande	34	30	26	8	2	100	(0,000)	1 135
Inte särskilt oroande	26	23	31	16	4	100		585
Inte alls oroande	31	19	23	14	13	100		117
Jobb försvinner på grund av automatisering							Tau-c=	2 687
Mycket oroande	54	23	18	3	2	100	-0,202	611
Ganska oroande	38	30	23	7	2	100	(0,000)	1 026
Inte särskilt oroande	27	27	29	13	4	100		856
Inte alls oroande	25	16	30	21	8	100		194

Kommentar: Frågan löd *'Vilken är din åsikt om följande förslag? Datorer ska få ta över fler beslut på myndigheter'*. Svarsalternativen var *'Mycket dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag', 'Varken dåligt eller bra förslag', 'Ganska bra förslag'* och *'Mycket bra förslag'*. Tau-c mäter samband mellan två variabler som rangordnar individer i kategorier. Måtten anger riktningen och styrkan i samband. De varierar mellan -1 (negativt samband) och +1 (positivt samband). Inom parentes anges signifikansnivå.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Kritisk inställning till automatiserat beslutsfattande dominerar

De föregående avsnitten har analyserat de enskilda variablernas samband med inställning till ökat automatiserat beslutsfattande i myndigheter. Individers egenskaper kan dock vara överlappande och samvariera med varandra. Frågan för detta avsnitt är därför om variablernas betydelse för inställningen ändras när de analyseras tillsammans. Resultatet av en multipel regressionsanalys med alla variabler visar att nästa alla variablers betydelse kvarstår när de analyseras tillsammans, vilket framgår av tabell 4.[4] Det är enbart utbildning som förlorar sin signifikans, medan oro för framtida cyberattacker blir signifikant med positiva effekter på inställningen till automatiserat beslutsfattande. Det sistnämnda resultatet är överraskande eftersom det indikerar att de som känner oro för framtida cyberattacker i mindre utsträckning är kritiska till automatiserat beslutsfattande i myndigheter än de som inte känner oro.

Tabell 4 Multipel regressionsanalys, 2019

Oberoende variabler	Ostandardiserad regressions-koefficient (standardfel)
Konstant	-1,961
	(0,152)
Kön	0,049
	(0,044)
Åldersgrupp	**-0,073**
	(0,012)
Utbildningsnivå	0,013
	(0,023)
Månadsinkomst	**0,079**
	(0.032)
Bostadsort	**0,090**
	(0,021)
Vänster-höger position	**0,109**
	(0,018)
Cyberattacker	**0,153**
	(0,027)
Robotar och AI får för mycket makt	**-0,079**
	(0,029)
Fysiska butiker slås ut	**-0,145**
	(0,030)
Jobb försvinner av automatisering	**-0,201**
	(0,030)
Justerad förklaringsgrad (R2adj)	**13,6%**
	(n=2 470)

Kommentar: Den beroende variabeln är inställning till förslaget att datorer ska få ta över fler beslut på myndigheter (se tabell 1). Variablerna om framtidsoro är omkodade från *Inte alls oroande* (1) till *Mycket oroande* (4). Fet stil markerar signifikanta resultat (p ≤ 0,05).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Även om effekterna är signifikanta är de relativt måttliga i sin styrka. Resultaten indikerar att den negativa inställningen till ökat automatiserat beslutsfattande hos myndigheter är mer framträdande än positiv inställning oavsett individernas bakgrund, politiska förhållningssätt eller framtidsoro. Det finns därmed ingen tydlig spänning där en grupp som domineras av positiv inställning ställs emot en grupp med negativ inställning. Den negativa inställningen förekommer istället hos alla grupper. De som är mindre kritiska till ökat automatiserat beslutsfattande är yngre med hög inkomst som bor i storstad och som kombinerar mindre framtidsoro för AI och automatisering med en placering på den högre delen av vänster-högerskalan. De mest kritiska till ökat automatiserat beslutsfattande återfinns istället hos äldre låginkomsttagare som bor på landsbygden med vänsterideologiska åsikter och som känner oro inför den framtida utvecklingen med AI och automatisering.

Avslutning

Allt fler myndigheter inför automatiserat beslutsfattande. Som framkommer av kapitlets övergripande resultat har en betydande majoritet av de tillfrågade en negativ inställning till att öka det automatiserade beslutsfattande hos myndigheter. Den negativa inställningen dominerar i alla grupper, även om det finns skillnader i vilken omfattning som den negativa inställningen förekommer inom grupper. Om kapitlets resultat relateras till tidigare studier om individers attityder till automatiserat beslutsfattande (Denk, Hedström & Karlsson, 2019) framträder en kombination av begränsad kännedom om och negativ inställning till automatiserat beslutsfattande. Individerna saknar kännedom om att datorer fattar beslut inom offentlig sektor samtidigt som de har en negativ inställning till att öka antalet beslut som fattas av datorer inom myndigheter.

Relaterad till de två föreställningar om individers förhållningssätt till automatiserat beslutsfattande som återfinns inom forskningsfältet ger analyserna empiriskt stöd till föreställningen att individerna har ett negativt förhållningssätt. Det innebär att det därmed finns en motsättning mellan den pågående förändringen inom myndigheterna och västsvenskarnas inställning till automatiserat beslutsfattande. Denna skillnad kan i förlängningen medföra att det uppstår en konflikt mellan myndigheternas beslutsmetoder och individernas uppfattningar, vilket kan undergräva myndigheternas och beslutens legitimitet. Det finns därför anledning för framtida studier att återkomma till frågor om individernas inställning till automatiserat beslutsfattande hos myndigheter. Det är emellertid inte enbart inom myndigheter som automatiserat beslutsfattande används. Även kommuner automatiserar alltfler beslut, exempelvis vid beslut om försörjningsstöd. En annan angelägen forskningsuppgift för kommande studier är därför att studera individernas inställning till automatiserat beslutsfattande i kommuner, samt om inställningen varierar i förhållande till område och i jämförelse med automatiserat beslutsfattande i myndigheter.

De empiriska analyserna ger också delvis stöd till den tes om kopplingen mellan framtidsoro och inställning till automatisering som Roland Inglehart (2019) har framfört. Vad Inglehart hävdar är att automatisering kommer att minska jämlikheten genom ökad resurskoncentration samtidigt som våra arbeten blir mer osäkra och sämre avlönade. De som är mest negativt inställda till automatiserat beslutsfattande är också de som har starkast oro för att automatiseringen kommer att hota arbetstillfällen. Den negativa inställningen är också mest framträdande hos de som kan förväntas påverkas mest eller som har sämst förutsättningar att hantera automatiseringens konsekvenser, såsom låginkomsttagare och äldre. Men de empiriska analyserna visar också på att detta enbart är en del av förklaringen till inställningen. Det finns andra förhållanden som påverkar vår inställning till automatiserat beslutsfattande som kommande studier behöver upptäcka och undersöka.

Noter

1 Tau-c mäter samband mellan två variabler som rangordnar individer i kategorier. Måttet anger riktningen och styrkan i samband. Det varierar mellan -1 (negativt samband) och +1 (positivt samband).

2 Tau-b mäter samband mellan två variabler som rangordnar individer i kategorier. Måttet anger riktningen och styrkan i samband. Det varierar mellan -1 (negativt samband) och +1 (positivt samband). Tau-b används när antalet kategorier på de två variablerna är samma, medan tau-c används när variablerna har olika antal kategorier.

3 Cramer's V är ett sambandsmått som anger styrkan i samband mellan en nominalvariabel och en nominal- eller ordinalvariabel med kategorier.

4 Linjär regressionsanalys (OLS) används för att analysera kontinuerliga variabler som beroende variabler. Beroende variabel i analysen är inställning till ökat automatiserat beslutsfattande i myndigheter, som med sin uppbyggnad med fem kategorier antas approximativt motsvara en kontinuerlig variabel. Med undantag för partisympatier utgör alla variabler som presenteras i de föregående avsnitten oberoende variabler i analysen. Anledningen till att partisympatier inte ingår är att variabeln har en nominal struktur, vilket inte är möjligt att analysera med linjär regressionsanalys.

Referenser

Araujo, Theo, Helberger, Natali, Kruikemeier, Sanne & de Vresse, Claes H. (2020). In AI we trust. Perceptions about automated decision-making by artificial intelligence. *AI & Society 35*, 611–623.

Dawes, Robyn M., Faust, David & Meehl, Paul E. (1989). Clinical versus actuarial judgement. *Science 243*, 1668–1674.

Denk, Thomas, Hedström, Karin & Karlsson, Fredrik (2019). Medborgarna och automatiserat beslutsfattande. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg, Patrik & Annika Bergström (red), *Storm och Stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Dietvorst Berkeley J., Simmons Joseph P. & Massey, Cade (2015). Algorithm aversion: people erroneously avoid algorithms after seeing them err. *Journal of Experimental Psychology: General 144*(1), 114–126.

eSam (2018). Rättsligt uttalande om automatiserat beslutsstöd (VER 2017:57). Stockholm: e-samverkansprogrammet.

Förvaltningslagen (2019:700).

Inglehart, Ronald D. (2018). *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing and Reshaping the World.* Cambridge: Cambridge University Press.

Logg, Jennifer M. (2017). *Theory of Machine: When Do People Rely on Algorithms?* Harvard Business School Working Paper, No. 17-086. Harvard: Harvard University.

Logg Jennifer M., Minson Julia A. & Moore, Don A. (2019). Algorithm appreciation: People Prefer Algorithmic to Human Judgment. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 151, 90–103.

Madhavan, Poornima & Wiegmann, Douglas A. (2007). Effect of Information Source, Pedigree, and Reliability on Operator Interaction with Decision Support Systems. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society* 49, 773–785.

Smith, Aaron (2018). *Public Attitudes toward Computer Algorithms*. Washington: Pew Research Center.

KONSTEN ATT LEVA MED ROBOTAR – ATTITYDER TILL AUTOMATISERING

MARCUS WEISSENBILDER

Sammanfattning
Att allt fler jobb kan komma att automatiseras i allt snabbare takt är ett scenario som har blivit mycket omdiskuterat under de senaste åren. Studier har visat att upp emot hälften av alla jobb kan komma att automatiseras enbart under de kommande decennierna. Det skulle kunna innebära att många samhällsgrupper på kort tid kommer att bli arbetslösa, vilket i så fall lär få stora konsekvenser för människors politiska preferenser och beteende. I följande kapitel analyseras automatisering, med fokus på huruvida oro för att jobb ska försvinna på grund av ökad automatisering påverkar politiska preferenser. Ett samband som diskuteras inom forskning är att de som hotas av arbetslöshet föredrar större grad av omfördelning av resurser i samhället. Resultaten visar att även under kontroll för demografiska faktorer och politisk ideologi så finns ett samband mellan oro för automatisering och starkare preferenser för att samhället ska omfördela mer.

De senaste trettio åren har präglats av en allt ökande takt av teknologisk utveckling. Ett känt exempel som tagit sig in i allmänhetens medvetande är den så kallade ”Moore’s lag”. Denna observation visar hur antalet transistorer som får plats på ett chip växer exponentiellt. Sedan 1965 har detta visat sig stämma, med en fördubbling cirka vartannat år. Detta har lett till enorma förbättringar i processorkraft, vilket möjliggjort många av de teknologiska framsteg vi har sett under se senaste decennierna (Roser & Ritchie, 2013). Den teknologiska utvecklingen har medfört att vi nu kan gå runt med mobiltelefoner som innehåller filmkamera, kamera, all vår musik och alla våra bilder och inte minst all kunskap i hela världen via internet, något få ens hade kunnat tänka sig för enbart 20 år sedan. Den allt större processorkraften har också möjliggjort stora framsteg i implementeringen av artificiell intelligens.

Artificiell intelligens (AI) har kommit att bli något av ett trendbegrepp att slänga sig med. I förenklad form används AI ofta för att beskriva teknologi som tillämpar maskininlärning. Processen går ut på att en AI får massiva mängder data och sedan tränar sig själv att optimera en process för att nå ett visst förutbestämt resultat (Lee, 2018). Det är denna metod som används för att bland annat träna självkörande bilar, för att medicinska AI ska kunna utföra diagnostik och för att optimera resultat i sökmotorer. Det är på liknande sätt som AI kan komma att

Weissenbilder, Marcus (2020). Konsten att leva med robotar – Attityder till automatisering. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

hota jobb inom många sektorer när det implementeras allt mer. Ofta har diskussionen om automatisering handlat om att det anses hota rutinarbete, så som arbete i fabriker. Dagens AI hotar dock även jobb inom nästan alla sektorer, även högt kvalificerade jobb så som analytiker och utredare. Forskare har visat att uppemot hälften av alla jobb i USA kan, till någon grad, automatiseras inom enbart ett fåtal decennier (Frey & Osborne, 2017). Korrektheten i förutsägelser likt denna kan alltid ifrågasättas, men det illustrerar en potentiell utveckling där Sverige, likt alla andra länder, kommer att påverkas starkt av automatiseringen, inte minst då Sverige är bland de länder med högst antal AI-företag per capita (Asgard, 2017). Sverige är även ett av de länder med flest industriella robotar per capita (Petropoulos, 2019).

Det är rimligt att anta att begreppet automatisering är något det svenska folket är medvetna om. Opinionsanalytiker har dock ägnat relativt lite tid åt att studera vad folk tror och tänker kring de potentiella effekterna av automatisering. Undersökningar från EU visar visserligen att 74 procent av de tillfrågade tror att ”fler jobb kommer att försvinna än skapas av AI” och att 72 procent anser att ”robotar kommer att stjäla jobb” (Eurobarometer, 2017). Liknande opinionsundersökningar i USA visar att en majoritet är för att begränsa andelen jobb som företag ska få automatisera (Frey, 2020), men de ovan omnämnda är några av få undersökningar som befattat sig med frågan. Allt fler forskare har dock börjat ägna tid åt frågan huruvida automatisering kan påverka politiska preferenser, om det potentiella hot som AI utgör mot arbetsmarknaden kan leda till att folk omvärderar vilken policy de anser bör genomföras. I följande kapitel görs bland de första testen av detta i svensk kontext. Med utgångspunkt i en fråga om hur oroade västsvenskarna generellt är för automatisering av jobb redogörs för demografiska och socioekonomiska skillnader i oron, samt testas om oro för automatisering är en prediktor för omfördelningspreferenser. Ökad ekonomisk ojämlikhet är en av de stora potentiella konsekvenser som automatisering förutspås medföra (Banerjee & Duflo, 2019) och mycket tidigare forskning har pekat på att de som riskerar arbetslöshet blir mer positivt inställda till omfördelning (Rommel & Walter, 2018), att även pröva automatiseringens effekter på just denna preferens är därmed av relevans.

Från hästar till robotar

Teknologisk utveckling har alltid varit en av de största drivkrafterna bakom ekonomisk utveckling. Stora förändringar i samhällets organisation skedde visserligen under perioden mellan år 0–1700, men den ekonomiska utvecklingen var relativt långsam och den genomsnittliga tillväxten per år i världen under denna period var enbart 0,1 procent. I början av 1800-talet, som följd av att den industriella revolutionen hade påbörjats, höjdes takten på världens ekonomiska tillväxt enormt. Perioden 1820–1913 såg en genomsnittlig tillväxt per år i världen på 1,5 procent och under perioden 1913–2012 har tillväxten i snitt varit 3,0 procent per år (Piketty, 2015). Den teknologiska utvecklingen spelade en avgörande roll för

denna stora ökning i produktivitet. Den industriella revolutionen bidrog kraftigt till den ekonomiska utvecklingen och påföljande förbättringar i levnadsstandard. För enbart 110 år sedan arbetade till exempel hälften av Sveriges befolkning inom jordbruk, denna siffra är nu under 3 procent (Ekonomifakta, 2019). Det är dock möjligt att vi står inför en ännu snabbare förändring. Utvecklingen av artificiell intelligens har nämligen lett många forskare till att tro att det på enbart ett fåtal decennier kommer att ske ytterligare en stor strukturförändring i hur människor arbetar (Frey & Osborne, 2017; Lee, 2018; Banerjee & Duflo, 2019).

Att många jobb redan har automatiserats och att många fler kommer att följa samma utveckling är svårt att argumentera emot. Två stora relevanta frågor tvistar dock vetenskapen om. Hur stor andel av alla jobb kan komma att automatiseras inom de kommande decennierna? Samt, leder automatisering av jobb till en nettoförlust av antalet tillgängliga jobb eller skapas tillräckligt många nya jobb för att antingen skapa ett jämnviktsläge eller till och med utöka antalet jobb i samhället? Låt oss inleda med den första frågan, andelen jobb som kan automatiseras.

Den vetenskapliga artikel som fått störst genomslag i debatten om automatisering är ”The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?” (Frey & Osborne, 2017). I denna artikel gör författarna det första storskaliga försöket att kvantifiera hur stor sannolikhet det är att samtliga enskilda yrken på arbetsmarknaden kan automatiseras. Resultaten visar att 47 procent av alla yrken potentiellt kan automatiseras under de kommande två till tre decennierna. Detta resultat fick stor medial spridning, men också mycket kritik. Liknande analyser från t.ex. OECD landar i att enbart 10–12 procent av alla jobb kan komma att automatiseras under denna period (Nedelkoska & Quintini, 2018) medan en rapport från konsultföretaget McKinsey hävdar att cirka 14 procent av alla jobb kommer försvinna före 2030 (Manyika m.fl., 2017). Kritiken mot beräkningarna varierade från att Frey och Osborne hade utgått från antagandet att i de fall en arbetsuppgift kan automatiseras så räknas hela det jobbet som automatiserbart (Lee, 2018), till att forskarna inte nämnt i sina analyser att det kommer att skapas många nya jobb utöver de redan befintliga samt att de överskattar hur snabbt AI kan komma att implementeras (Milanovic, 2019). Kritik har också kommit från motsatt håll, då vissa menar att artikeln från Frey & Osborne, där data samlades in 2013, redan är förlegad (Lee, 2018). De senaste fem årens implementering av AI har gått i en sådan takt att de yrken som klassificerats som säkra i rapporten nu skulle klassas som hotade av automatisering (Lee, 2018). Estimaten varierar därmed mellan 10–50 procent för de kommande två–tre decennierna. Oavsett vilken siffra som ligger närmast de förändringar som faktiskt kommer att ske på arbetsmarknaden visar det att en signifikant del av alla jobb inom en kort period är potentiellt hotade. Även om enbart 10 procent av alla jobb som nu finns är hotade så är det en stor siffra för samhället att hantera.

Automatisering har emellertid pågått länge. Många av de fabriksjobb som tidigare bemannades av stora arbetargrupper har sedan decennier bytts ut mot robotar.

Dessutom skapas ständigt nya jobb och många av de som potentiellt skulle bli arbetslösa till följd av automatisering går i pension och ersätts av yngre människor i nyskapade jobb. Likt all ny teknik är det svårt att förutspå hur många och vad för slags jobb som faktiskt kan skapas i framtiden (Milanovic, 2019). Detta leder oss till den andra frågan, leder automatisering till en nettoförlust av antalet jobb? Sett till Milanovics argument är detta förstås omöjligt att kvantifiera, då tidshorisonten kan sättas hur långt som helst in i framtiden. Det finns dock ett antal studier som analyserat hur arbetsmarknaden har förändrats när jobb har ersatts av robotar och/eller AI. I en studie av industriella robotar på arbetsmarknaden i USA visar en jämförelse mellan områden som utsatts för automatisering och områden där detta inte har skett att fler robotar i ett område sänker så väl anställningsgrad som löner (Acemoglu & Restrepo, 2020). Andra studier visar liknande resultat: Även om automatisering höjer produktiviteten så höjer det också arbetslösheten signifikant i de berörda områden, åtminstone i ett kort perspektiv (Brynjolfsson m.fl., 2018). De studier som har analyserat frågan utgår dock av förklarliga skäl från historiska data. De potentiella effekterna av AI på automatisering är svåra att förutsäga med utgångspunkt i dessa data, då det är så pass skilda processer. Mycket pekar dock på att AI kommer att leda till så väl snabbare som bredare automatiseringsgrad än robotiseringen av fabriker på 1900-talets senare del gjorde (Lee, 2018).

Forskning pekar därmed på att automatisering kommer att sänka det totala antalet jobb som finns tillgängliga, även om nya jobb kommer att skapas. Den mjukaste tolkning som går att göra är att det åtminstone finns en negativ nettoeffekt i ett kort perspektiv och i vissa specifika områden. Likt den potentiella automatiseringsgraden verkar det som att oavsett nettoeffekten av automatisering så kommer vissa samhällsgrupper att påverkas negativt relativt snabbt. Människors vardag kommer att förändras när de förlorar sina jobb och antingen måste utbilda/träna om sig eller gå i pension och vissa samhällen kommer att lida mer än andra av effekterna av automatisering. Utifrån hur tidigare forskning visat på hur förändringar på arbetsmarknaden påverkar politiskt beteende, preferenser och partival är det rimligt att anta att även automatisering kan ha en liknande effekt. Se nästa stycke för mer utförlig beskrivning av detta.

Att mäta effekten av automatisering

Tidigare förändringar av arbetsmarknaden har ofta även lett till stora förändringar i det politiska landskapet. Offshoring, som en konsekvens av allt mer globalisering, har pekats ut som en potentiell förklaring till framväxten av olika partier och politiska aktörer i västvärlden (Swank & Betz, 2003; Rodrik, 2020). Studier har bland annat visat på att offshoring, det vill säga att jobb flyttas från ett land till ett (oftast) fattigare land med lägre kostnader, leder till ökande preferenser för omfördelning bland de arbetare som förlorar sina jobb på grund av att jobbet flyttas till ett annat land. (Rommel & Walter, 2018; Walter, 2017).

Studiet av automatisering av jobb som förklaring för politiska preferenser är dock relativt nytt. I de fåtal studier där detta fenomen har analyserats används främst det ovan beskrivna indexet av Frey och Osborne (2017). Detta tillvägagångssätt att studera automatisering som förklaring för förändringar i preferenser är i linje med vad forskning har funnit tidigare, att det är på den individuella yrkesnivån som förändringar sker. Det är alltså inte vid automatisering av arbetssektorer som helhet, utan snarare vid automatisering av individuella yrken som förändringar i politiska preferenser kan uppstå. En studie av Thewissen & Rueda (2019) använder därför automatiseringsriskindexet av Frey och Osborne (2017) för att analysera hur individuell risk för automatisering påverkar preferenser för omfördelning. Tesen är i linje med vad Rommel och Walter visar (2018), nämligen att om jobb hotas av faktorer utanför individens egen makt, t.ex. globalisering eller automatisering, så väljer de individer som hotas av detta att förorda omfördelning i allt större grad. Thewissen och Rueda (2019) finner, vid kontroll för ett stort antal faktorer, stöd för denna tes i sina analyser av data från 17 europeiska länder.

Det är dock problematiskt att påstå att alla medborgare vet den faktiska risken med att deras yrke ska automatiseras. Visserligen har den som arbetar inom ett specifikt yrke en (viss) insikt i utvecklingen och förändringen av sin egen bransch, men hur väl detta matchar den grad av automatiseringsmöjlighet indexet visar på har inte testats. I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 har istället en fråga ställts som direkt frågar respondenterna i vilken grad de är oroliga att ”jobb försvinner på grund av automatisering”. Frågan ställdes i samband med ett flertal frågor som berör oro för händelser kopplade till digitalisering, teknik och internet.

Figur 1 Framtidsoro: ”Jobb försvinner på grund av automatisering”, Västsverige 2019 (procent)

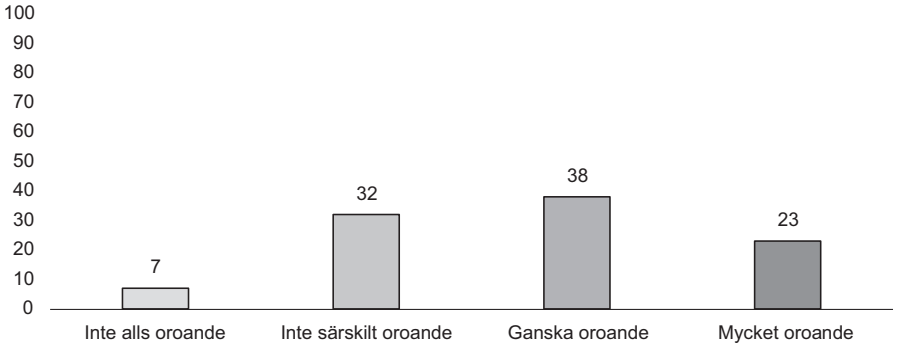

Kommentar: Frågan lyder *’Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden? – Jobb försvinner på grund av automatisering’* Svarsalternativen är ’*Inte alls oroande*’, ’*Inte särskilt oroande*’, ’*Ganska oroande*’ samt ’*Mycket oroande*’. Figuren visar andelen som angett ”ganska oroande” samt ”mycket oroande. Frågan ingår i ett frågebatteri om oro för flertalet olika områden kopplade till teknologi (se figur 2). Antalet svarspersoner är 2 777.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Resultatet visar att 61 procent av de tillfrågade antingen finner det ”Ganska oroande” eller ”Mycket oroande” att jobb kommer att försvinna på grund av automatisering (figur 1). Frågan ställs visserligen inte i ett format där den tillfrågade får besvara hur oroande den finner att det egna jobbet kan komma att försvinna, utan huruvida ”jobb” i allmänhet kommer att försvinna. Det är dock rimligt att anta att denna fråga är en bättre prediktor för politiska attityder än det index av Frey & Osborne (2017) som använts av tidigare forskning, då SOM-undersökningens fråga är direkt kopplad till individens oro snarare än till hur procentuellt stor chans det är att individens jobb automatiseras.

Frågan ställdes som en del av en större grupp frågor inriktat mot teknik- och internetområden (se figur 2). Sett till andelen som finner något av dessa områden ”Ganska oroande” eller ”Mycket oroande” så placerar sig oro för automatisering på tredje plats. Bland de omfrågade områdena är det enbart säkerheten på internet och att fysiska butiker slås ut av e-handel som västsvenskarna finner mer oroande. Att oro för automatisering placerar sig så pass högt, i linje med oro för övervakning och elbrist, två problem som diskuteras aktivt i samhället, är en tydlig indikation på automatisering har blivit etablerat i samhället som ett potentiellt hot. Andelen oroade över automatisering kan visserligen inte likställas med hur många som är oroade för klimatförändringar (Martinsson & Andersson, 2020) men att en majoritet av västsvenskarna anser automatisering oroande är än dock anmärkningsvärt, då det är ett relativt nytt att diskutera begreppet i relation till framtidsoro.

Figur 2 Framtidsoro för olika teknik- och internetområden, Västsverige 2019 (andel ganska/mycket oroande)

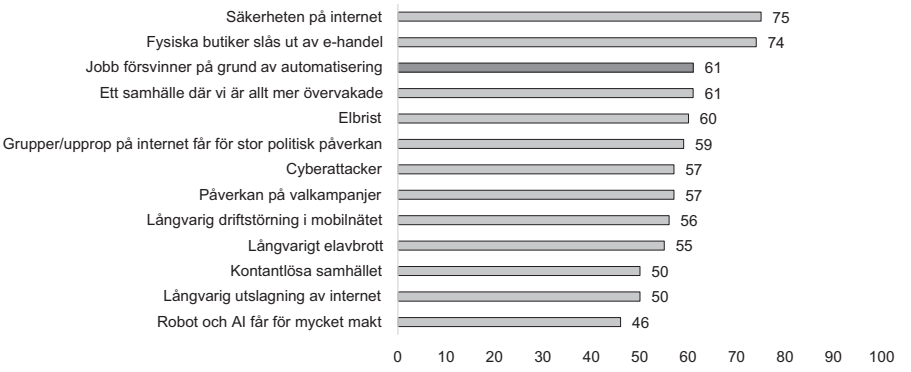

Kommentar: Frågan lyder *’Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?’* Svarsalternativen är ’*Inte alls oroande*’, ’*Inte särskilt oroande*’, ’*Ganska oroande*’ samt ’*Mycket oroande*’. Figuren visar andelen som angett ”ganska oroande” samt ”mycket oroande. Antalet svarspersoner varierar mellan 2 749 och 2 777.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Tabell 1 Framtidsoro: ”Jobb försvinner på grund av automatisering” efter bakgrundsfaktorer, Västsverige 2019

	Inte alls oroande	Inte särskilt oroande	Ganska oroande	Mycket oroande	Summa	Antal
Samtliga	7	32	38	23	100	2 777
Kön						
Kvinna	5	27	40	28	100	1 440
Man	10	37	36	17	100	1 333
Ålder						
16–29 år	10	28	38	24	100	409
30–49 år	10	40	33	17	100	764
50–64 år	6	33	41	20	100	744
65–85 år	5	25	41	29	100	860
Utbildning						
Låg	4	19	39	38	100	386
Medellåg	4	26	43	27	100	824
Medelhög	9	33	39	19	100	611
Hög	10	42	34	14	100	896
Ideologisk självplacering						
Klart till vänster	8	23	40	29	100	280
Något till vänster	7	33	40	20	100	597
Varken vänster eller höger	8	28	38	26	100	769
Något till höger	7	38	38	17	100	732
Klart till höger	6	33	37	24	100	343
Månadsinkomst						
Max 14 999 SEK	5	22	38	35	100	678
Mellan 15–34 999 SEK	6	28	42	24	100	1 160
Mer än 35 000 SEK	11	46	33	10	100	824
Arbetsmarknadsstatus						
Arbetar	8	38	38	16	100	1 464
Arbetar ej	7	26	35	32	100	1 136
Medborgarskap						
Svenskt	7	31	40	22	100	2 536
Annat	9	35	29	27	100	218

Kommentar: För frågans lydelse se figur 1. Tabellen visar fördelning mellan svarsalternativen hos de olika grupperna. Utbildning: Låg = ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög = examen från högskola/universitet. Ideologisk självplacering: Frågan lyder: ’Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?’. Arbetsmarknadsstatus: Arbetar ej = Sjukskrivna, arbetslösa, studerande.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Oro i olika samhällsgrupper

I följande stycke följer en nedbrytning av oro på ett antal relevanta grupper. Tidigare forskning har visat att tillhörighet till samtliga dessa grupper kan styra politiska åsikter (Thewissen & Rueda, 2019). I likhet med oro överlag visar en gruppjämförelse av oro för automatisering att kvinnor är mer oroade än män (se tabell 1). Intressant nog visar inte ålder någon specifik effekt på oro. Möjligt hade det varit väntat att de yngre har större teknikintresse och därför är något mer medvetna om de potentiella konsekvenserna av automatisering. En förväntad effekt kan dock ses i utbildningsnivå. Även om nya vågor av automatisering kommer att påverka jobben också för högutbildade så är det främst lågutbildade som kommer att bli påverkade först. Tabell 1 visar att 77 procent av de lågutbildade är oroade, medan enbart 48 procent av de högutbildade är oroade. En tydligt högre nivå syns även bland låginkomsttagare. Stort överlapp finns dock onekligen mellan lågutbildade och låginkomsttagare. Det är trots det av värde att notera hur det främst är grupper med lägre etableringsgrad som finner automatisering oroande, inte minst då det inte finns en tydlig ideologisk skillnad och dessa individer verkar politiskt jämnt fördelade. Även om det kan tänkas positivt i sig att frågan inte delar sig i olika politiska läger så kan den låga graden av oro hos politiskt inflytelserika grupper (högutbildade och höginkomsttagare) samt den oklara ideologiska placeringen göra det svårare att ”aktivera” automatisering som politisk fråga.

Automatisering och politiska preferenser

Resultaten ovan visar att automatisering oroar västsvenskarna. Frågan återstår dock huruvida det är relaterat till politiska preferenser. I tabell 2 presenteras resultaten av en regression för att testa detta. Som beroende variabel har det politiska förslaget ”Minska inkomstskillnaderna i samhället” valts. Modellen ämnar därmed testa huruvida oro för automatisering har ett samband med att individer är starkare anhängare av omfördelning. Tidigare litteratur har visat på en relation mellan förändringar på arbetsmarknaden och omfördelningspreferenser, teoretiskt sett bör därmed ökad oro för automatisering vara kopplat till preferenser för starkare omfördelning. I modellen kontrolleras för vanliga demografiska faktorer som tidigare forskning visat påverkar preferenser (se t.ex. Thewissen & Rueda, 2019), kön, ålder, inkomst och utbildning. Politiska faktorer som kan tänkas påverka omfördelningspreferenser, så som ideologi och tillit inkluderas också. Även arbetsmarknadsstatus kontrolleras för, i det fall effekten skulle drivas av huruvida en individ är sysselsatt eller ej.

Tabell 2 OLS-regression för påverkan av oro för automatisering på omfördelningspreferenser, Västsverige 2019 (regressionskoefficienter)

	Koefficient	Signifikans
Oro för automatisering	0,10	0,000***
Kön (kvinna ref.)	-0,09	0,034**
Ålder	0,22	0,000***
Månadsinkomst	-0,16	0,000***
Utbildning	-0,02	0,460
Tillit	0,02	0,300
Ideologi	-0,43	0,000***
Arbetsmarknadsstatus (anställd ref.)	-0,21	0,006***
Medborgarskap (svenskt ref.)	-0,01	0,926
Konstant	5,06	
N	1 694	
R2	0,29	

Kommentar: Resultatet redovisar regressionskoefficienter för en OLS-regression. För beskrivning av oro för automatisering se figur 1, för övriga frågor se tabell 1. Den beroende variabeln bygger på frågan -*Vad anser du om följande politiska förslag? – Minska inkomstskillnaderna i samhället'*. 'Ref' står för den referenskategori som används vid de oberoende variablerna. Signifikansnivåerna som redovisas: *** p<0,01, ** p<0,05.

Källa: Den Västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Resultaten från tabell 2 visar att det finns ett signifikant samband mellan att vara oroad för automatisering och att förespråka omfördelning. Den variabel med starkast samband på omfördelningspreferenser är ideologi. Det är knappast förvånande att de till höger är signifikant mer negativt inställda till att omfördela mer. Även högre inkomst visar på en signifikant koefficient i samma riktning, ett förväntat resultat. Arbetsmarknadsstatus är något svårare att tyda, då gruppen inte anställd innefattar pensionärer och studenter. Variabeln av egentligt intresse, oro för automatisering är en klart signifikant prediktor för omfördelningspreferenser. Riktningen är positiv, vilket innebär att för varje förflyttning på orosskalan så är respondenterna något mer positivt inställda till omfördelning. I jämförelse med till exempel ideologi är effektstorleken måttfull, men att denna effekt återstår även under denna kontroll är av stort intresse. Ideologi är bland de striktaste kontroller som kan göras i analyser av omfördelningspreferenser, då denna variabel rent teoretiskt bör fånga den största påverkan av huruvida en individ är positivt eller negativt inställd till omfördelning.

Även under kontroll för allmän oro över AI och internets påverkan, likt tabell 3 visar, kvarstår en signifikant, men något svagare, koefficient. Det verkar därmed inte vara så att de allmänt skeptiska till teknologi även föredrar mer omfördelning, utan sambandet är tydligt kopplat till just oro över automatisering.

Tabell 3 Kontroll för allmän teknik-/internetoro, Västsverige 2019 (regressionskoefficienter)

	Koefficient	Signifikans
Oro för automatisering	0,07	0,002***
Oro för att robotar och artificiell intelligens riskerar att få för mycket makt	0,01	0,592
Oro för att fysiska butiker slås ut på grund av e-handel	0,02	0,407
Oro för långvarig utslagning av internet	0,04	0,143
Oro för elbrist	0,01	0,667

Kommentar: Resultatet redovisar regressionskoefficienter för en OLS-regression med samma modell som i tabell 2, samt de variabler som framgår ur denna tabell. För beskrivning av oro för automatisering se figur 1, för övriga frågor se tabell 1. Den beroende variabeln bygger på frågan '*Vad anser du om följande politiska förslag? – Minska inkomstskillnaderna i samhället*'. 'Ref' står för den referenskategori som används vid de oberoende variablerna. Signifikansnivåerna som redovisas: *** p<0,01

Källa: Den Västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Oro för automatisering och politiskt beteende

Det finns ett antal resultat att ta med sig från analyserna i detta kapitel. Främst av allt att en majoritet av västsvenskarna har framtidsoro över att jobb kommer att försvinna på grund av automatisering. Detta är ett resultat som i sig är viktigt att ta med sig. Implementeringen av AI i samhället och automatiseringen av flertalet stora arbetssektorer är enbart i ett tidigt skedde. Det finns därmed fog för att fortsätta undersöka vad västsvenskarna anser om automatisering även under kommande år. Det bör samtidigt sägas att frågan placerar sig betydligt lägre än oro för bland annat miljöfrågor. Miljöfrågorna har under de senaste åren tenderat att toppa västsvenskarnas framtidsoro och bland de undersökta frågorna om teknik- och internetoro i den västsvenska SOM-undersökningen finns ingen fråga som placerar sig på lika höga orosnivåer.

Analyser rörande huruvida oro för automatisering är en prediktor för politiska preferenser är ännu i ett tidigt skedde. Detta kapitel gör ett bidrag till denna växande forskning på så sätt att det verkar bekräfta två saker. Först av allt stödjer analyserna de resultat som tidigare forskning har visat i att automatisering är något som potentiellt kan påverka politiska preferenser. För det andra tar kapitlet dessa analyser vidare genom att inte använda risken för att respondentens jobb automatiseras som oberoende variabel, utan att istället faktiskt fråga respondenter i vilken grad de är oroliga för automatisering på ett mer generellt plan. Intressant i sammanhanget skulle onekligen vara att följa en stor grupp individer under kommande år och se hur deras oro och preferenser utvecklas i samband under en längre

period, resultaten från analyserna i detta kapitel kan dock ses som ett preliminärt bekräftande av att AI och automatisering kan komma att påverka det politiska landskapet. Skulle en implementering av t.ex. självkörande bilar ske under kort tid så riskerar det att göra en stor arbetssektor arbetslös, samtidigt som utökad implementering av AI i Västsverige även har potential att skapa många nya jobb. Det är inte forskningens jobb att förutspå framtiden, resultaten från detta kapitel pekar dock mot att beslutsfattare aktivt bör bevaka de potentiella konsekvenserna av automatisering.

Referenser

Acemoglu, D. & Restrepo, P. (2020). Robots and jobs: Evidence from US labor markets. *Journal of Political Economy*, *128*(6), 2188–2244.

Asgard (2017). The European Artificial Intelligence Landscape and largest AI hubs in Europe, *Medium*, 31 July.

Banerjee, A. V., & Duflo, E. (2019). *Good economics for hard times: Better answers to our biggest problems*. Penguin UK.

Brynjolfsson, E., Mitchell, T. & Rock, D. (2018, May). What can machines learn, and what does it mean for occupations and the economy?. In *AEA Papers and Proceedings* (Vol. 108, pp. 43–47).

Ekonomifakta (2019). *Strukturförändringar I sysselsättningen*. 2019-12-18.

Eurobarometer. (2017). *Attitudes towards the impact of digitisation and automation on daily life.* 460. *European Commission*.

Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?. *Technological forecasting and social change*, *114*, 254–280.

Frey, C. B. (2020). *The technology trap: Capital, labor, and power in the age of automation*. Princeton University Press.

Lee, K. F. (2018). *AI superpowers: China, Silicon Valley, and the new world order*. Houghton Mifflin Harcourt.

Manyika, J., Lund, S., Chui, M., Bughin, J., Woetzel, J., Batra, P. & Sanghvi, S. (2017). Jobs lost, jobs gained: What the future of work will mean for jobs, skills, and wages. *McKinsey Global Institute*, 1-160.

Martinsson, J. & Andersson, U. (2020). *Västsvenska Trender 1998–2019*. Göteborgs: SOM-institutet.

Milanovic, B. (2019). *Capitalism, alone: The future of the system that rules the world*. Harvard University Press.

Nedelkoska, L. & Quintini, G. (2018). Automation, skills use and training. OECD.

Petropoulos, G., Marcus, J. S., Moës, N., & Bergamini, E. (2019). *Digitalisation and european welfare states*. Blueprint series 30. Bruegel.

Piketty, T. (2015). About capital in the twenty-first century. *American Economic Review*, *105*(5), 48–53.

Rehm, P. (2009). Risks and redistribution: An individual-level analysis. *Comparative political studies*, *42*(7), 855–881.

Rodrik, D. (2020). *Why Does Globalization Fuel Populism? Economics, Culture, and the Rise of Right-wing Populism* (No. w27526). National Bureau of Economic Research.

Rommel, T., & Walter, S. (2018). The electoral consequences of offshoring: how the globalization of production shapes party preferences. *Comparative political studies*, *51*(5), 621–658.

Roser, M. & Ritchie, H. (2013). Technological progress. *Ourworldindata*.

Swank, D., & Betz, H. G. (2003). Globalization, the welfare state and right-wing populism in Western Europe. *Socio-Economic Review*, *1*(2), 215–245.

Thewissen, S. & Rueda, D. (2019). Automation and the welfare state: Technological change as a determinant of redistribution preferences. *Comparative Political Studies*, *52*(2), 171–208.

Waara, J. (2019). Automatiseringsmyt? Strukturomvandlingen, sysselsättningen och arbetsproduktiviteten. *VGR Analys* 2019:49.

Walter, S. (2017). Globalization and the demand-side of politics: How globalization shapes labor market risk perceptions and policy preferences. Political Science Research and Methods, 5, 55–80.

GÖTEBORGSKA LOKALPOLITIKER HAR SVÅRT ATT VINNA VÄLJARNAS UPPSKATTNING

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning
Den sociala inlärningsteorins förutsägelse att långvarig exponering leder till ökad kännedom gäller även för göteborgska lokalpolitiker. Under perioden 1994–2019 ses vi hur kännedomen om ledande kommunpolitiker ökar bland allmänheten, speciellt bland de egna partiernas väljare. Populariteten däremot ökar inte över tid, tvärtom minskar den något bland samtliga svarspersoner, ledande Göteborgspolitiker blir mer kända över tid samtidigt som de blir mindre uppskattade vart efter de år efter år verkar som förtroendevalda. Nuvarande uppsättning ledande lokalpolitiker i Göteborg är de genomsnittligt sett minst populära som någonsin mätts året efter ett val i SOM-undersökningarna. Inget roligt resultat för politiken i Göteborg.

Mycken tidigare forskning – ofta baserad på data från SOM-undersökningar – har visat att svenska lokal- och regionpolitiker är förhållandevis okända för väljarna, och därtill inte särskilt populära (Holmberg, 2017). Otack är lokalpolitikers lön för mödan att tjäna folket och representera väljare och parti. En möjlig förklaring är att de gör ett dåligt jobb. En annan att kommunväljare är överdrivit negativa och orealistiskt krävande. Men oavsett vilket, visar hittillsvarande studier mycket entydigt på svaga popularitetssiffror för de allra flesta lokalpolitiker och därtill som en extra börda – uppskattningen tenderar *inte* att öka vart efter de kämpar på år efter år. De allra flesta lokalpolitiker startar sin karriär med låga uppskattningssiffror och avslutar ofta karriären med samma eller kanske sämre popularitet. Det är tufft att vara lokalpolitiker.

I det följande kapitlet skall vi se om dessa dystra sanningar fortfarande gäller. Nya resultat från SOM-institutets mätningar i Göteborg gör det möjligt att testa göteborgska lokalpolitikers kännedom och popularitet under hela tjugofem år – under perioden 1994–2019. Fyrtio ledande Göteborgspolitiker har ingått i SOM-institutets studier under dessa år. Bland dem har fjorton varit med i fem eller fler undersökningar, vilket gör det möjligt att studera hur deras kännedom och uppskattning har förändrats över tid.

Den teoretiska inramningen hämtas från den sociala inlärningsteorin (SIL), som specificerar att exponering för olika företeelser leder till ökad kännedom över tid. Det gäller speciellt om exponeringen är varaktig och intensiv. Ju längre och ju mer fokuserad exponering desto större inverkan på kännedomen (Bandura, 1977). I

Holmberg, Sören (2020). Göteborgska lokalpolitiker har svårt att vinna väljarnas uppskattning. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

vår studie betyder det att vi förväntar oss att de göteborgska lokalpolitikerna blir mer välkända ju längre de sitter kvar som förtroendevalda. Hypotesen är att lång och trogen tjänst belönas med ökad kännedom.

Den sociala inlärningsteorin gäller exponeringseffekter på kännedom. Den är inte självklart appliceringsbar på uppskattning, även om den har använts för att exempelvis förklara politiskt förtroende (Campbell, 1979). Kärlek behöver inte växa med tiden. Den kan öka men likväl avsvalna. SIL-teorin är därför tyst om effekter av exponering när det gäller popularitet. Dock, normativt sett kan man tycka det vore önskvärt att demokratiskt valda politikers uppskattning tilltog vart efter de verkade som folkvalda. Att politiker som blir återvalda gång efter gång blir mindre uppskattade över tid är knappast funktionellt i en representativ demokrati. Politiker som tappar i uppskattning bör inte bli omvalda, förnyat förtroende skall istället ges till politiker som gör ett jobb som uppskattas, helst i ökande utsträckning. Denna normativa förhoppning gäller speciellt inom partier och bland det egna partiets väljare. Det är något skevt i ett parti om representanter som hela tiden förlorar i uppskattning bland de egna väljarna trots det blir åternominerad och omvald val efter val.

En normativt önskad hypotes är alltså att valda politiker blir mer populära ju längre de tjänstgör. Speciellt bör det gälla på hemmaplan, bland det egna partiets väljare. De två hypoteserna kommer nu att prövas – den faktiska om ökad kännedom och den normativa om ökad uppskattning. Testningarna kommer att göras på ett urval ledande lokala Göteborgspolitiker verksamma under åren 1994–2019. Jämförbara resultat finns från motsvarande prövningar bland ledande regionpolitiker i Västra Götaland 1998–2015 respektive i Skåne 2004–2015 (Holmberg, 2016, 2017).

Undersökningsmetoden har varit densamma i samtliga prövningar. Ett antal ledande lokal/regionpolitiker har valts ut – oftast en per parti – och presenteras för svarspersonerna i SOM-undersökningarna. De utvalda politikerna har sedan introducerats med enbart för- och efternamn och utan partibeteckning. De svarande får därefter uppge om de känner till de aktuella politikerna, och – för dem de säger sig känna till – ange i vad mån de ogillar eller gillar dem. Svarsskalan har elva skalsteg från -5 (ogillar) till +5 (gillar). I resultatredovisningen har vi multiplicerat utfallen med tio för att förenkla läsningen. Den så mer lättförståeliga popularitetsskalan kan variera mellan -50 (max ogillande) till +50 (max gillande).

Inte så kända, inte så populära

Svenska folket är inte obekanta med sina politiska ledare – på nationell nivå. Hövdingarna i Stockholm är välkända. Partiledare har mycket höga kännedomssiffror, oftast över 90 procent om de inte är nyvalda. Tunga statsråd som utrikes- och finansministrar brukar också vara mycket kända (Oscarsson & Holmberg, 2016). Men därutöver blir det snabbt mer magert med kännedom. Riksdagsledamöter

har över tid blivit allt mindre kända för väljarna. Kännedomssiffrorna är idag nere på under 30 procent. Bland i huvudsak okända politiker återfinns också regionala och lokala förtroendevalda.

De många politikernas anonymitet behöver inte vara något bekymmer. Svensk demokrati är baserad på politiska partier, inte på enskilda valda företrädare. Okända politiker är därför inget avgörande problem. Det centrala är att de många väljarna är bekanta med partierna och deras politik. Dock, det är naturligtvis ingen nackdel om även partiernas företrädare – de enskilda politikerna – är kända för en större allmänhet.

Resultaten i tabell 1 demonstrerar tydligt sanningen om de föga kända lokalpolitikerna. Redovisningen gäller hur kända ledande göteborgska lokalpolitiker varit under perioden 1994–2019. I senaste mätningen 2019 uppvisar ingen Göteborgspolitiker en kännedom över 50 procent. Toppar gör Helene Odenjung (L) med 45 procent, följd av Martin Wannholt (D) med 40 procent. På kännedomsbotten med 19 procent återfinns Elisabeth Lann (KD), men också Socialdemokraternas nye ledare Jonas Attenius (24 procent). Göteborgs nyvalde ledare som ordförande för Kommunstyrelsen Axel Josefsson (M) är också remarkabelt okänd så här i början (31 procent).

Den genomsnittliga kännedomen för Göteborgspolitikerna 2019 är 31 procent – en historiskt låg siffra. Ett år efter valet 1994 var motsvarande resultat 44 procent. Men ett bottenrekord är 2019 inte. I SOM-undersökningen 2007 var den genomsnittliga kännedomen ännu lägre, 28 procent. Kännedomen 2019 är ”endast” den näst sämsta.

I Göteborg har det bara funnits en lokalpolitiker med kännedom nästan som partiledarna i Stockholm. Det var Göran Johansson (S), Kommunstyrelsens ordförande åren 1988–1991 samt 1994–2009. Han kunde flera gånger uppvisa kännedomssiffror på över 80 procent. Två andra kommunledare har också haft höga kännedomsresultat. Det gäller Annelie Hulthén (S) och Johnny Magnusson (M), båda med 69 procent som bäst. Ann-Sofie Hermansson (S) nådde som mest en kännedom på 57 procent, medan Axel Josefsson (M) enbart får 31 procents kännedom i sin premiärmätning.

En inte helt otänkbar förväntan är att förhållandevis okända politiker skulle kunna vara populära bland de som anger att de känner till dem. Men så är det inte. Göteborgska lokalpolitiker är inte särskilt populära ens bland de göteborgare som anger att de känner till dem (se tabell 2). I SOM-undersökningen 2019 är Helene Odenjung mest uppskattad med resultatet +3 på en skala mellan -50 (ogillad) till +50 (gillad). Det är långt ifrån Göran Johanssons rekord på +24 från 1995. Endast en annan Göteborgspolitiker lyckas uppnå pluspopularitet 2019. Det är Jonas Attenius med blygsamma +1. Övriga noteras alla för negativa uppskattningssiffror, inklusive nye ordförande i Kommunstyrelsen Axel Josefsson som startar sin ledarkarriär med popularitetsresultatet -2.

Tabell 1 Kännedom om ledande politiker i Göteborg, 1994–2019 (procent)

	Andel bland samtliga																							
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019
Göran Johansson (S)	79	82	81	75	85	75	75	80	74	75	72	76	83	77	81	74	-	-	-	-	-	-	-	-
Annelie Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	60	63	66	69	69	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	69	66	61	56	63	56	56	56	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	59	65	56	57	59	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	51	57	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	32	34	38	37	36	40	47	46	49	47	52	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	44	50	44	43	48	44	47	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zachrisson (L)	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	43	49	44	46	49	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	38	49	45
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	12	21	24	24	26	27	35	36	48	47	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	38	47	39	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	25	30	30	29	33	34	41	45	41	42	43	40
Claes Roxbergh (MP)	42	43	33	28	38	33	36	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	32	39	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	37
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	27	37	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	31	37	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	27	34	35
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31
Roger Andreasson (V)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	22	28	-	-	-	28	24	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	26	18	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	26	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	24	25
Ture Jacobsson (KD)	22	24	18	16	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	18	22	23
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	23	20	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	20	15	17	21	19	16	18	20	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	22	17	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	21	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	21	21	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	19	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	20	16	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	10	16	18	15	17	18	20	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	16	17	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	16	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	12	14	14	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Frågan lyder '*Var skulle du personligen vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?*'. Resultaten visar andelen göteborgska svarspersoner som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5 men *inte* de som kryssat för '*personen är okänd för mig*'. Procentbasen är definierad som samtliga personer som besvarat enkäterna. Ett "-" anger att politikerna i fråga inte ingick i det årets studie medan en "*" anger att antalet svarspersoner är mycket begränsat. Partisympatierna har mätts med hjälp av en fråga om bästa parti alternativt en fråga om bästa parti i rikspolitiken; bästa parti i Göteborg 2016–2019.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1994–2015 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2019.

Tabell 1 forts. Kännedom om ledande politiker i Göteborg, 1994–2019 (procent)

	Andel bland egna partiets sympatisörer																						
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019
Göran Johansson (S)	83	84	85	83	83	76	76	79	75	79	80	76	80	77	81	73	-	-	-	-	-	-	-	-
Annelie Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	61	62	61	63	64	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	78	74	68	66	71	65	67	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	87	76	75	78	70	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	52	55	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	37	42	48	56	55	45	58	52	61	56	62	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	52	54	52	54	56	57	69	61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zachrisson (L)	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	50	64	49	53	50	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	76	85
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	13	21	29	22	23	18	41	38	39	55	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	31	40	46	36	47	45	53	63	69	67	52	64
Claes Roxbergh (MP)	30	39	27	27	45	35	42	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	35	47	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	52
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	31	46	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	29	39	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	30	47	43
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36
Roger Andreasson (V)	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	30	27	-	-	-	28	29	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	28	24	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	50	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	20	25
Ture Jacobsson (KD)	*	*	*	*	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	33	28	54*
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	39	15	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	30	19	20	29	30	16	16	25	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	27	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	24	25	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	30	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	29	18	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	9	27	24	25	42	*	33	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	16	26	26	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	12	11	20	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-

Tabell 2 Populära och mindre populära Göteborgspolitiker, 1994–2019 (medeltal)

	Medeltal bland samtliga																							
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019
Göran Johansson (S)	+17	+24	+19	+14	+10	+9	+14	+16	+10	+8	+12	+19	+22	+19	+21	+18	-	-	-	-	-	-	-	-
Annelie Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+11	+12	+13	+7	-2	-8	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	-1	+4	+5	+7	+7	+5	+7	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+11	+6	+7	+5	+4	+3	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+2	-4	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+4	+4	+5	+9	+6	+5	+8	+6	+9	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	+3	+5	+8	+8	+8	+8	+9	+7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zackrisson (L)	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+6	+3	+1	+1	0	-2	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+7	+3	+2	-1
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	+1	-3	-3	-2	-3	0	-4	-11	-16	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-2	0	-1	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+3	+6	+5	+4	+7	+5	+1	+5	+4	+4	+4	+3
Claes Roxbergh (MP)	-1	-1	+0	-2	-0	-5	-4	-5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	+1	+1	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-21	-16
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-2	-3	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-5	-6	-7	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-4	-6	-4	-2
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2
Roger Andreasson (V)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	-1	+0	-	-	-	+1	-2	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	+2	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1	-1	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-3	-3
Ture Jacobsson (KD)	-2	+0	+0	+1	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2	-4	-3	-2
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-4	-13	-6	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	+2	+1	-2	+1	+3	+2	-1	+1	+4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	-0	+2	-0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-10	-6	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	-2	-1	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-11	-13	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-1	+3	+2	+3	+5	+3	+4	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-3
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+0	+1	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ 2	+2	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	-1	-2	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Frågan lyder *"Var skulle du personligen vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?"*. Resultaten visar medeltalsvärden (gånger 10) på en gillar-ogillarskala med värden mellan -5 och +5. Egna partiets sympatisörer har precis som i tabell 1 definierats med hjälp av svaren på en fråga om bästa parti. En asterisk (*) indikerar för få svarspersoner.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1994–2015 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2010.

Tabell 2 forts Populära och mindre populära Göteborgspolitiker, 1994–2019 (medeltal)

	Medeltal bland egna partiets sympatisörer																							
Politiker (parti)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2016	2017	2018	2019
Göran Johansson (S)	+31	+36	+31	+27	+29	+27	+26	+27	+26	+25	+27	+29	+35	+31	+31	+32	-	-	-	-	-	-	-	-
Annelie Hulthén (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+18	+24	+28	+22	+11	+14	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	+22	+24	+21	+20	+22	+21	+22	+20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
David Lega (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+26	+11	+28	+27	+26	+26	-
Ann-Sofie Hermansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+21	+19	-
Frank Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+12	+13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	+16	+14	+21	+16	+18	+18	+18	+18	+20	+17	+19	-	-	-	-	-	-	-
Margita Björklund (L)	+9	+23	+24	+24	+24	+20	+17	+19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Zackrisson (L)	+11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Ransgård (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+16	+12	+15	+16	+16	-
Martin Wannholt (D)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+31	+29
Kia Andreasson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+16	+8	+5	+4	+8	*	+15	+8	+15	+8	-	-	-	-
Theo Papaioannou (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	+26	-	-	-
Helene Odenjung (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10	+15	+20	+14	+11	+14	+17	+15	+17	+20	+19	+23	+21
Claes Roxbergh (MP)	+19	+11	+17	+19	+17	+13	+5	+8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerstin Svensson (S)	+8	+10	+16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jörgen Fogelklou (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+21	+18
Mats Pilhem (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+24	+21	+17	-	-	-	-
Ulf Kamne (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+18	+19	-
Anna Johansson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Daniel Bernmar (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+21	+23	+30	+29
Karin Pleijel (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20
Axel Josefsson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+14
Roger Andreasson (V)	+23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vivi-Ann Nilsson (S)	-	-	-	+4	+10	-	-	-	+6	+5	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan-Åke Ryberg (V)	-	+3	+8	+12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Claes Westberg (VV)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+25	-
Emmyly Bönfors (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+16	+20	+19
Ture Jacobsson (KD)	*	*	*	*	+15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Selin (C)	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Attenius (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+13
Stina Svensson (FI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+27	+28	+40	+38*
Mikael Jansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-
Eva Olofsson (V)	-	-	-	-	+4	+7	+4	+10	+15	*	+16	+8	+20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alvar Persson (C)	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arne Steen (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+2	-	-	-	-
Solveig Lindström (S)	-	-	-	-	-	+6	+3	+7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Hansson (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+15	+6	-	-
Erik Lithander (L)	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	+3	+11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Liljesand (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Elisabeth Lann (KD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10
Ann-Marie Johansson (C)	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marie Lindén (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+9	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Anders Flanking (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Eklund (KD)	-	-	-	-	-	+2	+6	+1	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mats Brännström (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-

Svagast uppskattning 2019 återfinns för Sverigedemokraternas Jörgen Fogelklou. Hans resultat på -16 är en tangering av det göteborgska bottenrekordet när det gäller politikerpopularitet utanför Sverigedemokraterna. Det innehas sedan 2014 av Miljöpartiets Kia Andreasson. Det totala bottenrekordet innehas dock av Jörgen Fogelklou och sattes i SOM-undersökningen 2018 med uppskattningen -21, detta trots att 2018 var ett valår då politiker och politiska institutioner generellt brukar skattas något högre av medborgarna (jfr Holmberg & Weibull, 2019).

Intrycket att 2019 års ledande lokalpolitiker i de flesta fall inte är särskilt populära bland väljarna äger en historisk riktighet. Genomsnittligt sett är dagens uppsättning ledande Göteborgspolitiker de *minst* populära som hittills har mätts ett år efter ett val i någon av SOM-institutets undersökningar. Snittpopulariteten år 2019 är -3. Motsvarande resultat har tidigare varit: 1995 +4, 1999 +4, 2003 +3, 2007 +5, 2011 +3, och 2016 +-0 (någon mätning gjordes inte 2015). Ledande Göteborgspolitiker har inte bara blivit mindre kända. De har också blivit mindre uppskattade. Det är knappast något bra betyg för politiken i Göteborg.

Hypotesprövning 1 – ökande kännedom över tid

Resultaten visar att teorin om social inlärning fungerar. Kännedomen om enskilda politiker ökar med exponering över tid. I vårt test baserat på fjorton göteborgska lokalpolitiker under perioden 1994–2019 visar utfallet mycket klart att kännedomen växer över tid, mest så bland politikernas egna väljare som de rimligtvis är mest exponerade för. Slutsatsen stärks av att motsvarande prövning bland ledande regionpolitiker i Skåne och i Västra Götaland ger samma resultat: politikernas kännedom ökar över tid vart efter att de tjänstgör som folkvalda (Holmberg, 2017).

Tabell 3 Lokala Göteborgspolitiker – ökad kännedom men inte ökad popularitet över tid, 1994–2019 (medeltal)

	Samtliga svarande	Egna partiets sympatisörer
Kännedom	+6	+10
Popularitet	-2	+1

Kommentar: Se tabell 1 och tabell 2 för frågeformulering. Resultaten visar genomsnittsförändringar i kännedom och popularitet för ett urval lokala kommunalpolitiker i Göteborg åren 1994-2019. Förändringarna kan i båda fallen variera mellan -100 och +100. Endast politiker som deltagit i minst fem undersökningar ingår i analysen, sammanlagt 14 personer. För varje politiker jämförs medeltal för de två första mätningarna med medeltal för de två senaste.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1994–2015 och SOM-undersökningen i Göteborg 2016–2019.

Hypotesprövning 2 – ökande uppskattning över tid

Önskehypotesen att politiker över tid skulle bli mer uppskattade av väljarna – speciellt bland egna väljare – får däremot inget, eller med en vällovlig tolkning, ett mycket svagt stöd i prövningen baserad på den lokala SOM-undersökningen i Göteborg. Samma utfall blir det i de regionala SOM-undersökningar som gjorts i Västra Götaland och Skåne. I testet med Göteborgspolitikerna minskar populariteten över tid bland samtliga svarande med i genomsnitt -2 enheter (se tabell 3). Politikerna blir alltså mindre populära vart efter att de blir mer kända och omvalda. Inga dramatiska tapp, men dock tapp. Bland de egna väljarna ser resultaten något bättre ut, åtminstone syns inga genomsnittliga nedgångar i popularitet¸ istället en svag genomsnittlig uppgång med +1 enhet. Här får med andra ord vår önskehypotes ett visst om än mycket svagt stöd.

När det gäller det negativa utfallet bland samtliga väljare bör det kanske föranleda en nyansering av den normativa önskehypotesen. I en demokrati med flera partier bör vi måhända inte önska oss att anhängare till motståndarpartier skall visa ökad uppskattning för alla politiker över tid. Med tanke på att partierna skall erbjuda åtskilda alternativ att rösta på, är det möjligtvis mer önskvärt att väljare ökar sitt gillande av det egna partiets företrädare samtidigt som gillandet av motståndarpartiers politiker förblir opåverkat eller minskar. Med en dylik omformulering blir det negativa utfallet bland samtliga svarande i göteborgstestet mindre överraskande och till och med demokratiskt förväntat och önskvärt. Demokratiska väljare kan inte, och bör inte, förväntas bli mer uppskattande till alla politiker vart efter de tjänstgör år ut och år in. Uppskattningen skall främst komma de politiker till del som för en politik som väljarna sympatiserar med.

Känn sorg för Göteborg

Nuvarande uppsättning ledande kommunpolitiker i Göteborg är de genomsnittligt sett minst uppskattade vi mätt i SOM-undersökningarnas historia. Snittpopulariteten 2019 är övervägande negativ. Endast två politiker kan uppvisa resultat som tar sig strax över på plussidan – Helene Odenjung (L) och Jonas Attenius (S).

Prövningen av den sociala inlärningsteorins förutsägelse att kännedom ökar med exponering över tid har gett oss ett positivt utfall – Göteborgspolitiker blir mer kända vart efter de jobbar på som förtroendevalda. Det resultatet är dock något dystert med tanke på att Göteborgspolitikerna samtidigt som de blir mer välkända också blir mindre populära.

Medborgarna i Göteborg är uppenbarligen krävande sett till sina bedömningar av förtroendevalda, kanske till och med otacksamma. Det ska faen vara göteborgsk kommunpolitiker.

Referenser

Bandura, Albert (1977). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Campbell, Bruce A. (1979). Theory building in political socialization. Explorations of political trust and social learning theory. *American Politics Research* 7(4), 395–419.

Holmberg, Sören (2016). Vi vill ha kända och populära politiker. I Niklas Harring & Annika Bergström (red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborg; SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2017). Göteborgska lokalpolitiker – mer kända över tid men inte mer uppskattade. I Ulrika Andersson & Annika Bergström (red) *En brokig gemenskap*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2019). Den positiva valårseffekten finns även 2018. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2016). *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Metodredovisning

DEN VÄSTSVENSKA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2019[1]

ELISABETH FALK

Sammanfattning
Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 är den tjugoåttonde sedan starten 1992.[2] Studien genomförs primärt via postala enkäter men respondenterna ges även möjligheten att svara digitalt via internet. Varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara. Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 skickades till ett slumpmässigt urval om 6 000 personer i åldrarna 16–85 år. Svarsfrekvensen var 50 procent, vilket är på ungefär samma nivå som svarsfrekvensen legat på under de senaste åren för de västsvenska SOM-undersökningarna.

SOM-institutet genomförde hösten 2019 för 28:e året i rad en regional frågeundersökning med syfte att kartlägga västsvenska folkets vanor och attityder på ett flertal områden med fokus på (S)amhälle, (O)pinion och (M)edier. Den västsvenska SOM-undersökningen genomfördes parallellt med den 34:e nationella SOM-undersökningen och den fjärde lokala SOM-undersökningen i Göteborg.

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 skickades till sammanlagt 6 000 personer i åldrarna 16–85 år. Data samlades in framförallt genom svar på postala enkäter men också genom svar på webben. Kontinuitet i fältarbete och frågeutformning är viktig för datakvaliteten och för jämförelser över tid. Det här kapitlet presenterar den västsvenska SOM-undersökningens genomförande genom att beskriva olika aspekter av undersökningsåret 2019 i detalj.

Urval

Den västsvenska SOM-undersökningen baseras likt övriga SOM-undersökningar på ett sannolikhetsurval av personer som är slumpmässigt utvalda från den svenska populationen. Det betyder att sammansättningen av personer som är utvalda att delta i undersökningen i hög grad speglar sammansättningen i befolkningen i Västra Götalandsregionen. Urvalsramen utgörs av Skatteverkets folkbokföringsregister och innefattar alla svenska och utländska medborgare i åldrarna 16–85 år som har sin primära adress i Sverige. År 2019 ingick totalt 6 000 personer i urvalet till den västsvenska SOM-undersökningen. Urvalsstorleken har förändrats över tid vilket redovisas i tabell 1.

Falk, Elisabeth (2020) Den västsvenska SOM-undersökningen 2019. I Anders Carlander & Ulrika Andersson (red) *Digitala är vi allihopa?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

Tabell 1 Den västsvenska SOM-undersökningens urval 1992–2019

År	Urvalsmetod	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1992	Systematiskt sannolikhetsurval	1	2 800	Både sv. & utl.	15–75 år
1993	”	”	2 800	Endast sv.	”
1994	”	”	2 800	Både sv. & utl.	”
1995	”	”	2 799	Endast sv.	”
1996–1997	”	”	2 900	Både sv. & utl.	15–80 år
1998	”	”	5 800	”	”
1999	”	”	5 900	”	16–80 år
2000–2009	”	2	6 000	”	15–85 år
2010–2015	”	1	6 000	”	16–85 år
2016 Ordinarie urval	”	1	6 071	”	16–85 år
2016 Experimentgrupp	”	1	1 929	”	19–85 år[1]
2017 Ordinarie urval	”	1	3 000	”	16–85 år
2017 Experimentgrupp	”	1	3 000	”	16–85 år
2018	”	1	6 000	”	16–85 år
2019	”	1	6 000	”	16–85 år

Kommentar: [1]Urvalet för 2016 års experimentgrupp skiljer sig åldersmässigt från det ordinarie urvalet. Det beror på att experimentgruppen erbjöds incitament i form av en skraplott (trisslott), vilket enligt den svenska lotterilagen är förbjudet att distribuera till personer under 18 år. Det totala urvalet i den västsvenska SOM-undersökningen 2016 var 8 000. För detaljerad beskrivning av 2016 års tvådelade urval se *SOM-undersökningarna 2016 – en metodöversikt* av Arkhede m.fl. (2017). Experimentet i 2016 års undersökning avsåg incitament och i 2017 års undersökning avsåg experimentet telefonpåminnelser.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992–2019.

Frågeformulär

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 bestod av 73 frågor fördelade på 16 sidor i pappersenkäten. Frågorna utformades av SOM-institutet i samråd med Västra Götalandsregionen. Frågorna var av olika karaktär och indelade i 9 underrubriker som exempelvis *Nyheter & medier*, *Trafik & kommunikationer* och *Offentlig service*. Flertalet frågor har ställts i många år och svaren bidrar till att bibehålla tidsserier som påbörjats i samband med den första undersökningen 1992. Frågorna i den västsvenska SOM-undersökningen fokuserar speciellt på områden som är aktuella på regional nivå så som offentlig service och infrastruktur. De flesta frågorna besvarades genom att kryssa i en ruta som motsvarar ett fast svarsalternativ. Ett mindre antal frågor erbjöd respondenterna möjlighet att själva skriva ut sitt svar i fritext. Svaren kodades sedan manuellt enligt ett schema av en grupp kodare på SOM-institutet.[3] Aktuella kodscheman finns tillgängliga i kodboken för 2019 års västsvenska SOM-undersökning som finns att ladda ned på SOM-institutets hemsida.[4] Sist i formuläret ställdes ett antal frågor om respondentens bakgrund

och boendesituation. Respondenterna gavs även möjligheten att svara på enkäten digitalt. Webbformuläret framställdes av SOM-institutet i webbverktyget Qualtrics.[5] Utformningen av frågorna var i mycket hög utsträckning detsamma i pappers- och webbenkäten men av utseendemässiga skäl innehöll webbenkäten fler sidbrytningar. Frågor som respondenten eventuellt instruerades att hoppa över i pappersenkäten doldes automatiskt i webbversionen. Det elektroniska formuläret var främst framtaget för att besvaras på en dator eller enhet med en stor skärm vilket innebar att ytterligare utseendemässiga skillnader eventuellt kunde förekomma om respondenten valde att besvara enkäten på till exempel en mobiltelefon.

Fältarbete

Fältarbetet för den västsvenska SOM-undersökningen 2019 har i huvudsak följt upplägget från tidigare års undersökningar. Utskick och insamling av enkäter utfördes av det fristående undersökningsföretaget Institutet för kvalitetsindikatorer AB (hädanefter ”Indikator” i det här kapitlet) i nära samarbete med SOM-institutet som kontinuerligt utvärderade genomförandet. Indikator ansvarade för den tekniska delen av datainsamlingen så som tryck, distribution och skanning, medan SOM-institutet svarade för allt innehåll i utskick och enkäter, samt kodning av fritextfrågor. Datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2019. Arbetet inleddes i början av september med ett aviseringskort som informerade respondenterna om att de blivit slumpmässigt utvalda att delta i årets västsvenska SOM-undersökning. En vecka senare skickades enkäten ut tillsammans med ett följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutets verksamhet samt en penna. Under resterande del av fältperioden genomfördes en serie påminnelseinsatser per brev och sms (se tabell 2).

Fältarbetet avslutades med att Indikator utförde en slutskanning av inkomna enkäter och sammanställde en datafil som skickades till SOM-institutet för validering den 8 januari 2020. Enkäter som kom in efter fältstopp skannades separat av Indikator och skickades till SOM-institutet i en kompletterande leverans i mitten av januari. Den sista registrerade enkäten inkom 3 januari. Vid datavaliderings-processens slut avidentifierades enkäterna och alla kontaktuppgifter raderades. De fysiska enkäterna som kommit in förstördes i enlighet med bestämmelser om sekretessavfall. Av tabell 2 framgår i detalj tidsramen för fältarbetet och dess olika insatser.

Tabell 2 Fältinsatser i den västsvenska SOM-undersökningen 2019

9 sept	Utskick av **aviseringsvykort**
16 sept	Utskick av **Missiv 1** – formulär, informationsbroschyr, information på nio språk, svarskuvert och penna. Möjligheten att svara på webben introduceras.
25 sept	Utskick av **tack-/påminnelsevykort**
3 okt	Utskick av **SMS 1**[1].
10 okt	Utskick av **Missiv 2** – formulär och svarskuvert.
22 okt	Utskick av **SMS 2**. Innehållande möjlighet att svara NEJ[2].
31 okt	Utskick av **Missiv 3** – formulär och svarskuvert.
7 nov	Utskick av **SMS 3**. Innehållande möjlighet att svara NEJ.
13 nov	Utskick av **Missiv 4** till hälften av urvalet – formulär och svarskuvert[3].
19 nov	Utskick av **SMS 4**. Innehållande möjlighet att svara NEJ.
26 nov	Utskick av **Missiv 4 (5)** – formulär, svarskuvert och bortfallsenkät.
15 dec	**Fältstopp**

Kommentar: [1]Alla respondenter med känt mobiltelefonnummer fick ett SMS med länk till webbsidan där respondenten loggar in med sina användaruppgifter. [2]Från och med SMS 2 fanns möjligheten att avböja att delta i undersökningen genom att svara ”NEJ” på SMS:et. De som avböjde medverkan fick därefter inga fler påminnelser. [3]Resultatet i experimentet med fem missiv för halva urvalet i västundersökningen visade på en något högre svarsfrekvens, dock enbart bland män och boende i Göteborg (Falk, Sandelin & Weissenbilder, 2020).

Webbenkäter

Datainsamlingen av den västsvenska SOM-undersökningen 2019 genomfördes för åttonde året i rad med en undersökningsdesign som kallas blandad datainsamling (*mixed mode*). Det betyder att flera datainsamlingsmetoder används i en och samma frågeundersökning. I SOM-undersökningen samlades data primärt in via postenkäter, men respondenterna gavs även möjlighet att fylla i enkäten på internet. Nytt sedan 2018-års undersökning är att respondenterna redan från första enkätutskicket fick möjligheten att besvara enkäten via internet. Personliga inloggningsuppgifter till enkäten och en hänvisning till SOM-institutets hemsida skickades till respondenterna i samband med enkätutskicket. Den digitala versionen av formulären programmerades i webbverktyget Qualtrics och administrerades av SOM-institutet, medan pappersenkäten administrerades av undersökningsföretaget.

Det var 534 personer som valde att besvara enkäten via internet 2019, vilket motsvarar 8,9 procent av bruttourvalet och 18,4 procent av samtliga svarande 2019. Det kan jämföras med 16,7 procent 2018 och 12,2 procent 2017.

Inflöde

De flesta respondenter som väljer att delta i SOM-undersökningarna svarar inom några veckor. Det generella inflödesmönstret med högt inflöde de första veckorna i samband med de första påminnelserna upprepade sig även 2019 (figur 1).

Under de första 15 dagarna inkom ungefär hälften av de svar som kom att bli den slutgiltiga svarsfrekvensen, vilket var 50 procent. Efter 45 dagar (31 oktober 2019) hade 84 procent av de slutgiltiga svaren kommit in. Anledningen till att fältperioden fortsätter en längre tid efter detta är att olika grupper i befolkningen tenderar att svara vid olika tillfällen under datainsamlingsperioden. Analyser av inflödesmönstret visar bland annat att grupper som i hög grad svarar på SOM-undersökningarna, så som äldre och politiskt intresserade, ofta svarar tidigt under fältperioden. De grupper som är underrepresenterade i den slutgiltiga svarsfilen så som yngre och personer från arbetarhem svarar i högre grad senare under fältperioden. Genom att ge dem som får en enkät skickad hem till sig möjligheten att svara under längre period ökar andelen svarspersoner från grupper som vanligtvis är underrepresenterade. Vi undviker därmed att förstärka mönster av till exempel den överrepresentation av grupper med stort politiskt intresse och hög ålder som ofta förekommer i opinionsundersökningar.

Figur 1 Kumulativt inflöde av enkäter i den västsvenska SOM-undersökningen 2019 (kumulativ procent av bruttourvalet)

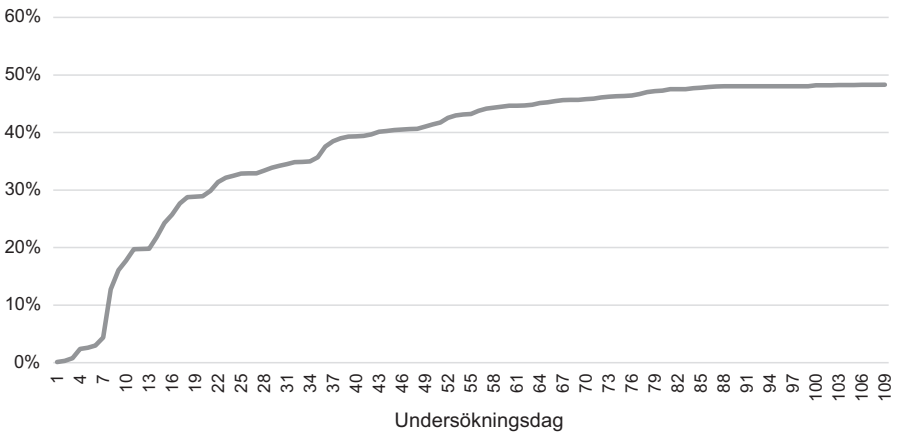

Kommentar: Figuren visar andel inkomna formulär per undersökningsdag.
Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Svarsfrekvens och bortfall

Svarsfrekvensen för SOM-undersökningarna har successivt sjunkit under 2000-talet, ett mönster som även gäller för andra liknande undersökningar i Sverige (se tabell 3). Från 1997, då hela Västra Götaland var med i urvalet[6] för den västsvenska SOM-undersökningen var svarsfrekvensen under de första fem åren i genomsnitt 67 procent och de senaste fem åren har den genomsnittliga svarsfrekvensen varit

Tabell 3 Svarsfrekvensen i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992–2019 (procent)

Under-sökning-sår	Brutto-urval	Netto-urval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svars-frekvens (brutto)	**Svars-frekvens (netto)**	Fältarbete utfört av
1992	2 800	2 650	5,4 %	1 603	57 %	60 %	Linfab
1993	2 800	2 647	5,5 %	1 586	57 %	60 %	Linfab
1994	2 800	2 639	5,8 %	1 591	57 %	60 %	Linfab
1995	2 799	2 620	6,4 %	1 709	61 %	65 %	Temo
1996	2 900	2 621	9,6 %	1 807	62 %	69 %	Gallup
1997	2 900	2 637	9,1 %	1 845	64 %	70 %	Gallup
1998*	5 800	5 385	7,2 %	3 487	60 %	65 %	Sifo
1999	5 900	5 557	5,8 %	3 760	64 %	68 %	Kinnmark
2000	6 000	5 602	6,6 %	3 684	61 %	66 %	Kinnmark
2001	6 000	5 420	9,7 %	3 808	63 %	70 %	Kinnmark
2002	6 000	5 538	7,7 %	3 792	63 %	68 %	Kinnmark
2003	6 000	5 537	7,7 %	3 654	61 %	66 %	Kinnmark
2004	6 000	5 489	8,5 %	3 630	61 %	66 %	Kinnmark
2005	6 000	5 505	8,3 %	3 419	57 %	62 %	Kinnmark
2006	6 000	5 462	9,0 %	3 347	56 %	61 %	ScandInfo
2007	6 000	5 491	8,5 %	3 420	57 %	62 %	Kinnmark
2008	6 000	5 553	7,5 %	3 240	54 %	58 %	Kinnmark
2009	6 000	5 539	7,7 %	3 368	56 %	61 %	Kinnmark
2010	6 000	5 503	8,8 %	3 276	55 %	59 %	Kinnmark
2011	6 000	5 493	8,5 %	3 135	53 %	57 %	Kinnmark
2012	6 000	5 511	8,2 %	3 186	53 %	58 %	Kinnmark
2013	6 000	5 608	6,5 %	2 983	50 %	53 %	Kinnmark
2014	6 000	5 626	6,2 %	2 900	48 %	52 %	Kinnmark
2015	6 000	5 609	6,5 %	2 830	47 %	50 %	Kinnmark
2016 Ordinarie	6 071	5 745	5,4 %	2 800	46 %	49 %	Kinnmark
2016 Experiment	1 929	1 850	4,1 %	1 016	53 %	55 %	Kinnmark
2017 Ordinarie	3 000	2 863	4,6 %	1 576	53 %	55 %	Indikator
2017 Experiment	3 000	2 895	3,5 %	1 483	49 %	51 %	Indikator
2018	6 000	5 756	4,1 %	2 913	49 %	51 %	Indikator
2019	6 000	5 839	2,1 %	2 898	48 %	50 %	Indikator

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, bortrest under fältperioden, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, fysiskt eller mentalt oförmögen att svara samt avliden. *Från och med 1997 års undersökning ingår hela Västra Götaland samt Kungsbacka kommun i urvalet. Innan dess ingick endast Göteborg med kranskommuner. Notera att experimentet i 2016 års undersökning avsåg incitament och i 2017 års undersökning avsåg experimentet telefonpåminnelser, där de som var med i experimentgruppen 2017 inte fick telefonpåminnelser till skillnad från ordinarie gruppen som fick telefonpåminnelser.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992–2019.

strax under 52 procent. Användandet av belöningar i SOM-undersökningarna har visat sig ge en tydlig effekt på svarsfrekvenser. En sådan effekt framkom i den västsvenska SOM-undersökningen 2016 där svarsfrekvensen var 6,2 procentenheter högre i belöningsgruppen jämfört med det ordinarie urvalet.

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 000 personer (bruttourvalet) var det 2 898 personer som besvarade och skickade in formuläret. Från bruttourvalet har det så kallade naturliga bortfallet definierats bort, vilket är personer som är fysiskt eller mentalt oförmögna att svara på enkäten, personer som är avlidna, bortresta under större delen av fältperioden, emigrerade, har språksvårigheter eller inte alls talar svenska. Sammanlagt 161 personer, motsvarande 2,7 procent, räknades bort som naturligt bortfall i 2019 års västsvenska SOM-undersökning. Antalet personer som svarat på respektive formulär alternativt noterats som naturligt bortfall redovisas i tabell 4. Informationen om svarsbortfallet, alltså de respondenter som inte kan eller vill svara på enkäten, har inhämtats på flera sätt: direkt från respondenter eller anhöriga som hört av sig under fältarbetets gång, via den bifogade bortfallsenkäten i sista påminnelsen med frågor om varför man inte önskar eller kan delta i undersökningen samt via Skatteverkets befolkningsregister.

I tabell 4 redogörs i mer detalj för antalet ej anträffade och de som vägrar att svara på enkäten. De som hör av sig till SOM-institutet och uppger att de inte vill svara på enkäten ombeds uppge skäl till varför de väljer att inte delta. De flesta som uppgav ett skäl uppgav att de inte svarade på grund av tidsbrist.

Tabell 4 Svarande och bortfall i den västsvenska SOM-undersökningen 2019

	Den västsvenska SOM-undersökningen
Bruttourval	6 000
Naturligt bortfall	161 (2,7 %)
Nettourval	5 839
Vägran	367
Ej anträffade	2 574
Antal svarande	2 898
Svarsfrekvens brutto	48 %
Svarsfrekvens netto	50 %

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; bortrest på längre tid; studier/militärtjänstgöring på annan ort; boende/studier/arbete utomlands; sjuk, institutionsvård, förståndshandikapp; avliden; ej svensktalande. Bruttosvarsfrekvenserna som här rapporteras följer den standard som upprättats av den amerikanska organisationen AAPORs definition (RR2) (AAPOR, 2015.)

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Representativitet

Bortfall riskerar att leda till avvikelser från representativiteten mellan population och de som deltar i undersökningen, vilket måste tas i beaktande när materialet analyseras. Vilka som svarar och vilka som inte svarar på en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga gruppers blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

Av appendix A-C framgår hur svarsbenägenheten i de västsvenska SOM-undersökningarna varierar med kön, ålder och geografisk hemvist över tid. Små avvikelser finns i samtliga parametrar där exempelvis andelen svarande i Göteborg är något lägre än andelen göteborgare i urvalet. Kvinnor svarar i något högre utsträckning än män, en skillnad som varit stabil sedan början av 2000-talet. Representativiteten i olika åldersgrupper utgör den största utmaningen då de yngre åldersgrupperna i ökande utsträckning är underrepresenterade. SOM-institutet har studerat vilka konsekvenser avvikelserna i representativiteten har för undersökningens träffsäkerhet genom att vikta resultaten för kön, ålder och geografisk hemvist och jämföra utfallet i den viktade och oviktade gruppen. En studie som analyserade bortfallets konsekvenser visade att träffsäkerheten i attitydfrågor om politiska förslag och bedömningar av ekonomin är hög trots de sjunkande svarsfrekvenserna (Markstedt, 2014). Frågor om nyhetskonsumtion påverkas däremot något mer av att delar av befolkningen har en lägre representation i svarsunderlaget. De dalande svarsfrekvenserna har alltså en inverkan på svarens träffsäkerhet i den typ av frågor där det existerar stora generationsskillnader.

Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 besvarades av 2 898 personer vilket motsvarar en nettosvarsfrekvens på 50 procent. Trots att hälften av respondenterna inte svarar på enkäten är den demografiska representativiteten i svarsgruppen god. SOM-institutet fortsätter att aktivt utvärdera och utveckla tillvägagångsätt och metoder för att bättre förstå konsekvenserna av en sjunkande svarsfrekvens och dess påverkan på analysmöjligheter. SOM-institutet genomför även kontinuerligt metodexperiment för att säkerställa att undersökningarna håller bästa tänkbara datakvalitet.

Noter

1 Kapitlet bygger på tidigare års metodredogörelser, se exempelvis Falk (2019).

2 Parallellt med den västsvenska SOM-undersökningen 2019 genomförde SOM-institutet en motsvarande nationell enkätundersökning och en undersökning i Göteborgs kommun.

[3] Kodningsarbetet har utförts av Angelica Cöster, Andreas Nyman och Anton Wallin. Underlaget för kodningen finns tillgängligt i kodboken för 2019 års västsvenska SOM-undersökning (se www.gu.se/som-institutet/som-undersokningarna/frageformular-och-kodbocker).

[4] www.gu.se/som-institutet/som-undersokningarna/frageformular-och-kodbocker

[5] Qualtrics är ett webbverktyg som används för att genomföra enkätundersökningar.

[6] Åren 1992–1996 var bara Göteborg med kranskommuner med i undersökningen.

Referenser

Arkhede, Sofia, Josefine Bové, Klara Bové & Daniel Jansson (2017). *SOM-undersökningarna 2016 – en metodöversikt.* Rapport 2017:34. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

AAPOR (2015). Standard definitions. *The American Association For Public Opinion Research,* 8th edition.

Markstedt, Elias (2014). *Representativitet och viktning – Riks-SOM som spegel av det svenska samhället 1986-2013.* Rapport 2012:30 v2. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Falk, Elisabeth (2019). Den västsvenska SOM-undersökningen 2018 i Anders Carlander, Patrik Öhberg & Elias Mellander (red) *Ingen kommer undan kulturen.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Falk, Elisabeth, Frida Sandelin & Marcus Weissenbilder (2020). *Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 – En metodöversikt.* Rapport 2020:4. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitetet.

Appendix A Fördelning över invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner och övriga Västra Götaland i befolkningen 16–85 år (2010–2019), i urvalet, respektive i inkomna enkäter (1999–2019) (procent)

		Område				
År	Grupp	Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland	Summa	Antal
1999	Urval (brutto)	30	24	46	100	5 900
	Svarande	29	24	47	100	3 760
2000	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Svarande	28	25	47	100	3 684
2001	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Svarande	29	24	47	100	3 808
2002	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Svarande	28	26	46	100	3 792
2003	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Svarande	29	24	47	100	3 654
2004	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Svarande	30	24	46	100	3 630
2005	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Svarande	29	24	47	100	3 419
2006	Urval (brutto)	30	24	46	100	6 000
	Svarande	28	24	48	100	3 347
2007	Urval (brutto)	31	22	47	100	6 000
	Svarande	30	24	46	100	3 420
2008	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Svarande	29	24	45	100	3 240
2009	Urval (brutto)	30	25	45	100	6 000
	Svarande	28	26	46	100	3 368
	Befolkning	32	24	44	100	1 322 426
2010	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	32	24	44	100	5 506
	Svarande	30	25	45	100	3 276
	Befolkning	32	24	44	100	1 331 458
2011	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 493
	Svarande	28	25	47	100	3 151
	Befolkning	32	24	44	100	1 338 066
2012	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	31	25	44	100	5 511
	Svarande	29	25	46	100	3 186
	Befolkning	32	25	43	100	1 347 293
2013	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	31	25	44	100	5 608
	Svarande	31	24	45	100	2 983

Forts.

Appendix A forts.

		Område				
År	Grupp	Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland	Summa	Antal
	Befolkning	32	24	44	100	1 359 047
2014	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	32	24	44	100	5 626
	Svarande	29	26	45	100	2 900
	Befolkning	33	24	43	100	1 369 777
2015	Urval (brutto)	33	24	43	100	6 000
	Nettourval	33	24	43	100	5 609
	Svarande	31	24	45	100	2 830
	Befolkning	32	24	44	100	1 386 329
2016	Urval (brutto)	32	25	43	100	6 071
Ordinarie	Nettourval	31	26	43	100	5 745
	Svarande	30	27	43	100	2 800
2016	Urval (brutto)	30	25	45	100	1 929
Experiment	Nettourval	30	25	45	100	1 850
	Svarande	29	24	47	100	1 015
	Befolkning	33	24	43	100	1 400 539
2017	Urval (brutto)	30	23	47	100	3 000
Ordinarie	Nettourval	30	23	47	100	2 863
	Svarande	31	24	45	100	1 576
2017	Urval (brutto)	33	24	43	100	3 000
Experiment	Nettourval	33	24	43	100	2 895
	Svarande	30	25	45	100	1 483
	Befolkning	32	25	43	100	1 415 336
2018	Urval (brutto)	31	26	43	100	6 000
	Nettourval	31	26	43	100	5 756
	Svarande	29	27	44	100	2 913
	Befolkning	33	25	42	100	1 429 307
2019	Urval (brutto)	33	25	42	100	6 000
	Nettourval	33	25	42	100	5 839
	Svarande	31	25	44	100	2 898

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas att adressen är okänd (formuläret kommer i retur), att respondenten har flyttat från urvalsområdet, är bortrest, sjuk, avliden, har läs- och skrivsvårigheter eller är ej svensktalande. Göteborgs kranskommuner är samtliga kommuner i Göteborgsregionen exklusive Göteborgs kommun. Experimentet i 2016 års undersökning avsåg incitament och i 2017 års undersökning avsåg experimentet telefonpåminnelser.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999–2019. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från Statistiska centralbyrån (SCB).

Appendix B Åldersgruppernas fördelning i hela urvalet respektive i inkomna enkäter 1992–2019 och åldersfördelningen hos befolkningen i Västsverige 2002–2019 (procent)

		Åldersgrupp						
År	Grupp	15–29	30–49	50–64	65–80	65–85	Summa	Antal
1992	Urval	27	38	19	16		100	
	Svarande	25	37	21	17		100	1 603
1993	Urval	28	37	19	16		100	
	Svarande	27	36	20	17		100	1 586
1994	Urval	27	37	20	16		100	
	Svarande	27	36	22	15		100	1 591
1995	Urval	26	37	21	16		100	
	Svarande	26	37	22	15		100	1 708
1996	Urval	25	38	22	15		100	
	Svarande	26	36	23	15		100	1 807
1997	Urval	26	37	22	15		100	
	Svarande	26	36	23	15		100	1 845
1998	Urval	24	37	24	16		101	5 385
	Svarande	22	36	25	17		100	3 487
1999	Urval	25	35	24	16		100	5 900
	Svarande	22	34	27	17		100	3 760
2000	Urval (15-80)	24	36	24	16		100	5 815
	Svarande (15-80)	21	34	27	18		100	3 597
2000	Urval (15-85)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande (15-85)	20	33	27		20	100	3 684
2001	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande	20	35	27		19	100	3 808
	Befolkning	23	35	23		19	100	1 245 689
2002	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	25		17	100	5 538
	Svarande	20	34	27		19	100	3 792
	Befolkning	23	35	23		19	100	1 254 946
2003	Urval (brutto)	24	34	23		19	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 537
	Svarande	20	33	27		20	100	3 654
	Befolkning	23	35	22		20	100	1 257 591
2004	Urval (brutto)	24	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	24	33	24		19	100	5489
	Svarande	20	32	26		22	100	3630
	Befolkning	23	35	24		18	100	1 268 979
2005	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	36	24		17	100	5 505
	Svarande	19	33	27		21	100	3 419
	Befolkning	23	33	25		19	100	1 269 125
2006	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 462
	Svarande	18	32	28		22	100	3 347

Forts.

Appendix B forts.

		Åldersgrupp						
År	Grupp	15–29	30–49	50–64	65–80	65–85	Summa	Antal
	Befolkning	24	34	23		19	100	1 298 829
2007	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 491
	Svarande	19	32	27		21	100	3 420
	Befolkning	24	34	24		18	100	1 309 857
2008	Urval (brutto)	24	33	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 553
	Svarande	18	31	29		23	100	3 240
	Befolkning	23	34	24		19	100	1 300 914
2009	Urval (brutto)	24	34	23		22	100	6 000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5 539
	Svarande	16	32	27		25	100	3 368
	Befolkning	23	34	23		20	100	1 322 426
2010	Urval (brutto)	23	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5 506
	Svarande	17	32	27		24	100	3 276
	Befolkning	23	34	23		20	100	1 331 458
2011	Urval (brutto)	22	34	24		20	100	6 000
	Nettourval	21	35	25		19	100	5 493
	Svarande	15	31	28		26	100	3 151
	Befolkning	23	33	23		21	100	1 338 065
2012	Urval (brutto)	23	33	23		21	100	6 000
	Netto urval	22	34	23		21	100	5 511
	Svarande	16	31	25		28	100	3 186
	Befolkning	23	33	23		21	100	1 347 293
2013	Urval (brutto)	23	34	22		21	100	6 000
	Netto urval	22	35	22		21	100	5 608
	Svarande	15	31	25		29	100	2 983
	Befolkning	23	33	23		21	100	1 359 047
2014	Urval (brutto)	21	34	23		22	100	6 000
	Netto urval	21	35	23		21	100	5 626
	Svarande	14	29	27		30	100	2 900
	Befolkning	23	33	23		21	100	1 369 777
2015	Urval (brutto)	23	33	23		21	100	6 000
	Netto urval	22	33	24		21	100	5 609
	Svarande	14	29	27		30	100	2 830
	Befolkning	22	33	23		22	100	1 386 329
2016	Urval (brutto)	23	32	23		22	100	6 071
Ordinarie	Netto urval	23	32	23		22	100	5 445
	Svarande	15	28	26		31	100	2 800
2016	Urval (brutto)	21	34	22		23	100	1 929
Experiment	Netto urval	21	34	23		22	100	1 850
	Svarande	14	31	25		30	100	1 015

Forts.

Appendix B forts.

		Åldersgrupp						
År	Grupp	15–29	30–49	50–64	65–80	65–85	Summa	Antal
	Befolkning	22	33	22		22	100	1 400 539
2017	Urval (brutto)	23	34	24		20	100	3 000
Ordinarie	Netto urval	23	34	24		20	100	2 863
	Svarande	18	33	24		25	100	1 576
2017	Urval (brutto)	21	30	22		28	100	3 000
Experiment	Netto urval	21	30	22		28	100	2 895
	Svarande	15	25	24		36	100	1 483
	Befolkning	22	33	23		22	100	1 415 336
2018	Urval (brutto)	22	32	23		23	100	6 000
	Netto urval	22	33	23		22	100	5 756
	Svarande	15	29	27		29	100	2 913
	Befolkning	22	33	23		22	100	1 429 307
2019	Urval (brutto)	23	32	23		22	100	6 000
	Netto urval	22	32	24		22	100	5 839
	Svarande	15	27	27		31	100	2 898

Kommentar: I jämförelsesyfte redovisas för år 2000 även resultat för ett begränsat urval som omfattar samma åldersintervall, 15–80 år, som de tidigare årens undersökningar. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från Statistiska centralbyrån (SCB). Experimentet i 2016 års undersökning avsåg incitament och i 2017 års undersökning avsåg experimentet telefonpåminnelser.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992–2019. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från Statistiska centralbyrån (SCB).

Appendix C Könsfördelning hos befolkningen (2010–2019), i urvalet (2010–2019) och bland de svarande (1992–2019) i de västsvenska SOM-undersökningarna (procent)

		Kön		
År	Grupp	Män	Kvinnor	Summa
1992	Svarande	50	50	100
1993	Svarande	51	49	100
1994	Svarande	51	49	100
1995	Svarande	49	51	100
1996	Svarande	50	50	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	47	53	100
1999	Svarande	48	52	100
2000	Svarande	49	51	100
2001	Svarande	47	53	100
2002	Svarande	48	52	100
2003	Svarande	47	53	100
2004	Svarande	47	53	100
2005	Svarande	47	53	100
2006	Svarande	47	53	100
2007	Svarande	47	53	100
2008	Svarande	47	53	100
2009	Svarande	47	53	100
	Befolkningen	50	50	100
2010	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	46	54	100
	Befolkningen	50	50	100
2011	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
	Befolkningen	50	50	100
2012	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
	Befolkningen	50	50	100
2013	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	48	52	100
	Befolkningen	50	50	100
2014	Bruttourval	51	49	100
	Nettourval	51	49	100
	Svarande	48	52	100

Forts.

Appendix C forts.

		Kön		
År	Grupp	Män	Kvinnor	Summa
	Befolkningen	50	50	100
2015	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	49	51	100
	Befolkningen	50	50	100
2016	Bruttourval	51	49	100
Ordinarie	Nettourval	51	49	100
	Svarande	49	51	100
2016	Bruttourval	50	50	100
Experiment	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
	Befolkningen	50	50	100
2017	Bruttourval	50	50	100
Ordinarie	Nettourval	51	49	100
	Svarande	52	48	100
2017	Bruttourval	51	49	100
Experiment	Nettourval	51	49	100
	Svarande	50	50	100
	Befolkning	50	50	100
2018	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
	Befolkning	50	50	100
2019	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	48	52	100

Kommentar: Experimentet i 2016 års undersökning avsåg incitament och i 2017 års undersökning avsåg experimentet telefonpåminnelser.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992–2019. Uppgifterna om befolkningen är hämtade från Statistiska centralbyrån (SCB).

OM FÖRFATTARNA

Felix Andersson, pol master, är verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Han är särskilt intresserad av frågor som rör politisk representation, elitbeteende och politisk historia.
Kontakt: felix.andersson@gu.se

Ulrika Andersson, docent, är verksam som forskare och biträdande föreståndare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på medieanvändning, medieförtroende, nyhetsmediers innehåll samt villkoren för journalistiskt arbete på nyhetsredaktioner.
Kontakt: ulrika.andersson@som.gu.se

Annika Bergström, professor, är verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på digitala mediers publik med särskilt fokus på hur människors nyhetsanvändning ser ut i digitala medier samt på digitalt deltagande inom journalistik och politik.
Kontakt: annika.bergstrom@jmg.gu.se

Anders Carlander, forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Med en bakgrund inom ekonomi och psykologi handlar mycket av hans forskning om hur olika människor reagerar samt blir påverkade av risk och osäkerhet.
Kontakt: anders.carlander@gu.se

Thomas Denk, professor i statskunskap och dekan för fakulteten för humaniora och socialvetenskaper vid Örebro universitet. Hans forskning handlar om jämförande studier av politisk kultur, statsformation och demokratisering.
Kontakt: thomas.denk@oru.se

Elisabeth Falk, fil master, är verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hon är speciellt intresserad av opinionsbildning och jämställdhet.
Kontakt: elisabeth.falk@gu.se

Karin Hedström, professor i informatik vid Örebro universitet samt dekan för fakulteten för ekonomi, natur- och teknikvetenskap (ENT) vid Örebro universitet. Hennes forskning är inriktad på användning och utveckling av IT i offentliga verksamheter samt sociala och organisatoriska aspekter av informationssäkerhet.
Kontakt: karin.hedstrom@oru.se

Sören Holmberg, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är en av ledarna för Quality of Government Institute och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem. Han är en av initiativtagarna till SOM-institutet.
Kontakt: soren.holmberg@pol.gu.se

Fredrik Karlsson, professor i informatik och prefekt för Handelshögskolan vid Örebro universitet. Hans forskning är framför allt inriktad på att utveckla användbara sätt att designa, använda och administrera informationssystem, och under vilka förhållanden människor finner dessa sätt användbara.
Kontakt: fredrik.karlsson@oru.se

Björn Rönnerstrand, fil dr, är verksam som forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om styrning för kollektivt agerande i relation till storskaliga samhällsproblem, med särskild fokus på tillämpning inom miljö- och folkhälsoområdet.
Kontakt: bjorn.ronnerstrand@som.gu.se

Marcus Weissenbilder, fil master, är verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskningsintressen rör välfärdsopinion och jämförande politisk ekonomi.
Kontakt: marcus.weissenbilder@som.gu.se

Elin Wihlborg, professor i statskunskap och avdelningschef vid Linköpings universitet. Hennes forskning handlar om digitalisering i offentlig förvaltning, inkludering i en digital tid och hållbar lokal utveckling.
Kontakt: elin.wihlborg@liu.se

Patrik Öhberg, docent i statsvetenskap och verksam som forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om politisk representation, jämställdhet och förvaltningspolitik.
Kontakt: patrik.ohberg@som.gu.se

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
   Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
   Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
   Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
   Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
   Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
   Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
   Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
   Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
   Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
    Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
    Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*
    Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
    Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
    Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7

15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5

16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittiotalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3

17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1

18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X

19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6

20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4

21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2

22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X

23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet.* Synen på nedläggningen och dess konsekvenser. Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken.* Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige* Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender* Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfängans marknad* Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans* Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring* Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-05-05-13

36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går* Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige* Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE

38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne* Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE

39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld* Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer) ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE

40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005* Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer) ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE

41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige* Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer) ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE

42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE

43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE

44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE

45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE

46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE

47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE

48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE

49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass

50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE

51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE

52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE

53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE

54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE

55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE

56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE

57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE

58. Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red)
Vanor och attityder i förändring
Göteborg 2013, 228 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-26-7. ISRN: GU-STJM--58--SE

59. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
Vägskäl
Göteborg 2013, 784 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-27-4. ISRN: GU-STJM--59--SE

60. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
En region för alla?
Göteborg 2013, 286 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-29-8. ISRN: GU-STJM--60--SE

61. Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red)
Mittfåra & marginal
Göteborg 2014, 576 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-30-4. ISRN: GU-STJM--61--SE

62. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Brytningstider
Göteborg 2014, 322 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-31-1. ISRN: GU-STJM--62--SE

63. Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red)
Fragment
Göteborg 2015, 608 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-32-8. ISRN: GU-STJM--63--SE

64. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Alla dessa val
Göteborg 2015, 236 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-33-5. ISRN: GU-STJM--64--SE

65. Solevid, Maria (red)
Svenska utlandsröster
Göteborg 2016, 312 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN:978-91-89673-34-2. ISRN: GU-STJM--65--SE

66. Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Solevid, Maria (red)
Ekvilibrium
Göteborg 2016, 480 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-35-9. ISRN: GU-STJM--66--SE

67. Norell, P O & Nilsson, Lennart (red)
Värmländska utmaningar
Göteborg, 2016. 230 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-36-6. ISRN: GU-STJM--67--SE

68. Bergström, Annika & Harring, Niklas (red)
Hållbarhetens horisont
Göteborg, 2016. 230 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-37-3. ISRN: GU-STJM--68--SE

69. Andersson, Ulrika (red)
Slutna rum och öppna landskap
Göteborg, 2017. 178 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-38-0. ISRN: GU-STJM--69--SE

70. Andersson, Ulrika, Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red)
Larmar och gör sig till
Göteborg, 2017. 648 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-39-7. ISRN: GU-STJM--70--SE

71. Andersson, Ulrika & Bergström, Annika (red)
En brokig gemenskap
Göteborg, 2017. 192 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-40-3. ISRN: GU-STJM--71--SE

72. Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Lindgren, Elina & Oskarson, Maria (red)
Sprickor i fasaden
Göteborg, 2018. 432 sidor. Pris: 320 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-42-7. ISRN: GU-STJM--72--SE

73. Carlander, Anders & Rönnerstrand, Björn (red)
Hemma Väst
Göteborg, 2018. 170 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-43-4. ISRN: GU-STJM--73--SE

74. Andersson, Ulrika, Rönnerstrand, Björn, Öhberg, Patrik & Bergström, Annika (red)
Storm och stiltje
Göteborg, 2019. 512 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-44-1. ISRN: GU-STJM--74--SE

75. Carlander, Anders, Öhberg, Patrik & Mellander, Elias (red)
    Ingen kommer undan kulturen
    Göteborg, 2019. 250 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
    ISBN: 978-91-89673-45-X. ISRN: GU-STJM--75--SE

76. Andersson, Ulrika, Carlander, Anders & Öhberg, Patrik (red)
    Regntunga skyar
    Göteborg, 2020. 488 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
    ISBN: 978-91-89673-47-2. ISRN: GU-STJM--76--SE

77. Carlander, Anders & Andersson, Ulrika (red)
    Digitala är vi allihopa?
    Göteborg, 2020. 144 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
    ISBN: 978-91-89673-48-9. ISRN: GU-STJM--77--SE

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.gu.se/som-institutet
Telefon: 031-786 33 00

Beställning av publikationer kan göras på info@som.gu.se eller på SOM-institutets webbplats.

Hur digitala är vi egentligen och vilka är ”vi”? Och vad kan vi förvänta oss av framtidens digitala fronter? Det är några av de frågor som höstens västsvenska SOM-antologi *Digitala är vi allihopa*? söker svaren på. Bokens titel knyter an till det faktum att olika grupper av människor i samhället tar sig an digitalisering i varierande mak, vilket riskerar att skapa gränser och exkludering. Frågan är på intet sätt ny utan knyter snarare an till den växande oro som fanns kring millennieskiftet över hur bristande internet- och datortillgång riskerar att skapa växande digitala klyftor.

Den 11 mars 2020 deklarerade världshälsoorganisationen WHO att spridningen av det nya coronaviruset SARS-CoV-2 som orsakar infektionssjukdomen Covid-19 nu var en pandemi. Årets nyhetsflöde har präglats av corona-rapporteringen och människors grad av fysiska samt sociala distansering har, till stora delar på grund av teknikens rappa utveckling och samhällets digitalisering, sett annorlunda ut. Distansarbete och möten online har gjort att många menar att den allmänna digitaliseringsgraden i samhället nu har ökat takten.

Med utgångspunkt i 2019 års västsvenska SOM-undersökning – den 35:e i ordningen – söker boken fördjupa kunskapen om hur människors digitala vanor och opinioner såg ut under hösten 2019. Ett flertal forskare från olika discipliner vid universitet och högskolor i Sverige medverkar med analyser.

Digitala är vi allihopa? är den 77:e forskarantologin från SOM-institutet. Bokens innehåll berör på många sätt olika sociala företeelser i en digital kontext som slår an på det svenska samhället när det gäller (S)amhälle, (O)pinion och (M)edier.

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

GÖTEBORGS UNIVERSITET